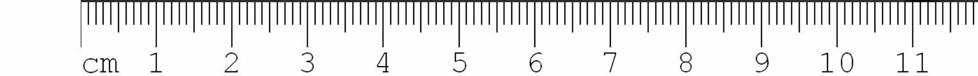
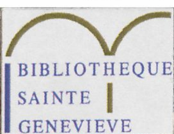
HEIDENSTAM, RESA FRÅN TURKIET TILL PERSIEN.

UPSALA 1825.

BIBLIOTHEQUE
SAINTE
GENEVIEVE

NÅGRA

Underrättelser

samlade

under en Resa

ifrån

Turkiet till Persien

[82.251]

af

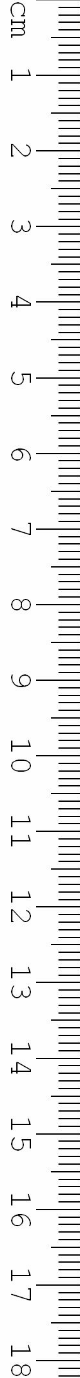
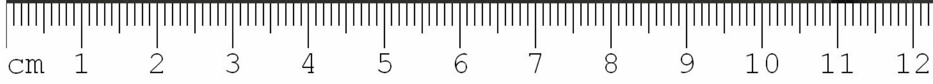
en Swensk Officer.

[C. v. Heidenstam]

UPSALA,

PALMBLAD & C.

1825.

Företal och Inledning.

Jag hade först tänkt utgifva en omständlig beskrifning öfver min resa; men, vid nogare öfvervägande af de intryck, som flere sådana alltför vidlyftiga resebeskrifningar, författade i dagboksform, der författaren noggrant beskrifver hvar enda kiselsten och hvarje uttorkad bäck han träffat, hafva gjort på mig; har jag öfvergifvit denna tanke. Det är ganska tröttsamt för hvar och en, som icke personligen interesserar sig för författaren, att följa honom dag för dag, höra honom beskrifva, huru som han det året, den månaden, den dagen var svart- eller rödklädd, ridande på en häst eller en Kamel, ätande med god appetit, eller, plågad af colik, ej kunna förtära något. En sådan stil är mördande och man öfverhoppar detta minutiösa gerna, för att uppsöka ett stycke, som man kan läsa med mindre ledsnad.

De märkvärdiga förändringar, som Persiens militär-inrättningar nyligen undergått, hafva synts mig kunna väcka ett allmännare interesse. Min resebeskrifning är kort, men tillräcklig för att gifva ett någorlunda tydligt begrepp om Turkarna

och Perserna, i synnerhet om denna sednare Nation, hvilken mina fleste landsmän icke torde känna fullständigt, och som likväl, genom sin ställning och den rigtning den nu synes erhållit till större hyfsning, borde kunna väcka den åstundan, att man sökte bättre lära känna den.

Flere nyare arbeten hafva förut af trycket utkommit om dessa länder, hvilka fullständigt afhandla deras antiqviteter och historia, deras lagar och vettenskaper, m. m.; men det militära, äfvensom invånarnes seder och bruk, har man i allmänhet ganska lätt öfverhalkat, äfven då man compilerat andra författare, hvilka blifvit ansedde såsom mycket tillförlitlige, fastän de ofta utgifva sina fantasier och leka med sanningen, hvilket man är frestad tro då man läser Herr Taverniers artikel om fruntimmerna. Dessa Nationer äro likväl så vidskepligt fästade vid sina vanor, att den, som rätt känner dem för närvarande, kan vara mycket säker att de varit likadana för tio mansåldrar sedan. Några få exempel skola göra dem mera kända för mina läsare än långa och tråkiga beskrifningar.

Det är ganska visst att en Europé, skulle kunna vistas rätt länge i dessa länder, utan att

känna dessa Nationers sedvanor, emedan de så litet pläga omgänge med främlingar, som således ofta och lätt uttyda origtigt hvad de se, missledde af sina förutfattade meningar. Än värre är det för en resande, som ständigt sysselsatt med planen af ett verk, hvilket han tänker utgifva, använder några få dagar, eller en kort tid att genomresa det land, öfver hvilket han har satt sig före att författa 3 eller 4 qvartband; annoterar likt och olikt, som man berättar för honom förtjena resandes uppmärksamhet; omtalar allt hvad hans tolkar behagat ljuga för honom, lärer kan hända, att känna locala omständigheter, men mycket sällan landets invånare, som svårligen blifva förtroliga med främlingar och hafva platt ingen gemenskap med dem, som icke förstå deras språk. Jag har sjelf mött ett märkligt exempel härpå; en Italiensk Officerare, som 1815 kom till Persien, påstod för mig långt derefter att Perserna icke voro Muhamedaner: han föll på den tanken i anledning deraf, att han fann en stor fientlighet härska emellan de två motsatta sekterna Sunni och Chia, som han icke kunde uttyda på annat sätt.

Jag vill blott nämna så mycket om Persiens Geografiska läge, som behöfves, för att lemna en

kort öfversigt deraf och rättfärdiga det, som här säges om detta landets folkbrist, det vore för öfrigt ganska svårt att noggrannare bestämma detta omätliga rikets gränsor än Herr Morries har gjort det uti sitt sednast utgifna arbete.

Detta stora rike, som under tvenne sekler varit underkastadt ständiga hvälfningar och som sedan Abbas den stores tid icke haft någon regent, som aflidit en naturlig död, har ofta förändrat sina gränsor. Dess närvarande äro: i Norr Georgien, Caspiska hafvet och Turcomanien; i Öster Tibet och Indien; i Vester Turkiska Armenien. Persien består af elfva provinser, Aderbedjan, Gylan, Mazanderran, Farsistan, Irac Adgemi, Kermanschak, Laristan, Korasan, Kosistan, Schirvan, hvaraf blott en liten del tillhör Persien, och Curdistan, hvilken borde blott anses såsom skattskyldig; ty alla nomadiska nationer, som bo der, välja sina anförare sjelfve och deras kringvandrande lefnad gör dem oberoende, om man så får kalla länder utan några lagar och som qvarhållas inom de gränsor de sjelfva utstaka emellan hyfsning och stråtröfveri endast genom vidskepelser och gamla bruk, som de dock med sabeln i hand följa så vidt

dem lyster. Aderbedjan (fordna Medien) utgör Persiens gräns i norr, den är omgifven af Caucasiska bergen, Caspiska hafvet och Turkiska Armenien eller Kars's Paschalik. Denne provins, äger koppar-, jern- och blygrufvor, alabaster och saltbrott, och förser för öfrigt Asien med en mängd medicinalvaror och specerier. Denne provins är den märkvärdigaste i Persien och fastän den icke är vidsträckt, är den dock mycket folkrik och väl odlad. Som denne i sednare tider varit krigs-theater uti alla de krig, för hvilka Persien warit utsatt, så äro dess innevånare mera krigsvanda än andra. Den har 5 fästningar Erivan, Tauris, Abas-abad, Koi och Ardebile. Den är indelad uti 10 län under hvar sin Kan, som lyder under Prins Abbas Mirza, Schakens son och tillkommande efterträdare, som är hela provinsens Ståthållare. Denne provins är den enda i Persien, hvarest man bragt vägarna i det skick, att en artilleri-train kan föras ifrån den ena staden till den andra. Vagnar äro i allmänhet okända och alla transporter ske på Kamelrygg.

Gylan sträcker sig längs Caspiska hafvets östra sida; denne provins är den sumpigaste och skogrikaste i Persien. Den är ett verkligen

förtrolladt land, Pomerans, Citron och Granat-trän samt Vindrufvan växa der utan odling, alla frukter äga en ovanligt ljuf smak, Silket, som kommer derifrån är det bästa. Indigo, Sockerrör, Ris och Bomull odlas med mycken framgång; men luften är osund; och man kan icke vistas der om sommaren utan lifsfara; invånarne måste under starkaste hettan öfvergifva landet. Abbas, den store, har låtit ditföra en del af Armeniens befolkning, och påstod att detta land vore förträffligt för sådant folk, som åt fläsk och drack vin; men, oagtadt denna spådom, minskas dock befolkningen årligen och de, som man tvingar att begifva sig dit för att odla jorden, hafva ett så affallet och eländigt utseende, att de tillräckligen bevittna klimatets osundhet och framte en märkvärdig contrast med vegetationens yppighet. Rankorna slingra sig omkring träden och drufvorna hänga i stora klasar, inblandade emellan trädens egna och ypperliga frukter, blomstren dofta förträffligt.

Ryssarne hade inkräktat denna provins tillika med Schirvan, men 1722 blefvo begge återtagne. Den har en befästad stad, Muzul, som är belägen i Dilems bergen; fordom utgjorde den ett eget rike och dess Konungar voro chefer för Bat-

timianska sekten, kände i Europa under namn af lönmördares Prinsar. Recht är dess hufvudstad.

Mazanderan (fordna Hircanien), ligger söder om Caspiska hafvet, är genomskuren af höga berg; dess slätter äro allt för feta, så att de endast passa till bete. Denne provins, tid efter annan härjad och ödelagd under krig, som ofta förts inom dess gränsor, har länge förblifvit öde. Under Gengis Kan, hade Turkiska flyktingar, för att undgå döden, tagit sin reträtt till dessa berg; genom hvilka det finnes å Persiska sidan blott ett enda pass benämdt Pilerad-bar, hvilket en hand full folk skulle lätt kunna försvara emot en hel armée. Desse flyktingar utgjorde en stam, som ännu i dag kallas Kagiars (flyktingar). Denna folkstam ansågs med förakt af Perserna; ty den bestod af nedriga och förkastade menniskor, men blef sedan så mägtig och tapper genom sina kringvandringar och krigiska seder, att den har haft ett stort inflytande under Persiska oroligheterna och är nu i besittning af de förnämsta Riks-embeten, Schaken sjelf är af denna stam. Ofvannämde provins är föga odelbar och kan endast duga för ett nomadiskt folk, hvars

enda rikedom är deras hjordar, som här erhålla ymnig föda. Denna provins framalstrar så mycken boskap, att deraf utföres tusende tals till Turkiet, den är också berömd för sina stuterier. Den enda sjöstad, som Persien äger vid Caspiska hafvet, Asterabad, som har en förträfflig hamn, finnes i denna provins, men begagnas icke i anseende till den vedervilja eller afsky, som Perserna hysa för sjön.

Farsistan är en ibland de vackraste och vidsträcktaste provinser, det är det egentliga fordna Persien; och Perserne kalla sig ännu sjelfve Farsis. Denne provins sträcker sig ända till Persiska viken, är mycket bördig och alla sorter af Persiens alster växa der i ymnighet. Schiras, provinsens hufvudstad, är namnkunnig i hela orienten, och är de två förnämsta Persiska skalders födelseort. Der finnes sedan urminnes tider ett slags universitet, men hvarje student får blott egna sig åt en enda vettenskap. Poeterna hade der en berömd skola och de fleste, som utmärkt sig, hafva här prägtiga grafvårdar. Man påstår äfven att de tre Magerne, som kommo att tillbedja Frälsaren, voro ifrån Schiras. Fyra mil ifrån denna stad, vid ändan af slätten Merdack, finnas

de beundransvärda ruinerna af Persepolis. Det återstår några Collossaliska monumenter, men mycket vanställda: man igenkänner ännu eldens tillbedjares ceremonier, striden emellan de goda och onda andarna, men i synnerhet Rustens bedrifter; han var Persernas Hercules. Flere trakter af denna provins, men isynnerhet nejden omkring Schiras, hvilken med skäl anses som ett jordiskt paradis, äger de förträffligaste trägårdar, som finnas i Asien.

Irac Adgemi är den största provinsen, den har 100 mils längd ifrån Öster till Vester och 30 ifrån Norr till Söder; dess hufvudstad, Ispahan, har varit namnkunnig för sin rikedom, befolkning, och sina byggnaders prakt. Den är belägen på Ars's stora slätt; floden Zenderoud flyter igenom staden, som har två svenska mils omkrets, och är delad uti 10 stora qvarter. Sjuttonde århundradets resande lemna präktiga beskrifningar öfver denna stad; man kan deraf finna, huru mycket den förlorat af sin fordna prakt. Han är icke mera rikets hufvudstad, Teheran, som är Schekens nuvarande residens är också belägen i samma provins, som utgjorde fordom ett eget rike och var i anseende till sin stora

befolkning i mycket anseende äfven sedan han blef en Persisk provins. Men under Nadir Schaks regering, uttorkade en öfverdrifven värma ganska hastigt alla bäckar och källor och största delen af befolkningen omkom eller flydde för att undgå denna landsplåga. Man finner då man reser igenom denna provins stora öfvergifna byar, och de med salt betäckta fält utgöra en slags ödemark.

Kerman Schak (fordna Caramanien) är belägen vid ändan af Persiska viken, och gränsar intill Sedgestan och Tokarestan; hvilka, fastän de äro ansedde som delar af Persien, hafva dock icke kunnat tvingas till lydnad. Abbas den store lät uppföra i denna provins en präktig hamn, kallad Bender Abassi; de uppmuntringar, som han gaf till sjöfartens befrämjande, hade kunnat hafva de förmånligaste följder, om hans efterträdare hade förmått fullfölja hans planer, men under oroligheterna i Persien bemägtigade Iman af Moscatt sig denna delen af Kerman, hvilken han ännu besitter. Engelska Companiet, sedan det tagit ön Ormus, har blifvet detta hafvets behärskare och tillåter ingen sjöfart, som skulle kunna väcka farhåga för den handel companiet förbehållit sig. Provinsen Kerman Schak

besitter rika guld- och koppargrufvor; den var Prins Muhamed Aly Mirzas förläning; denne Prins dog för någon tid sedan af Colera Morbus, en temligen allmän sjukdom i denna provins.

Laristan är en liten provins, som blifvit förenad med Kerman Schak, den beboddes fordom af Massageterna, ett kringvandrande folk af Schytisk härkomst. Det är på ett ofruktbart berg af denna provins som Tamas Couli Kan hade satt sig ned då han ännu var Stråtröfvare anförare, han utgick derifrån för att plundra de angränsande fälten.

Kosistan är söder om Persiska viken, denna provins är öde och öfvergifven; man kan ej afhålla sig ifrån sorgliga betraktelser, då man jemförer dess närvarande skick med dess fordna rikedom, befolkning och blomstrande tillstånd. Landet är bergigt, dock odlas der både sockerrör och indigo; der funnos fordom 10 ansenliga städer, bland hvilka Suza Assyriens hufvudstad, anlagd af Darius, var den förnämsta. Alexander uppehöll sig der någon tid och gifte sig med Darii dotter Statira. Vid en af denna stadens portar finnes Profeten Daniels grafvård; tigerfloden skiljer staden ifrån Chaldéen.

Korasan är omgifvet i Norr och Öster af Usbekernas land; den var en del af ett eget rike der Sultanerne af Timur Lenks ätt regerade; Schak Nadir underkufvade denna provins och det var förhända den enda gång den varit hel och hållen under Persiskt välde; under sista oroligheterna undandrog denna provins sig oket och det är blott sedan några få år, som en del deraf åter lyder under Schaken. Afganerne, Jamukerne och Patanerne, hvilke äro Nomadiska och sjelfständiga nationer, som endast lyda sina stammars chefer, innehafva den södra delen af denna provins. Sedan de länge stridt, för att bibehålla sin sjelfständighet, hafva de nu nyligen blifvit underkufvade. Usbecks tartarerne, som innehafva norra delen deraf, äro en stridslysten Nation, som svårligen kan underkufvas. En Prins, som förenar under sitt välde omkring 14 tusen Curdiska och Turkomaniska familjer, besitter östra delen af Korasan kallar sig Kan och gör ofta infall på Persiska gebitet samt är Kagiar-stammens oförsonlige fiende, allierad med Schaperlou, den tappraste och mäst krigiska af Asiens nationer, torde han svårligen kunna underkufvas af Perserna. Flere ansenliga städer i Korasan hafva afskudat sig det Persiska oket. Neras

Korasans hufvudstad, Balk och Herat tillhöra Konungen i Cabul. Herat räknar 100,000 invånare, är befästad af naturen, rik genom en vidsträckt handel, och har ofta varit föremål för Persiska arméernas bemödanden. Man kan lätt finna, att denna förening af flere emot Persien fiendtligt sinnade Nationer gör, att Korasan, fastän ibland de vackraste Persiens provinser, kan föga vara Konungen till någon särdeles nytta. Korasan betraktas af Alys anhängare som en helig jord, och denna tanke var redan allmän i Nadir Schaks tid, som dit landtförviste sin förra herre, Tamas Schak. Man gör täta pelegrimsfärder till Alys graf, som Schak Abbas har låtit uppföra uti en ståtlig Moské uti staden Meschede. Man påstår att Korasan var fordom så befolkat att der funnos 100 städer, dess hufvudstad var under Timur Lenks (Timur den halte) regering Maracand, som vi kalla Samarkand.

Sedan man nu lemnat en tekning af Persiens Geografiska indelning, skulle det kanske icke vara ur vägen, att också lemna en kort beskrifning om Guèbrernes religion: ett folk, som genom sin ålder och den belägenhet, hvaruti dess få öfver-

lefvor befinna sig, förtjenar allmänt deltagande. Denna stam, som i allmänhet har milda seder, är gästfri, hjelpsam och arbetsam, samt afskyr blodsutgjutelse, återkallar på ett interessant sätt fordna Persernas minne. Desse voro mensklige, ädelmodige och lärde på en tid, då Europa var fördjupad i okunnighetens mörker. Denna stams nuvarande elände, det slafveri, under hvars tunga bojor den suckar och som är tusende gånger värre än det ok, hvilket lifegenskapet pålägger, gör att man icke utan medlidandets deltagande kan lära känna den. Ständigt utsatt för Muselmännens grofhet, sätter den endast det utmärktaste tålamod emot alla oförrätter den lider. De medel, som Persiska Guvernörerne använda, för att beröfva denna stammens medlemmar frukten af deras idoghet och flit, bevisa dess vidskepelse, men äfven dess saktmod. Det är nog att hota någon ibland dem att döda hans ko eller spotta på något af hans slägtingars lik, för att förmå hela stammen, att contribuera med betydliga summor för att afvända ifrån deras religions förvant en sådan skymf.

Religion har hos dessa Asiens invånare oftare blifvit ombytt än i Europa, de voro ömsom

afgudadyrkare, hedningar, sina Konungars tillbedjare och Sabeister. Zerdach, mera känd i Europa under namnet Zoroaster, återförde detta folk till en enda grundsatt; lärde dem att tillbedja en enda Gud, hvars afbild solen var, och elden, dess sinnebild; men denna religion förlorade efter några år sin naturliga enkelhet, som lärde folket att blott tillbedja en enda oändelig, varelse, hvilken icke kan beskrifvas; och detta genom egennyttan hos Magerna, som voro de heliga böckernas utläggare och denna religions prester, hvilke funno sin fördel uti att utsprida många vidskepelser. Gemeneman, alltid så lätt att bedragas och ledas bakom ljuset, började då att tillbedja elden såsom utgörande en del af gudomen. Då Islamismen blef landets härskande religion, blefvo de gamla Persiens invånare, som förblefvo vid sina fäders tro, behandlade icke allenast som främlingar i sitt fädernesland, men äfven förföljde med större stränghet en Christne och Judar, i mån, som den nye eröfraren trodde sig behöfva frukta dem.

Namnet Gueber kommer, såsom jag förmodar, af ordet Gori, som betyder långt hår, ty alla eldens tillbedjare hafva det till religions grundsats att aldrig afskära sitt hår; månge an-

sedde orientalister, och ibland dem Herr d'Anquetil, försäkra likväl, att ordet Guebre kommer ifrån Giaur, som på Turkiska betyder otrogen, och som i Orienten brukas allmänt af Muhamedanerna, för att beteckna alla dem, som hafva en annan tro än deras. Eldens dyrkan var allmän i Persien ända till landets eröfring af Omar; denne grymme Kalif ombragte större delen af dem, som icke antogo segervinnarens trosbekännelse, och de, som undkommo döden dolde sig uti bergen eller flydde till Persiens och Candahars östligare provinser, hvarest de njuta samvetsfrihet, och äro så usla, att fattig som en Gueber har blifvit ett ordspråk i Persien.

Guebrerna tillbedja solen, på det vanliga österländska sättet, nämligen att de kasta sig ned flere gånger med ansigtet emot jorden. Solförmörkelse-dagar äro för dem ganska bedröfliga, de äro då sysselsatta med att skjuta, slå på stora kittlar och skrika förfärligt, för att genom detta oväsende afskräcka den onda genius, som under skepnad af en ofantlig drake bekrigar deras Gud. Deras prester, som kallas Deltur äro ganska okunnige, de förrätta Gudtjensten uti tempel, som de kalla Atesche-Pirol, uti hvilka den

heliga elden bevaras, som de påstå brunnit sedan verldens skapelse. De hafva flere ansenliga Pyréer och deribland en, som bebos af deras öfverste prest; en annan, som är byggd på slätten vid Baka, är ansedd såsom helig i anledning af ett fenomén, hvilket väcker detta folkets högsta förundran; ty hvarest man vill gräfva ett hål i jorden på hela slätten deromkring, der uppstiga genast ångor, hvilka antända hvad föremål som helst, som nalkas dem. På Solfatara vid Neapel har jag sett svafvelaktiga lågor uppstiga ur 2 till 3 fot djupt gräfda hål, på en föröfrigt med träd planterad ganska fruktbar mark; men här komma dessa ångor sannolikt af den stora mängd nafta, hvaraf jorden på slätterna omkring Baka är uppfylld. Verkan, som denna eld gör på dessa Guebrers vidskepliga sinne, är obeskriflig; men är denna deras vidskepelse orimligare än ofta Europeernas, som anses mera kunniga och hyfsade än dessa fattiga Guebrer? Muhamedanerne lemna Guebrerna i rolig besittning af deras så mycket vördade slätter, och utom af Guvernörerne, hvilke oroa dem ibland af snålhet, för att preja

af dem litet penningar, lemnas de temmeligen i fred i afseende på deras tro. Då man betraktar den religionsfrihet, som härskar i dessa nejder; der Christne, Judar, Nestorianer, Guebrer och Induer lefva i fred, uppresa ståtliga tempel, och utöfva offentligen sina religions-ceremonier, midt ibland tre Muhamedanska sekter; är man frestad att betrakta dessa Asiens beherrskare såsom mindre barbariska än många Europeiska regenter, som i hyfsningens sköte, skulle ropa ve och förbannelse, om en Gueber eller Indu bekände offenteligen sin tro, och skulle straxt uppresa en auto da fé för att lära den att tillbedja elden tilll barmhertighets Gudens största ära.

Fredagen är Guebrernas hvilodag, deras religions ceremonier firas i största hemlighet och inom deras tempel, som då äro sorgfälligt tillslutna. De helga sina barn åt solen. Deras prester förrätta denna ceremoni, som sker sålunda att de hålla barnet några dagar efter födelsen öfver en lindrig eld, hvilket kallas profvet. De hysa den största vördnad för sina döda, och deras största fruktan är att deras qvarlefvor blifva ohelgade. Sedan man påklädt liket dess dyrbara-

ste kläder, lägga de det på höga trä-torn, dolda uti skogarna eller på höga, obebodda och otillgängliga berg, der förtäres det af roffoglar, hvilket tycktes icke bekymra Guebrerna.

De erkänna den äldsta ibland sig för anförare och hysa för honom en djup vördnad. Deras äldste döma alla deras tvister utan att musulmanniska domstolar erhålla derom någon kännedom; likväl, om de råka i tvist med en Muhamedan, måste de vända sig till landets öfverhet, detta händer dock ganska sällan i anseende till deras öfvertygelse om domarens partiskhet vid dylika tillfällen. De äro alla handtverkare eller åkerbrukare; ganska få ibland dem, presterne undantagne, äga några andra tillgångar än dem deras dagliga arbete förskaffar dem. De äro ganska tarflige, men äta hvad som helst, likväl med undantag af Ko-kött; ty de hysa likasom Hinduerna största vördnad för nämnde djur. Pelegrimsfärden till Yerd, hvarest deras stora tempel är beläget och der Öfverste presten vistas, är en plikt, som ej får uragtlåtas. Åtminstone måste en Guebre komma dit en gång i sin lifstid och bära offer och renas ifrån sina synder af den enda,

som är berättigad att utplåna dem alla. Ofta komma pelegrimer dit ifrån de aflägsnaste trakterna af Indien, för att fullgöra denna skyldighet.

Jag afreste ifrån Smirna den 2 Maj 18 . . för att begifva mig till Persien. En sjöresa är vanligen ganska enformig, också företer denna ingenting märkvärdigt, ända till min ankomst till Dardanellerne: men hvilket fält öppnar sig icke der för fantasien; ty den allena kan finna en njutning, att genomvandra denna beryktade kust och det fordom så namnkunniga Troaden, som nu nästan alldeles nedsjunkit i glömskans haf. På höger om inloppet till Dardanellerne befinner sig Turkiska fästningen Schiana Kallé; denna fästning, hvilken 50 Europeiska soldater skulle, på landsidan, eröfra utan möda, är ganska farlig för de förbiseglande skeppen. 3 batterier, af 10 canoner hvardera vid vattubrynet, hvilkas eld korssas af batterierne på fästningen Jeni Kallé, som ligger på den midt emot belägna Europiska kusten, göra genomfarten ganska vådelig Vi ankrade vid förstnämnde fästning och jag gjorde genast en utfart till det gamla Troja. Det är bedröfvande, att genomvandra en trakt, som återkallar så många försvunna dyrbara minnen; en enda tanke sysselsatte mig och den var sönderslitande: är då detta det namnkunniga fält, som så ofta genljudade af grekiska och trojanska skarornes träffningar? hvilken dyster graflik tystnad råder nu här! dessa usla rennilar äro de då den Xanthus, den Scamander, besjungne af Homér,

Huru mycket har icke hans poetiska fantasie förskönat föremålen!

En mil ifrån Schiana Kallé, ligger den grekiska byn Giaur Koi; staden Sigeum var fordom belägen på detta ställe, vid udden af samma namn. Achillis ätthög är till venster, en Dervisch har låtit begrafva sig på dess spets. Patroclis och Ajax ätthögar äro icke långt derifrån belägna. Efter en timmas vandring vadar man öfver Scamandern, som nu är blott en liten uttorkad bäck, det är på venstra sidan af dess källa, som staden Troja var belägen. Detta läge var förträffeligt; berget hvarpå denna staden var anlagd behärskade hela den en och en half mil långa slätten, som slutar sig vid hafvet. Ida-berget kröner, till venster om staden, den bergskedja, som innesluter denna slätt; en den aldra vidsträcktaste utsigt åt sjösidan upplifvar denna oöfverträffliga tafla! öarne Tenedos, Lemnos, Imbros, Samothrace, Melas hafsbugt, hvilka minnen återkalla icke dessa namn! Den stora mängd stenar, som ligga kringspridda på denna kulle, gifva en aning om stadens fordna belägenhet och prakt, och är allt hvad deraf nu återstår. Vid bergets fot är turkiska byn Bunar Baschi belägen, der fordom den praktfulla staden Alexandria Trojas låg; Turkarna hafva användt den oerhörda mängd colonner och andra marmorlemningar, som der funnos, till kanonkulor och kalkbränning. Om aftonen återvände jag till Schiana Kallé.

Hellesponten, nu Dardanellerne, hade sitt fordna namn af en Thebansk furstes dotter, Helle, som der drunknade då hon flydde med sin broder Phrixus, hvilken ensam anlände till Colchis med Gyllene skinnet, som sedan af Argonauterne återtogs ifrån Konung Aetes solens son, och återfördes till Grekeland. Staden Dardaneller har

sitt namn af Dardanus, som der regerade, och är belägen 2 mil ifrån Schiana Kallé, på ett sumpigt och om sommaren osundt ställe. Till höger om denna staden är åter ett kastell, med ett batteri af 30 canoner, hvars eld korssas af ett dylikt på den motsatta kusten, beläget på det fordna Chersonesus; detta kastell äfven som den derinvid belägna grekiska byn heta Maitos. Man vill påstå, att på det ställe der staden Dardaneller är belägen, var det fordna Abidos och midt emot Sestos, som blifvit namnkunniga, genom Leander och Heros äfventyr, hvilka Museus och efter honom Voltaire förevigat. Det är bekant, att Leander älskade Hero Venus prestinna, och att han hvarje natt simmade öfver Hellesponten till sin älskarinna, men drunknade en stormig natt, och att Hero af förtviflan störtade sig i hafvet. Många vilja dock påstå, att denna händelse tilldrog sig midt emot staden Scutari, nära Bosphorens inlopp, hvarest en klippa är belägen hvarpå ett Venus tempel var bygdt: Turkarne hafva på denna klippa bygdt ett kastell som heter Kijs Kallé (flickans kastell).

En fjerdedels mil ifrån Dardanellerne är kastellet Nagara beläget, detta är det starkaste af alla de, som försvara detta farvatten, det ligger på en landtunga, som skeppen äro tvungna att följa för att komma uppföre sundet. Således finnas på en sträcka af 2 mil, 6 kastell med en massa af 200 canoner af olika calibrar, och hvaraf de största kasta marmorkulor af 16 tums diameter. Detta kastell var ännu icke uppbygdt då engelska flottan bröt sig igenom; det ligger vid det smalaste passet, just der som Xerxes lät anlägga den beryktade bron, som förenade Europa och Asien: hans krigshär af 1300 tusen man använde 7 dygn till öfverfarten. Man räknar härifrån 3 mil till staden

Gallipoli, som är belägen der Hellesponten slutar, vid mynningen af Marmorasjön. Denna stad har ingen ting annat märkvärdigt än, att den är Vesirernes vanliga förvisningsort, då de falla i onåd. Midt emot Gallipoli på Asiatiska kusten, är byn Lampsaca belägen, man finner der några lämningar af den fordna staden, ibland annat, några röda marmorcolonner, som tillhört ett tempel helgadt åt Priapus, som var denna stadens Patronus. Marmora eller fordna Propontis, som skiljer Dardanellerne ifrån Constantinopel, har sitt nyare nanm af en ö, som är der belägen och som är till större delen af hvit marmor; på ny grekiska marmara: denna sjö af circa 25 mils längd på 10 mils bredd lemnar ett ypperligt tillfälle att inöfva en stor flotta i sjömanoeuver. Der finnas också flere rymliga och säkra hamnar, och äfven häruti tyckes naturen funnit ett nöje, att utmärka stället för ett stort rikes hufvudstad, der Constantinopel är beläget.

Vi fingo den 7 om morgonen Constantinopel i sigte. Dess första anblick är oöfverträfflig, hänryckande och kan svårligen beskrifvas. Man kan lätt göra sig ett begrepp om en Europeisk stad, då man sett någon; ty de skiljas blott genom sin olika belägenhet, men vid anblicken af Constantinopel finner man straxt, att man är i ett helt och hållet ovant och främmande land; ingen ting kan jemnföras med det intryck som den oordentliga blanningen af Moscheernes och Minarets djerfva byggnadssätt, i förening med de små, af trän omgifna husen, som med sina olika färgskiften på mångfalldigt sätt sysselsätta ögat och fantasien, åstadkomma: 7 kullar afdelade på trenne landtungor, som lemna emellan sig en gränslös utsigt; 150 tusen små hus, belägna på en sådan mark, som låter hvart enda af dem framstå liksom i perspectiv; trän,

trägårdar, ofantliga moskeer, förgyldta tornspetsar, hvilkas byggnad synes så mycket djerfvare, som de äro ganska smala och som husens höjd, hvilken sällan öfverstiger 8 alnar, gör dem mera märkbara: en förträfflig himmel, som ger hafvet en underbar azur-glans, tusendetals besynnerligt skapade båtar, sirade med orientaliskt prakt, som klyfva vågen med pilens hastighet, samt ständigt hvimla fram och åter: till och med den obetydligaste turkiska individ upplifvar denna tafla genom den ledighet och den yppighet som råder i österländningens klädedrägt: detta allt sedt på ett afstånd, som betäcker föremålen med ett magiskt skimmer, inger främlingen ett högt berepp om detta folkets magt och välstånd Denna första syn bidrager, att gifva ett besynnerligt och snart sagdt mystiskt begrepp om denna stad; men, man har knapt satt foten i land, förrän man finner sig mycket bedragen i den föreställning man gjort sig; då man närmare betraktar de föremål, som på längre afstånd gjort ett så starkt intryck.

Då man betraktar Constantinopels läge, måste man medgifva, att ingen stad i verlden förenar så många fördelar och bättre förtjenar, att vara verldens hufvudstad; dessa fördelar äro så mångfaldiga och så påtagliga, att de falla hvarje främling genast i ögonen, fastän knappast någon stad finnes i Europa, som mera saknar den yttre prakt i byggnader, och minnesmärken, hvilka pryda alla andra Europeiska städer. Husen äro till det mästa usla kojor, ofta förstörde af eldsvådor, som medtaga 5 till 4 tusen i sönder, men blifva nästan lika hastigt, som de blifvit uppbrända, återbyggde af innevånare, som icke räkna på deras bestånd längre än 10 år.

Originaliteten i Turkarnes lynne, som ännu bibehåller en anstrykning af deras Nomadiska ur-

sprung, förenadt med regeringens förtryck och deras religiösa begrepps inflytande, gör, att de aldrig tänka på en aflägsen framtid; det närvarande ögonblickets behof är det enda deras omtanka sträcker sig till, och alla deras handlingar bära stämpeln af denna bekymmerslöshet. Som de hysa en gränslös förtröstan på ödet, äro de ganska kalla och flegmatiska; men denna tanke gör tillika, att ifrån den högsta — till den lägsta, alla tro sig kunna ernå de högsta äreställen. Denna tanke åter sprider på deras handlingar, deras sätt att vara och deras tal, en bizarr stämpel och ständiga motsägelser. De förena med den största okunnighet ett ganska sundt förstånd och omdöme. Deras fornämsta Embetsmän, de som styra riket, äro icke kunnigare än alla andra; ett enda exempel ibland tusende må tjena till bevis: Då Ryska flottan var i begrepp, att ifrån Östersjön afsegla till Medelhafvet, blef StorVesiren Mehemet Bey, vid underrättelsen derom, ganska förvånad och kunde alldeles icke begripa huru en Rysk flotta kunde komma till Archipelagen, utan att passera Svarta hafvet och Constantinopel Han frågade Prins Caradgea, som då var Portens tolk, hvilken väg flottan skulle komma? Prinsen anskaffade kartor och — enligt bruket — på knä inför Vesiren, gaf sig mycken, fast fåfäng möda för att göra honom begripligt, huru Ryssarne kunde komma ifrån Baltiska hafvet till Cerigo. Omsider inträdde i rummet Janulacki, Vesirens gunstling; denne, sedan han blifvit underrättad om ifrågavarande ämne, utropade: men min Gud! kan ni då icke säga Vesiren att flottan skall segla genom Ragusanska sundet. — Ah! sade Vesiren —, nu förstår jag. Det finnes visserligen kunnigt folk ibland Turkarne, men de anses i allmänhet såsom för mycket begifne på kunskapsbegär och följakteligen oskicklige, att förvalta of-

fentliga embeten. Denna allmänna okunnighet är vållande dertill, att de aldrig kunna göra sig ett rigtigt begrepp om andra länder och nationer; ty de äga ingen annan måttstock, att jemföra andra nationers tillstånd med, än sina egna seder och bruk, lagar, magt, financer, militair-inrättningar, förvaltning m. m. till ex. Sultanen kan tvinga hvar och en af sina undersåtare att marschera emot fienden, han kan således efter behag uppbåda en oerhörd massa stridsfolk, allenast han förmår solda och underhålla dem; följakteligen blir man i Turkiet ganska förundrad, om någon yttrar, att den eller den makten, ej äger mer än 30 eller 40 tusen man krigsfolk, och gör sig ett mycket dåligt och förvändt begrepp om en sådan stat. Vid en eldsvåda som förtärde 4 tusen hus, sade en Dervisch, som ansågs för en lärd man, till mig: se hvad denna hufvudstad är stor! 4 tusen hus uppbrända och det synes knappt, och Paris, som anses som en af de största städer i eder christenhet, består ej af mer än 27 tusen hus.

Constantinopels gator äro trånga och smutsiga, husen låga och oordentligt byggda med många fönster, utbyggen kallade Tschaknesi löpa ut ett par alnar öfver gatan, så att man på många ställen måste bocka sig för att icke stöta hufvudet emot dessa balconer. En oräknelig skara hundar, som underhållas dels af orenligheterna, som utkastas på gatorne och dels af Muselmännernes gifmildhet, uppfylla alla gator; der finnas qvarter, genom hvilka man icke kan gå, i synnerhet natttetid utan lifsfara. Den usla policen, orenligheten, pesten, eldsvådor, brist på personlig säkerhet, med flere olägenheter göra Constantinopel till en ganska obehaglig vistelseort; men å andra sidan, de stora fördelar den innehar i ovanlig mängd, motväga i mångas ögon alla olägen-

heter. En hamn hvars like ej finnes i verlden och som man förgäfves skulle vilja förbättra; ty naturen har gjort den till den bästa, rymligaste och säkraste; en stark ström, den fordna Sindaris — Chiaat Chana — genomstryker den, rensopar botten och förekommer dess igenfyllande, hvilket eljest skulle längesedan inträffat i anseende till Turkarnes vårdslöshet. Asien är derifrån skild blott af en half mils bred canal, segelbar för de största skeppen. I Norr ligger Svarta hafvet hvarifrån är en ständig tillförsel af alla alster, så väl från Europeiska som Asiatiska länder, som äro belägna vid detta haf. I söder ligger Marmora sjön, som ock lemnar en rik tillgång på alla medelhafvets producter. Denna hamn är genom sin belägenhet medelpuncten för en hop kommande och afgående skepp, och kan sätta sig i besittning af den vidsträcktaste och mäst blomstrande handel. Äfven för närvarande, då Österländska Sultanerne redan i tvänne århundraden varit på det yttersta förnedrade och försvagade, genom sin okunnighet, en eländig stats-klokhet och Janitscharerernes tygellöshet: bibehåller dock staden Constantinopel sig i flor, oagtadt en ständig anarchi, och en framhärdande brist på förutseende hos de styrande; hvilka olägenheter alla förenade borde föranleda en ständig brist på de aldranödvändigaste behof. Endast dess belägenhet har i 10 århundraden gjort deraf den förnämsta stad i verlden, den har fördunklat Rom, hvars bojor hon burit, och sedan Constantinopel blef hufvudstad har den förra innehaft blott en underordnad plats: oagtadt så många seklers lagrar och fastän hela verldens skatter blifvit der sammanhopade. Så starkt inflytande har denna stadens belägenhet, som ännu i dag förser sina beherrskare med tillräckliga hjelpmedel för att skydda sig, emot följderna af sin svaghet och sin usla förvaltning.

Consantinopel, liksom fordom Rom, ligger på sju kullar. Under Constantini efterträdare blef staden indelad i 14 qvarter, hvilken indelning ägt bestånd ända till Mohamed II.; dess omfång och utseende har allt sedan mycket förändrat sig: de fordna murarne finnas ännu qvar i flere qvarter och dela staden i tvänne delar: desse förfallna murars omkrets innefattar 2 svenska mil. Nu varande staden, med sina förstäder, Pera, Galata, Tophana, Tersana och Skutari, har omkring 6 mils omfång. Man kan svårligen uppgifva denna stadens folknummer; ty ingen publik auctoritet är derom underrättad, man kan blott ungefär gissa dertill, efter den qvantitet vatten eller mjöl som åtgår dageligen; efter denna beräkning skulle staden bebos af omkring 800 tusen menniskor. Denna folknummer ökas dageligen; ty innevånarne njuta stora privilegier och som man der är mindre utsatt för de styrandes vaksamhet och tyranni, händer, att många både mer och mindre välkända personer fly ifrån provincerne, hvarest de äro blottstälde, dels för förföljelser, dels för Pascharnes rättmätiga stränghet, och nedsätta sig i Constantinopel, der de öka denna förfärliga hop sysslolösa Janitscharer, ständigt fruktansvärda för regeringen; hvilken måste draga en noggran försorg, att 2:ne gånger i hvarje vecka, de första nödvändighets artiklarne säljas till ett pris under hälften af deras värde, för att hindra denna pöbelmassa ifrån uppror.

Moskeerne äro de enda utmärkta byggnader i Constantinopel; i deras yttre synas de dock endast som förskräckande massor, till större delen utan minsta smak, omgifne af en stor med murar omsluten gård, försedde med en mängd springbrunnar, och två eller fyra m i n a r e t s vid hörnen, som höja sig ända till 400 fot ifrån marken

med en omkrets af omkring 15 vid deras basis, slutande sig uti en spets, betäckt med förgyldt bly. Vid det ställe der denna spets tar sin början är en kretsformig utbyggnad, hvarifrån Muhesin, deras präst, ropar 5:ne gånger om dagen, för att kalla de rättrogne till de oundgängligaste andaktsöfningar. Moskeer af första rangen äro: S:t Sofia Sultanie, Sultan Achmet, Sultan Mehemet och Schach Zadé; der finnas dessutom öfver 2000 mindre. S:t Sofia är den märkvärdigaste; dess vackra byggnadssätt gifver henne ett utmärkt företräde: Turkarne hafva sökt härma detta byggnadssätt i de Moskeer af samma storlek, som de uppbyggt. Kolonnerne, som bära det öfra hvalfvet och domen af S:t Sofia äro af den yppersta gröna marmor (verde antico), murarne äro inlagde med mångfärgad mosaik så anbragdt, att det hela liknar topazer; moskeens längd är 134 alnar ifrån öster till vester och 120 bred ifrån norr till söder: uti flere hvalf emellan pelargångarne förvaras dyrbarheter, ett af dessa hvalfven har förblifvit igenmuradt sedan Contantinopels eröfring af Turkarne: en saga gängse ibland pöbeln förmäler, att en grekisk präst, vid nämnde tillfälle har låtit mura in sig i detta hvalf, att hans röst ännu höres hvarje Långfredag, och att den dagen, då detta hvalf öppnas, skall Grekerna komma i besittning af Constantinopel. Turkarne hafva bibehållit namnet Aja Sofia; ty det betyder helig vishet, moskeen kallas äfven den stora. Sultan Achmets moské är belägen på Hippodromen, på turkiska Att-Mejdan. På Hippodromen voro fordom belägne de förnämsta Constantinopels publika byggnader och minnesmärken. En amphiteater, en circus, ett stort offentligt bibliothek, och Kejsarinnan Eudoxias palats. Hippodromen är nu blott ett litet torg, knapt så stort som våra vanliga Europeiska.

Constantins efterträdare hade der låtit uppresa colonner, obelisker, statuer m. m. Man finner nu der, af alla dessa fordna monumenter, endast en colonn af malm, bestående af tre omlindade ormar, som Turkarne kalla Y e l a u D a s c h i. Fordom stodo dessa ormars hufvuden 50 fot högt och delande sig bildade en trefot; men Sultan Amurat III. hvilken man inbillade, att denna colonn var uppfyld med juveler, befalte, att den skulle slås sönder på midten. Fordna innevånarne trodde, att denna colonn var en talisman, som bevarade deras stad ifrån ormar och andra giftiga djur. Man ser äfven nära vid Hippodromen en obelisk och lemningar af 3 colonner. af hvilka den ena är af magnet. Turkarne tro, att denna sten genom sin dragnings kraft, tvingar alla dem som äga lifsmedel till salu, att föra dem till Constantinopel: den kallas D e q u i l i D a s c h e. På något afstånd ifrån Hippodromen finnes en colonn af Porfyr kallad vanligen den brända colonnen; som husen, hvilka omgifva den, ofta nedbrunnit, har den blifvit af eld och rök nedsvärtad. Basen är 15 fot och colonnen 90 fot hög; Apollos statu i bronz, stod fordom på dess spets, den fick sedan namn af Constantini bildstod. Hela den rymd, hvarpå nämde monumenter nu befinnas, hörde fordom till Hippodromen.

En ofantlig cisterne, som Theodosius har låtit uppföra, var för Constantinopel af stor nytta. Turkarne hade med så mycket större fördel kunnat begagna den, som vattenbristen har förorsakat flere uppror; i det stället har man låtit denna byggnad nästan alldeles förfalla. Der finnas ännu qvar 200 pelare på 15 fots afstånd ifrån hvarandra: detta underjordiska ställe tjenar, nu till härberge för utfattiga hushåll.

I Constantinopel finnas många Bezesteins, *) de förnämsta och rikaste äro Juvelerares, Silkes, Specerie, Klädes- och Estofft-handlandes; de äro af sten och hvälfda. Ingen får bo der eller nyttja ljus. Väktare äro posterade vid ingångarne, för att bibehålla ordningen och förekomma trängsel.

Omkring 30 bibliotheker, instiftade af Sultaner och Vesirer, äro dageligen öppna för allmänheten ifrån kl. 8 om morgonen till kl. 3. De kallas på turkiska Kietab Chana. Det bibliothek som Racub Pascha har stiftat, är det ansenligaste och består af 400 manuskripter.

Galata Seraï, är en stor byggnad belägen vid slutet af förstaden Pera; man har der inrättat ett slags gymnasium, det enda af denna beskaffenhet som finnes i Constantinopel. Det underhålles på Stor-Herrns bekostnad och man kan icke blifva der intagen utan Sultanens speciella tillåtelse. Hvarje Muselman äger dock rättighet, att hos Sultanen anhålla om denna tillåtelse för sin son. Man undervisas der i att läsa, skrifva, sjunga och rida. Sedan man slutat sina studier, är man sjelfskrifven till page hos Sultanen. Ungdomens undervisning är i allmänhet anförtrodd åt Muhesin i hvarje qvarter, hos hvilken barnen infinna sig dageligen och förblifva ifrån morgonen till qvällen; de undervisas i att läsa Coranen och skrifva.

Stor-Herrns palats är en verklig Labyrinth. Det är nästan omöjligt, att veta något tillförlitligt derom. Allt stödjer sig på lösa berättelser af

*) Hvälfda eldfasta gångar med bodar på ömse sidor, der köpmansvaror uppläggas och försäljas.

sådana personer, som tjena derstädes och af Harems slafvinnor, som ofta erhålla sin frihet och giftas med enskilta. Dessa öfverdrifva merendels och motsäga hvarandra, så att man är oviss hvad man skall tro Här anföres det sannolikaste. Byggnaden, som Sultanen bebor, är belägen vid hafskusten: den är ganska vidsträckt men består endast af en våning; Harem är dermed förenad genom en gång, men ligger åt trägårdssidan. Serailens port åt hafssidan öppnas endast då Sultanen gör någon utfart till sjös; ingen annan får komma hvarken ut eller in igenom denna port. Byggnaderne, som tillhöra Serailen, så väl som trägårdarne, äro omgifne af en ganska hög mur af 4 Engelska mils omkrets. Den förnämsta Porten är belägen midt uti sjelfva staden och kallas Capi Humajum, (Porten den vördade). Denna port lemnar tillträde till första Borggården, som vagtas af Bostangis, här befinnes: Taraphana (myntet), hospitalet, och bageriet, stora förrådshus uppfyllda med antika vapen, stallen och Öfver-Stallmästarens boning. Här utsättas äfven i 3 dygn på små silfverfat de Paschars och andra magnaters hufvuden, som StorHerrn finner för godt att låta afrätta; mindre förnäma brottslingars hufvuden kastas på marken. En uppslagen sedel kallad Yafta, innehåller en lång anklagelselista emot de brottslige.

Den andra borggården, som äfven vagtas af Bostangis, är afskild ifrån den första genom en 20 stegs lång väg eller gång, med portar på bägge ändar; på bägge sidorna stå colonner prydda med vapen och trophéer. På denna gård finnas Serailens kök, Kejslar Agas embetsrum, hvilken äfven förvaltar Moskeernas inkomster; stora förrådshus, der Sultanens tält förvaras, som också stå under Kejslar Agas uppsigt; här bo äfven 800 man hvil-

kas befattning är, att sätta upp tälten på de ställen dit Sultanen beger sig för att förlusta sig: tio af detta manskap, som göra skarprättaretjenst, äro alltid till hands på denna gård för att utföra Stor-Herrns befallningar. Man ser äfven här flere stora salar, af hvilka den förnämsta är bestämd till Divanens sessioner. En hemlig gång förer ifrån det inre af Sarailen till ett cabinett, hvarest Sultanen vistas då han vill öfvervara Divanens öfverläggningar: detta cabinett är så ordnadt att ingen i Divanen vet, om han är tillstädes eller ej. Uti en annan af dessa salar bespisas de främmande Ministrarne den dagen de erhålla företräde hos Sultanen. På denna borggård utdelas äfven Janitscharernes månadssold, af deras Aga.

Yttre sidan af Porten genom hvilken man ingår i tredje borggården, är bevakad af Kassekis; dessa äro ock ett slags Bostangis, men med öfversterang; de bestå af 350 man, deras befattning är vaktgöringen i Serailen, och att åtfölja Sultanen, då han far ut: deras chef är Bostangis Bachi: åt dem uppdrages äfven, att bära silkessnöret till dem som Sultanen beslutit att aflifva; de få icke återkomma, utan den biltoges hufvud. Den inre sidan af denna port bevakas af hvita Eunuker. Uti denna borggård äro Eunukernes logementer, deras chef bor ock der, äfven som alla officerare för det yttre; de kallas så, ty de äro blott tillstädes om dagen och kunna vara gifta, då deremot officerarne för det inre icke få hafva hustrur. De förra igenkännas på sitt långa skägg, som de senare icke få bruka. Längs in på denna gård finnes den så kallade Lycksalighetens port, som lemnar tillträde till en ofantlig plats, planterad med trän och hvarest befinnas flere ifrån hvarandra afskilda byggnader, bebodda af Seliftar Aga (Sabelbärare), Hasnadar Aga

Stor-Skattmästaren, och alla andra officerares för det inre. Der äro äfven flere Pavilloнger omgifne af en hög mur och benämnde Caffas, (burar), hvarest Prinsarne af blodet, afkomlingar af Fihr Cusreych, Mohamets stamfar, inneslutas. De utkomma först ur dessa fängelser för att uppstiga på thronen, men oftast för att blifva offer för den regerande Sultanens fruktan. I fonden af denna stora platsen är Sultanens palats och hans Harem. Man blir derifrån äfven varse ingången till Serailens trägårdar; som äro prydde med vattenkonster och en mängd ganska behagliga ställen passande till Stor-Herrns contemplativa nöje. Turkarne äro mycket fallna för det contemplativa lifvet, man ser dem ofta tillbringa, hela dagar, att sittande under ett träd, röka sin pipa och om man får så säga, inandas naturens härlighet. Jag har hört Usseret Pascha af Trabesond, ganska alfvarsamt berätta, att han under sin fångenskap i Ryssland, hade förskaffat sig en lök, som han planterat i sitt fängelse, och att hans högsta nöje var, att sätta sig midt före denna planta och rökande betrakta den. Med ett sådant njutningssätt kan man lätt finna, huru litet konst det fordras för att pryda dessa trägårdar, som genom sin belägenhet och naturens yppighet i detta härliga klimatet, bilda en fullkomlig engelsk trägård, ständigt varierad och liflig till taflor och colorit. En stor byggnad till venster, sammanhängande med Serailen genom sin ena flygel och försedd med ofantliga eldfasta magaziner är Serailens skattkammare; der förvaras en mängd dyrbarheter, samlade allt sedan Constantinopels eröfring. Hvarje Sultan gör sig en ära, att öka dessa dyrbarheters antal; förteckningen på dem är anförtrodd åt Seliftar Aga; men sjelfva skattkammaren står under Skattmästarens uppsigt. Hvarje gång som denne ombytes sker inventering i närvaro, af cheferne

för financeförvaltningen och Seliktar Aga. Skattmästaren kan dock icke efter behag inträda i Skattkammaren, som är låst med 3:ne nycklar och förseglad med ett insegel, som Selim II. har låtit förfärdiga till detta ändamål, och som måste alltid begagnas enligt en lag, som denna Sultanen skrifvit med egen hand. Hvarje gång som skattkammaren skall öppnas, hvilket inträffar minst 2:ne gånger i hvarje vecka, då Sultan skall begifva sig till moskeen, prydd med flere juveler, som der äro förvarade, böra Seliktar Aga, Hasnadar Aga och Financeministern, som hafva hvar sin nyckel, vara närvarande vid denna förrättning. Skattmästaren har äfven sig uppdragit, att låta förfärdiga Stor-Herrens kläder, hvilket alltid sker med stora ceremonier och under ständig bön. Arbetarne måste vara bakom förhängen och osynlige för de närvarande.

Sultanens hof bör bestå af 10 tusen man i fredstid, likväl är detta antal mycket olika, och under nu varande Herre mycket mindre i anseende till hans utomordentliga sparsamhet. Det torde vara mindre interessant att upprepa denna otaliga mängd sysslor och barbariska namn.

Serailens vakt består af 6 tusen man som kan anses som lifgarde, 4 compagnier Solaks, som äro Janitscharer, men Sultanen helt och hållet tillgifne, bestå af 600 man; Peiks ett compagni af 200 man, Kassekis 350; Baltagis, 800 man, Tschadirgi 800 man, Bostangis som äfven äro Janitscharer, men som af dessa anses som förkastade, i anseende till deras tillgifvenhet för Sultanen, utgöra 4 compagnier af 3000 man; Hofvets officerare stiga till 4000.

Man lär förundra sig att, med en sådan styrka Sultanerne icke förstå, att sätta sig emot Janit-

tscharernes uppror. Sultan Mehemet var den ende, han motstod hela 5 dagar innesluten i sitt Palats, Stor-Vesiren Mustafa Bairaktars anfall, som belägrade honom med 40 tusen man; ändtligen sjette dagen öppnades Seraljens portar för Mustafa. Sultanen i tanka att förskräcka honom, emottog honom sittande på sin thron och omgifven af hela sin härlighet, och frågade trotsigt hvad han ville. Vesiren svarade lika trotsigt, att Sultanen var ovärdig att regera och att han kom för att åter insätta på thronen, sin rätta Herre, Sultan Selim III. Mehemet befalte Svarta Eunukerne, att uttaga Selim ur Caffas och att öfverlemna honom till Vesiren. Eunukerne kastade straxt för Vesirens fötter den mördade Selims blodiga kropp. Mustafa Bairaktar kunde icke vid denna syn återhålla sina tårar, men drog genast sin sabel och afhögg Mehemets hufvud. Han uttog då ur Caffas nu regerande Sultan Mahmud IV och satte honom på thronen, men denne, fruktande en sådan man som Mustafa var, lät uppbränna honom i sitt hus. Officerarne för det inre, äro vid Sultanens hof 2000, och de för det yttre till lika antal, indelade i sex odalik eller kamrar. Hvarje Oda har sin chef, Sultanen sjelf är chef för den första, som består af Hofvets förnämsta Embetsmän, såsom Kislar Aga; Seliktar Aga, Tschohadar Aga, (ÖfverCeremoniemästaren), Hasnadar Aga m. m.

Pagerne, Isch Oglan utgöra 2:ne kamrar af 200 personer, deras göromål är att tvätta Sultanens linne, att åtfölja honom då han far på Benisch (lustpartier); att kasta dgirit, en slags käpp, som man till häst kastar under det man i carier förföljer hvarandra; att sjunga, dansa, och bada Sultanen, då han vill bada utom sitt harem.

Pagernes Chef Basche Isch Oglan är den ende, som har sig uppdragit, att tvätta Sultanens turbaner; ceremonie af största vigt och som förrättas uti guld och silfverfat, under det Pagerne sjunga hymner.

Fyra dvärjar och lika många stumma och musikanter, tilllhöra hvarje af dessa kamrar; dessa dvärjar begagnas till hofnarrar att roa hoffolket; ofta få de utföra dansar i Sultanens närvaro.

Svarta Eunukerne äro 200, deras chef Kislar Aga är ganska mägtig, han är den förnämsta i Palatset, han har rang näst Vesiren och Mufti; men som han ständigt åtföljer sin herre, har han merendels hans hela förtroende, och kunna de andre anses såsom hans subalterner. Under svaga furstar utöfvar Kislar Aga i synnerhet en oinskränkt magt, och ofta hafva Vesirer som ville sätta sig emot Seraljens intriger, måst duka under för deras magt. Det är Kislar Aga, som har sig uppdragit att meddela till och med sjelfva Vesiren Sultanens befallningar. Han har rang af Pascha med 3 hästsvansar och är den ende af officerare för det inre, som får hålla harem. Svarta Eunukernas Secund-Chef har också rang af Pascha med 3 hästsvansar, han är Harems Skattmästare. Tredje chefen förblifver alltid hos Sultanen med 2 officerare af denna corps, som ombytas hvart dygn. Odalala är 4:de chefen, det är åt denne, som Harems port är anförtrodd; han är posterad der natt och dag med 10 svarta Eunuker, som ombytas hvart dygn. Eunukernas corps bor i en byggning nära Harems port. För att få inträde i denna corps måste man hafva undergått en fullkomlig operation. I Egypten hvarest denna så farliga operationen värkställes, dör en mängd af de barn, som föräldrarne af vinningslystnad

låta operera. Straxt efter operation begrafvas de i sand ända till axlarne, der de förblifva i 24 timmar, under denna tid gnidas ständigt deras läppar med hvitlök. Jag har sett personer, bitna af de giftigaste djur, botade genom samma medel.

Hvita Eunukerna äro 100 till antalet; de hafva undergått blott den enkla operationen; deras chef Capu Aga, har icke något inflytande; han har sig uppdragit att vakta det heliga vattnet som kommer ifrån Mécca; han påkläder de personer Koftaner och Pelsar, som Sultanen benådar med sådana hedersbevisningar i sin närvaro; han måste vara tillstädes tillika med alla öfriga högre officerare, då Sultanen låter raka sitt hufvud; han måste äfven åtfölja honom då han begifver sig ut.

Hvita Eunukerne voro fordom bestämde till Harems vakt, men man fant, att de kunde vara farliga, och allt sedan har deras inflytande upphört: ända till Achmet III:s tid hade deras chef större magt än Kislar Aga nu besitter. Dessa Eunukers nuvarande befattning inskränker sig till att vakta Seraljens inre portar: de blifva aldrig befordrade. Deras chef kan endast erhålla förvaltningen af Galata Seraï eller inspection öfver gamle Seraljen; då svarta Eunuker deremot äro ofta utnämnde till Guvernörer i provinserne och oftast i städerna Mecca och Medina.

Harem, — som betyder helgedom på Persiska, — är en stor byggnad förenad med Sultanens Palats genom en coridor; en ganska hög mur skiljer den ifrån inre borggården, men ifrån den sidan är dock en ingång, hvarigenom de gå, som förrätta inre tjenstgöringen. Fyra jerndörrar, 4 steg skilda ifrån hvarandra, tillstänga denna ingång. Oda Lala med en vagt af svarta Eunuker

vakar vid dessa dörrar, som de sjelfva icke kunna öfverskrida utan en befallning af Sultanen.

I Sultanens boningsrum i Palatset råder den största pragt: guld, ädla stenar, perlor, dyrbara tyger, ingen ting är spardt. Då Sultanen inträder i Harem stannar 3:dje Eunukernas chef uti Coridoren. Sultanens rum uti Harem äro äfvenså pragtfulla som dem han bebor i Palatset. Hans sängkammare intar midten af våningen; hans säng är omgifven af gröna siden-gardiner broderade med guld och ädla stenar; en turkisk soffa omger rummet, den är betäckt med ett täcke af scharlakanröd gyllenduk, dynorne äro stickade med perlor. Rummet, uti hvilket han på stora ceremonie-dagar emottager Sultaninnorna, är ännu pragtfullare. En coridor leder till en afskild cirkelformig byggnad hvarest Kadunernas rum äro belägna: dessa äro egentligen Sultanens gemåler. De äro indelade efter rang och aucienitet. Hvarje af deras boningar består af 12 rum prydda med lika stor pragt, som Sultanens. Bakom denna byggning är Öfver- och UnderHofmästarinnnans boning. Dessa begge beställningar tillkommer en stor magt och inflytande. Öfver-Hofmästarinnan har inseende öfver Harem, Kadunerna stå under hennes befäl; Kislar Aga nalkas henne med djup vördnad och kysser fållen af hennes klädning. Under-Hofmästarinnan är äfven Skattmästarinna; hon har uppsigt öfver Sultanens garderob och Harems skatt, som består af juveler, perlor o. m. d., som begagnas vid stora ceremonier. Dessa begge qvinnor väljas alltid ibland flickorna i 4:de Kammaren. Inunder denna våning är Sultanens badrum, han betjenas der af flickor ur den 4:de Kammaren. Hvarje Kadun har sitt eget badrum. Uti en aflägsnare byggning bo Seraljens slafvinnor, som äro indelade i 4 Kam-

rar; hvarje Kammare bestående af 200 flickor: en Basch Kesi förestår hvarje Kammare.

Alla Seraljens fruntimmer äro antingen köpta på Constantinopels marknader, eller ditskickade i sin spädaste ålder af Pascharne. som täfla med hvarandra att skänka Sultanen de vackraste flickor. Vid deras inträde i Seraljen blifva de besigtigade af Basch Kesi, och om hon finner dem värdiga att antagas, blifva de anställda i 1:sta Kammaren. Der undervisas de i religion, i läsa, skrifva, brodera, sjunga, dansa, spela åtskilliga turkiska instrumenter, efter deras eget val: i en mognare ålder då deras skönhet och anlag äro utbildade, flyttas de efter som man finner dem lofvande, uti en af de 3 Kamrarne. Den 2:dra Kammaren består af tjenarinnor, de förrätta vanliga tjenstehjons sysslor och uppstiga aldrig högre. Den 3:dje Kammaren består af sådana, som betjena Kadunerna, Sultanens moder och Hofmästarinnorna. 4:de Kammaren består af flickor, som betjena sjelfva Sultanen; de äro alltid utvalda: dessa betjena Sultanen i badet, vid bordet, dansa, sjunga och spela comedi för honom; ibland dem tar han sina favoriter, hvilka likväl icke njuta Kadunernas företräden förr än de äro i välsignat tillstånd. Då en sådan flicka upphöjes till rang af Kadun, införes hon i Sultanens närvaro i Harems Stora sal klädd i Sultaninnornas drägt; der iklädes hon med stor ceremonie den stora pälsen med långa ärmar, som endast Kadunerna bruka; hon intager de för favoriterna bestämda rummen, man ger henne slafvinnor, och anslår henne vissa inkomster.

Vid Sultanens död blifva Kadunerna och Slafvinnorna af 4:de Kammaren förvista till gamla Seraljen. Man skänker äfven flera Slafvinnor af

de andra Kamrarne friheten, och bortgiftar dem. Om Sultanen är missnöjd med någon af dessa Slafvinnor förvises hon till gamla Seraljen.

Sultanen tillbringar vanligen nätterna i Palatset, men då han ligger om natten i Harem, skall han bjuda en Kadun, att komma till sig, och coremoniellet bör iagttagas härvid med lika stränghet, som i alla andra hans obetydligaste handlingar; denna sed lägger ett olidligt tvångsband på Sultanernas lefnad; och alla deras omgifningar. Sedan hon blifvit badad och parfumerad, föres hon af Öfver-Hofmästarinnan uti Sultanens rum; hon stannar vid sängfoten: Öfver-Hofmästarinnan afträder; hon bör då vördnadsfullt upplyfta täcket vid fötterna och sedan hon kyst det, stiga i sängen ifrån fotbrädet. Bjudningen sker medelst en broderad silkesduk full af guldmynt, som Sultanen skickar med en af de svarta dvärgar, som finnas i Harem för att roa Sultaninnorne. Det är föreskrifvit i lagen, att Sultanen skall bjuda till sig en mö natten till Mahomets födelsedag, (mevlut).

Sultanens döttrar bära titel af Sultaninnor, de uppfostras i Seraljen, men då de blifva äldre hafva de, antingen sin egen Seralj eller åtnjuta de all den frihet en Turkinna möjligen kan erhålla. Sultanen giftar dem ofta med rikets Magnater, hvilka då måste skiljas vid sina förra hustrur. Sex månader efter giftermålet, som vanligtvis ruinerar brudgummen genom de ofantliga skänker hvarmed han måste betala denna ära, blifva de skilda. Mannen skickas med något uppdrag till landsorten och Sultaninnan stannar qvar i Constantinopel, men äfven sedan, får mannen icke taga en annan hustru. Alla gåssebarn, som födas af dessa giftermål, blifva genast strypta,

men flickorna få behålla lifvet, och kallas Kanun, dessa få sjelfva välja sina männer, deras söner bära titel af Prinsar och de äga lika som Sultaninnorne rang framföra Kadunerna i Seraljen, dit de likväl icke komma oftare, än vid mycket högtidliga tillfällen; då spisa de vid samma bord som Sultanen, men Kadunerna vid särskilta bord.

Sultanens söner, Chak Zadé, qvarblifva i Harem hos sin mor till 7 års ålder, sedan och till sitt 12:te år bebo de egna rum i Palatset. Under denna tiden njuta de undervisning; genomläsa Koranen flere gånger, åtfölja Sultanen till Mosqueen och på lustfärder. Om deras far dör under tiden inneslutas de genast i Caffas, annars sker det först vid 12 års ålder. De betjenas då af Slafvinnor ur Harems 3:dje Kammare och svarta Eunuker, som äfven äro deras lärare, fast än de sjelfva knapt kunna läsa. En mängd officerare utgöra deras hof och bära samma titlar, som dylika vid Sultanens hof, men de få aldrig se Prinsarna; den som skulle försöka, att få den minsta gemenskap med dem skulle genast blifva straffad till lifvet. Deras egen mor, kan icke se dem utan en serskilt tillåtelse af Sultanen, och ändå sker detta i Kislar Agas närvaro. Närvarande Sultanen Mahmud IV drifver försigtigheten så vida, att han icke tillåter sin son, som blott är 10 år, att komma utom Seraljen, och fastän enligt ett gammalt bruk, han bör omskäras vid 7 års ålder, offentligen och under stora fröjdefester, som räcka en hel månad, och till hvilkas bevistande alla Paschar i provincerna måste infinna sig i Constantinopel, eller åtmistone skicka dit sändebud; har dock denne prins ännu icke undergått denna operation.

Man kan lätt förstå huru desse Prinsar blifva uppfostrade af flickor och Eunuker, som söka att beherska deras unga sinne och vänja dem, att låta leda sig. Sedan nu desse olycklige Prinsar, på detta sätt tillbragt sina bästa år, skiljda ifrån all gemenskap med förnuftigt folk, uti detta brännande klimat, som naturligen åstadkommer en större benägenhet till veklighet och så väl kropps- som sinneslättja; finna de sig i en hast försatte ur detta fängelse på en thron der allt, som omger dem, knäböjer för dem och icke vågar motsäga deras orimligaste befallningar. Sjelfve äga de sällan nog förstånd, att emottaga något förnuftigt råd; de äro ständigt bedragne af det orimligaste smicker, allt öfvertygar dem, att menniskorna blifvit skapade endast för att lyda dem ovilkorligt, eller dö.

Sådane äro de styresmän, som äro utsedde, att enväldigt beherska det Ottomaniska riket sedan 4 sekler, så länge har detta bruk, att innesluta thronarfvingarne ägt rum; föranledt af de oroligheter, som desse genom flere uppror förorsakat i riket. Uppstigne på thronen utan det minsta begrepp om den mängd ärender, som bero af deras vink; ofta kännande sin egen oförmåga att sköta dem, öfverlemna de sig utan betänkande till den första intrigör, som vet att ställa sig in. Vi hafva ett exempel derpå, som i våra dagar varit orsaken till mycket ondt.

Alet-Effendi har varit i 12 års tid närvarande Sultans favorit. Han var af låg härkomst, af ett lömskt sinnelag, och stor smickrare; han förenade med en utomordentlig verksamhet flit, mod och förstånd, en jern vilja, och en ovanlig smidighet; en liflig inbillningskraft, med en vidt omfattande blick, fastän vacklande och ofta falsk, en följd af den Turkiska uppfostran. Se-

dan han en tid varit chargé d'affaires i Paris, blef han anställd vid Khalem, ett af Vesirens departementer, och kom derifrån in i Divanen, hvarest han ådrog sig Sultanens uppmärksamhet, som tog honom i sin enskilta tjenst. Snart viste Alet, att vinna ett sådant inflytande, att han ensam styrde riket, men förstod tillika, att låta alla tro, att han leddes af sin herres vidt omfattande blick och förstånd. Han tillfredsställde Sultanens girighet, genom nya inrättningar, som fyllde hans skattkammare på enskiltas och statens bekostnad; för sig sjelf afslog han alla honom erbjudna belöningar, alla större embeten. Han kom i så stor gunst hos Sultanen, att han straffade till lifvet den, som vågade ogilla denne favoritens uppförande. Sedan han ernått en sådan magt, kände Alet Effendi inga gränsor för sin vilja. De Paschar, som gjorde honom motstånd, blefvo hemligen strypte eller förgifne, de enskilta, som han plundrade, vågade icke klaga. Armenianska familjen Duzoglu, hade länge haft förvaltningen af myntet — dess stora rikedom frestade Alets girighet, han lät på skenfagra skäl hänga de 2 äldsta bröderne, som hade erhållit titel af Prinsar, det enda exemplet af detta slag i en armenisk slägt i Turkiet; han lät landtförvisa de öfrige och bemägtigade sig deras skatter, som uppgingo till 28 millioner Piastrar. Han åtog sig att sjelf styra mynt-tillvärkningen, och förfalskade det så att det förlorade 50 procent af sitt förra värde. Han försökte att låta lönnmörda Ali Pascha af Janina, detta misslyckades, och var orsaken till Paschans uppror. Den ständiga fruktan han hyste, att blifva utträngd, gjorde, att de mäst ansedde personer i riket föllo offer för hans stämplingar. Han var också till en stor del, genom sina oerhörda förföljelser, orsaken till Grekernas uppror. Flere utskickade, som hade det uppdraget, att för-

gifva Paschan af Egypten och som blefvo upptäckte, förorsakade hos denne senare en sådan förbittring öfver ett så lömskt förfarande, som han trodde härröra ifrån Sultanen sjelf; att Paschan var nära att uppresa sig 1822. Med ett ord Alet-Effendi förtjenar med rätta tillnamnet af Rikets giftblandare. Allt darrade för honom; Janitscharerne lydde blindt hans befallningar; ty han utdelade stora summor åt dem, och de gjorde tid efter annan uppror, för att ingifva Sultanen den tanken, att Alet allena kunde genast stilla dem. Man såg då det, som förr varit utan exempel, att Stor-Vesirer bibehöllo sin plats allenast 4 dygn och dödades blott, för att hafva misshagat denna myndige man, genom en ringa vördnad för hans person. Slutliga orsaken till hans fall skall tillräckeligen ådagalägga hans oböjliga och blodtörstiga sinnelag, och visa till hvilken grad han missbrukade sin magt. Deli Abdulah Bostangi Baschi, Polisens föreståndare, var genom sin sysla berättigad, att föra rodret på Sultanens båt, då denne ifrån sitt Sommar-Palats begaf sig sjöledes till Moskéen; sedan han länge förrättat denna syssla hade han blifvit bemärkt af Sultanen, som äfven var nöjd med hans sätt, att handhafva Policen; han blef utnämnd till Capudan Pascha, sedan Ali Pascha, med sitt skepp blifvit sprängd i luften vid Chios. Alet Effendi uppbragt deröfver, att någon blifvit utan hans medvärkan, upphöjd till en så hög värdighet; försökte flera gånger att förgifva honom, men då detta misslyckades, skickade han en Kassekis försedd med den vid sådana tillfällen brukliga firman, undertecknad af Sultanen, för att halshugga honom. Kassekis kom till Capudan Pascha och tillkännagaf sitt uppdrag, men denne misstänkande någon trolöshet, lät arrestera mannen och begaf sig genast till Sultanens Palats med enträgen begäran att blifva hörd.

Sultanen lemnade honom tillträde; då kastade han sig för Sultanens fötter, och sade: "att han kom sjelf för att lemna sitt hufvud, och att sedan han tjent i 40 år med största trohet och nit, den enda välgärning, som han nu begärde, var, att höra af Sultanen sjelf befallningen om hans afdagatagande." Sultanen blef högst förvånad här öfver, lät för sig berätta sammanhanget, och blef så uppbragt öfver Alet Effendis förfarande, att han lät genast arrestera honom. Dely Adulah begagnade detta tillfälle, för att öppna Sultanens ögon öfver sin favorits lömska grymhet, och Alet Effendis förvisning följde. Stor-Herrn förság honom likväl med en firman, som försäkrade honom om lifvet. Men, sedan hans fall blef kunnigt, inlupo till Sultanen så många underrättelser om de ohyggligheter han under sina välmagtsdagar begått, att Sultanen ändrade detta beslut, och 5 dagar derefter afsändes en Kassekis, som bragte hans hufvud till Constantinopel.

Allt sedan Gengiskan är verldens äröfring föremålet för alla Asiatiske Prinsars ifrigaste önskningar, också finna de för godt, att tillägna sig prunkande titlar. Så fort en Sultan träder ur Caffas, för att stiga på Ottomanniska thronen, låter han sitt skägg växa, och kallar sig: begge verldarnes beherskare, Jordglobens kämpe, den af Gud beskyddade, Persiens, Indiens och Chinas autocrator, throners och kronors gifvare, tidehvarfvets Alexander, Guds beläte på jorden, ägaren af Salomos underbara ring, Konungars Konung, inför hvilken Darius vore blott en ringa tjenare: och en hop andra dylika titlar.

Krönings-ceremonierne vara i sex dagar; intet kan jemföras med den pragt och högtidlighet som råder dervid; för att gifva ett ringa begrepp derom, skall jag blott beskrifva Sultanens medfölje

den dagen han begifver sig till Moskéen Ejub, för att omgjordas med Mahomets sabel. Alla statens Embetsmän i högtidsdrägt ridande på ypperliga hästar och åtföljde af hela sin svit öppna tåget; Vesiren och Mufti på rikt munderade hästar och omgifne af all sin betjening följa; derefter komma emellan tvenne rader af Janitscharer 50 utmärkt vackra hästar, ledde af prägtigt klädda pager; schabraken, som äro af åtskilliga färger, släpa på marken och äro virkade med perlor och ädla stenar, så öfverflödigt, att man har svårt att urskilja tygets färg. På ömse sidor om sadlarna på de första 20 hästarne äro fästade Silfversköldar inlagde med guld, de 10 siste hästarne hafva sköldar af guld med ädla stenar, under högra skölden sitter en silfverklubba prydd med ädla stenar, och under den venstra en förträflig och pragtfull Damaschener sabel.

Derefter följer Sultanen sjelf nästan öfverhöljd med juveler, omgifven af hela sitt hof, följd af hela lifvagten och sina Pager; hans Skattmästare utkastar penningar åt folket. Anländ till Moskeen, uppställer hela denna svit sig på sidorna, Sultanen stiger af hästen, Tschochadar Aga aftager hans stöflor, han aftager sin Turban och påkläder en pragtfullare med emirernas färg, tvättar sina händer i ett tvättfat af guld infattadt med ädla stenar. Vesiren och Janitschar Agan hålla honom under armarne och han framskrider in i Moskeen, framför honom bäras gyllene rökelsekar, hvaruti brinna välluktande saker. Efter bönen omgjorda Vesiren och Mufti honom med Mahomets sabel; man offrar omkring Moskéen en mängd djur, som utdelas ibland de fattige. Sedan återvänder han med samma ståt till Palatset, uppstiger på en thron af guld och ädla stenar, som blifvit anställd, på en estrad, i innersta borggården; officerare och

embetsmän af alla klasser uppställde efter sin rang, uti Palatsets borggårdar, aflägga sin hyllning genom flere bugningar då de böja sig ända ned till jorden, vidröra marken med sin högra hand och föra den sedan till munnen och pannan. En ceremonie till det mästa liknande denna, brukas för de stora högtiderne, såsom Mahomets födelsedag, Bairam och Curban Bairam: Sultanen firar de öfriga högtidsdagarna uti sitt Harem, och då blifva Sultaninnorna ditbjudna. Sultanen måste begifva sig till Moskeen alla Tisdagar och Fredagar, då består likväl hans medfölje blott af Palatsets och Janischar-officerarna.

Efter Bairam högtiderna håller han 3:ne dagar Benisch, han begifver sig då till någon vacker ängstrakt omkring Constantinopel, tillbringar der dagen, med att åskåda allahanda lekar af hans Pager och Eunuker, såsom spjutkastning till häst, björndansar, brottningar, strider emellan stora dertill inöfvade hundar, lindansning o. m. d. Vid dylika tillfällen är Vesiren förbunden, att gifva sin beherskare stora presenter, äfvensom till Palatsets embetsmän, och till Kadunerna; de bestå vanligen af dyrbara juveler, schalar, vapen hästar och slafvar. Till bestridande af dessa utgifter åtgå årligen flere millioner.

Så snart en Prins uppstiger på thronen, bekommer hans mor titel af Sultaninna, hon ledsagas ifrån gamla Seraljen der hon varit innesluten till Palatset, till för henne bestämda rum. Pensionen, som är tillslagen till hennes underhåll uppgår till 300 tusen piaster årligen, men hon begagnar vanligen gerna sitt inflytande. för att öka sina inkomster. Flera af Sultaninnorna hafva låtit gifva sig förläningar och låtit förvalta dem i sitt namn. Sultaninnan Validé, nuvarande Sul-

tanens mor, hade fått Chios. Också blef hon så uppbragt emot Capudan Pascha, som förstörde denna ön, att hon hade utvärkat befallning om hans afrättande. Dessa Sultaninnor hafva en ordentlig hofhållning, hvars chef har rang framför Reis Effendi.

Stor-Vesiren är den förnämste af alla rikets embetsmän; hans magt är oinskränkt, men han är ett ständigt föremål för Seraljens intriger, litet eller alldeles icke känd af Sultanen före sin upphöjelse, som följaktligen blott sker genom deras intriger, som omgifva Sultanen: händer således ofta, att en Vesir sällan behåller sin plats så lång tid, som skulle vara nödig, för att väl lära känna dess beskaffenhet och åligganden; och kan den skattas lycklig, som vid sin afsättning icke tillsätter sin förmögenhet och sitt lif. Under närvarande Sultan hafva 6 personer inom ett år, beklädt denna höga värdighet; ibland hvilka tvenne blifvit halshuggne. Minsta motgång, som träffat arméerna, den minsta oordning, som inträffar, ja! en nyck hos Sultanen är tillräcklig; han skickar en simpel person af sitt hof, återfordrar Riks-Sigillet, och Vesiren är afsatt. Man förer honom i samma ögonblick till en Kjosk, som kallas förvisningens och der får han vänta på sitt öde, samma natt blir han strypt eller landsförvist; ty en afsatt Stor-Vesir får icke vistas i Constantinopel. Så snart Sultanen utnämt någon Pascha i Provincerne, eller någon högre Embetsman i Constantinopel till denna höga värdighet; begifver den, som blifvit vald, sig till Sultanens Palats och emottager af honom sjelf Riks-Inseglet, tillika med en pung uti hvilken finnes jord, som betecknar den oinskränkta magt, som beherskaren anförtror åt honom. Stor-Vesiren, Mufti och de 5 förnämsta hofvets Embetsmän, äro de ende, som insättas i sina Em-

beten af Sultanen sjelf. De tvänne förstnämde äro Sultanens vicarier; ty sjelf är han ett öfverhufvud så väl för lagen som för riket, han uppdrager allenast detaillerna åt dem. Vesiren befordrar till alla öfriga Embeten, så väl inom riket, som vid Sultanens hof. Han förer befälet öfver arméen, då Mahomets fana skall ut, det vill säga; då rikets sjelfständighet är i fara. Janitschar Aga äfven, som hela rikets militairstyrka, står under Vesirens befäl. Han är domare i sista instansen i alla civila mål, och håller offentlig audiens en gång i hvarje månad. Alla öfriga ministrarne stå omedelbarligen under hans befäl. Han är den ende, som har en lifvagt, och en Janitschar Orta till vaktgöring vid sitt Palats. Då han går ut har han alltid ett talrikt medfölje, framför honom tåga 12 präktiga handhästar, stor militairmusik och flere af hans betjening, som med hög röst bedja himmelen, att bevara honom. Han har alltid hos sig en ordonans ifrån hvarje militaircorps, som bär hans befallningar till corpsens chef; äfven åtföljes han af en chef för Tartarernas compagni, hvilka äro rikets curirer; af Tschauschernes chef, dennes corps består af 500 man, som äro ett slags polisbetjening, alltid färdiga att utföra hans befallningar. En stor del af hans pager, som äro 80, följer honom äfvensom hans förnämsta hofbetjening, hvilken består af 700 personer och dessa bära samma titlar, som Sultanens hofstat; slutligen åtföljes han äfven af 3 skarprättare, färdiga vid hans minsta vink. Han äger rätt, att aflifva hvem han vill, utan annan formalitet än den, att efter execution genom en biljett underrätta Sultanen derom, såsom ett polisärende. Han bebor Palatset kalladt Pascha Capesé, som Europeerne kalla Ottomaniska Porten. Alla rikets förnämsta Embetsmän, som visa sig för honom, böra bocka sig djupt och kyssa fållen af hans klädning.

Under Stor-Vesirens directa befäl står Kiaja Bey, Reis Effendi, och Tschausch Baschi, hvar och en af dem förestår ett departement uti allmänna ärendernas förvaltning. Alla ärender böra af dem läggas under Vesirens ögon. De infinna sig hos honom hvarje morgon, för att aflägga berättelse och erhålla hans befallningar, låta honom underskrifva de handlingar, som skola expedieras om dagen, äfven som afskrifterna, som deponeras i Cantzelliet och som böra alltid vara påtecknade af Vesiren.

Kiaja Bey är Pascha af 3 hästsvansar, han är Minister för inrikes ärender och Krigsminister, han har till sin disposition 200 man för att bära hans befallningar; han är öfver Reis Effendi och Tschauch Baschi i värdighet och desse måste underställa honom flere ärender till afgörande. Hans departement består af 2:ne divisioner, hvilka åter bestå af 2 expeditioner hvardera. Förste Stats-Secreteraren är föredragande, dess expeditioner bestå af 50 skrifvare hvardera, som författa sammandrag af alla ansökningar, hvilka läggas under Vesirens ögon, och meddela sedan utslag åt vederbörande. Andra Stats-Secreterarens första expedition består af 30 Skrifvare och har Vesirens brefväxling sig uppdragen; den andra består också af 30 Skrifvare och har befattning med uppbärande af skatter, som tillkomma Vesiren och Kiaja Bey.

Reis Effendi utrikes Statsministern, anses ej som militair och är följakteligen icke Pascha. Det är med honom, som utländska Ministrar negotiera, och till hans departement höra alla ärender, hvilka angå Europeer, som äro bosatta i Turkiet. Hans expedition består af 200 Skrifvare och tvänne Stats-Secreterare äro chefer för begge af-

delningarne deraf. Den första har archivet om händer, hvarest finnes ett register öfver alla reglementer, som måste följas i alla ärender, äfven som öfver alla tractater afslutade med främmande magter. Reis Effendi skickar genast alla handlingar, som öfverlemnas åt honom till denna expedition, och på hvarje handling påtecknas då, det reglemente eller tractat, som dermed äger gemenskap. Der expedieras äfven firmaner för skeppen, och de resande, Consulernas fullmagter, och Vesirens Bojurdi, eller påbud i tvister, som kunna uppstå emellan någon Guvernör i provincerna och främmande Consuler.

Uti den andra expeditionen utfärdas alla öppna bref och fullmagter för tjenste- och Åmbetsmän i Landsorterna.

Portens tolk har ett särskilt Contoir uti den andra expeditionen, han öfversätter alla handlingar, som lemnas Reis Effendi af främmande Ministrar, han är tillstädes vid audiencerna, som desse erhålla af Sultanen eller Ministrarna, och han har sig uppdragit flera ärender, som angå Grekerna. Reis Effendi har dessutom en Hand-Secreter, som har sig uppdragit att renskrifva de rapporter, som skola framläggas för Vesiren och Sultanen; han förer äfven Protocollet vid Reis Effendis sammanträde med främmande Ministrar, äfven som ett sammandrag af de ärender, som föredragas munteligen.

Tschausch Baschi har rang af Pascha med 2 hästsvansar, han är Polisminister, alla ansökningar i civil och criminalmål lemnas åt honom, för att föredragas hos Vesiren; han låter verkställa Vesirens domar, äfven som domstolarnas utslag.

Han introducerar Ministrar då de erhålla företräde. Han är chef för flere expeditioner, som hafva befattning med förvaltningen af lifräntor, arrende-contracter m. m. Under hans befäl stå omkring 1000 Polisbetjenter kallade Tschausch. Så fort ett mål förvisas ifrån Vesiren till vederbörlig domstol, utnämner Tschausch Baschi en Tschausch till actor, som bevakar målet och aflägger berättelse om dess fortgång. Målseganden måste då vinna denna Tschausch på sin sida genom skänker, och ett måls slut beror hufvudsakeligen på dennes verksamhet och välvilja. Det finnes dessutom flere förmän för Tschauscherna, som äga att utföra Domstolarnas utslag och vaka öfver mål och vigt; de göra ständiga runder för detta ändamål, handlande Rajas måste i synnerhet söka vinna dem; ty annars finna de alltid en brist i vigten på de varor desse försälja; och då blifva desse sednare pryglade och få betala en ansenlig pligt, ja ofta blir den förmente brottslige fastspikad med örat vid sin boddörr, der han förblifver en eller par timmar, allt efter som han bjuder större eller mindre skänker, för att förkorta eller afböja denna egenmägtiga bestraffning.

Vesiren och de 5 ofvannämde Ministrarne äro ganska dåligt lönte, i betraktande af de stora utgifter, de måste bestrida. Men afgifterne, som betalas till dem och skänkerne de erhålla, bestiga sig till ganska ansenliga summor. De uppbära bestämda procent för alla mål, som afgöras af de domstolar, hvilka lyda under dem. Vid hvarje ämbetsmans tillsättande bekomma de en viss, af reglementet bestämd summa, till exempel: en Pascha af 5 hästsvansar gifver Vesiren 12000 piaster, 6000 till Kiaja Bey, och 3000 till de begge andra Ministrarna. En Pascha af 2 hästsvansar erlägger 8000 åt

Vesiren och så vidare i förhållande. Capudan Pascha, Janitschar Aga, Toptschi Baschi (General af artilleriet) och Bostangi Baschi, (executifva polisens chef), äro de ende, som icke betala något visst, men de måste gifva ansenliga skänker. För alla kronans förpaktningar betalas äfven afgifter af entrepreneurerna utom den årliga förpaktningssumman, till exempel: Tullförpaktaren i Constantinopel betalar till Vesiren 30 tusen piaster till Kiaja Bej 15 tusen och till hvardera af de andra begge 10 tusen. Arabagi Baschi, som förpaktar snön, betalar 36 tusen piaster; Scharap Emini, utan hvars tillåtelse man hvarken får sälja eller bereda vin, betalar 20 tusen piaster o. s. v. Dessa afgifter göra, att Vesirens årliga inkomster uppgå till omkring 8 millioner piaster. Uti hvarje stad eller by i landsorten är styrelsen på samma fot, som i Constantinopel. Paschan är i Vesirens ställe, Cadi företräder Kiaja Beys, Buluk Baschi Janitschar Agans, Ayan, Tschausch Baschis och Imam Muftis ställe. Alla tvister komma till Paschans domstol; han erhåller en afgift, liksom Vesiren, för hvarje beställning inom provinsen eller ock skänker för dem, som tillsättas i Constantinopel. Pascharne äga dessutom en mängd olofliga utvägar för att öka sina inkomster; dessa missbruk öfverses af regeringen. Ofta blir en man, som ligger dödligt sjuk, kallad till Paschan, och då han icke kan inställa sig, blir han pligtfälld. Man får icke begrafva en död, utan att först hafva betalt en afgift till Paschan, och liket får ibland ligga flere dygn obegrafvet, under det slägten håller på att afpruta några piaster på den fordrade summan. Präster förbjudas under allahanda förevändningar, att en viss dag hålla Gudstjenst, för att tvingas, att genom skänker förskaffa sig den vägrade tillåtelsen. Detta är styrelsesättet ifrån den hög-

sta till den lägsta i Turkiet. Uti hvarje provins finnes en Pascha med 2 eller 3 hästsvansar; under honom lyda flere Musselims, guvernörer, Vaivoder, intendenter, Agas bystyresmän, t. ex.: Provinsen nedre Natolien regeras af en Pascha med 3 hästsvansar, som bor i Brussa, tvänne Paschar af 2 hästsvansar, som bo den ene i Kutaja, den andre i Gyzelhissar, 4 Musselims, i Bulukesser, Carahissar, Angora, Sultanié, 8 Vaïvoder, i 8 mindre städer o. s. v.

Capudan Pascha Marine-Minister och Stor-Amiral, är Pascha med 3 hästsvansar; han har sig uppdraget Polisuppsigten öfver förstäderna Pera, Galata och Tersana; då han afreser till någon sjö-expedition, öfverlemnar Stor-Herrn åt honom, ett insegel och en pung full med jord, lik den som Vesiren bekommer; så snart han kommit utom Dardanellerne befaller han oinskränkt öfver alla Archipelagens innevånares lif och egendom: de höra under hans jurisdiction; han låter förvalta dessa öar i sitt namn och betalar allenast en ringa afgift till Porten. I Constantinopel förer han befälet öfver en Galliongis corps af 1600 man, hvilke utgöra hans lifvakt; under hans befäl står äfven Capudan Bey, Amiral, Patrona Bey och Riala Bey, vice Amiraler, alla Örlogskepps Capitainer, i hvilkas spets befinner sig Tersana Emini och hans vicarius, hvilke hafva uppsigt öfver Arsenalerna, Marinen, Skeppshvarfven och flottan; äfvensom Liman Reis, hamn Capitainen, som har 500 matroser under sitt befäl. Portens sjömagt består af 14 Linieskepp, 18 Fregatter, 8 Corvetter, 27 Briggar och flere Canonbåtar. Det finnes flere hvarf, hvarest Sultanen låter bygga skepp för ringa kostnad; men oftast ålägger han någon Provins Guvernör, att låta bygga ett

Skepp eller en Fregatt, hvilket denne då måste göra på egen bekostnad. Flere provinser och städer, måste förse Arsenalen med hvad man kallar en Tahim, t. ex. Negrepont en viss mängd tjära, Metilen olja, Nicomedia byggnadsvirke, Salonik spannemål o. s. v., så att Arsenalen är på detta sätt årligen öfverflödigt försedd med alla sina behof.

Grekiskt sjöfolk tjente förr på Turkiska flottan; hvarje ö i Arckipelagen var skyldig att skicka ett bestämt antal sjömän till Constantinopel; dessutom funnos ombord på skeppen, Sjösoldater, Artillerister och Slafvar; men efter Grekernas uppror är detta förändradt på det sätt, att litet förrän flottan afseglar pressas på Turkiska skepp, som ligga i hamnen, alla sjömän man kan komma öfver och tillika på gatorna alla sysslolösa Turkar man träffar, och skickar dem ombord. Man kan lätt föreställa sig huru mycken duglighet kan finnas hos dylikt folk. För att litet afhjelpa denna olägenhet antager Capudan Pascha Europeiska matroser, men till ganska litet antal; så att på hvarje skepp icke finnas mer än 20. Turkiska matroserne äro ganska dåligt lönte; ty de hafva blott 45 piaster för hela fälttåget, litet risgryn, skeppsskorpor och oliver; men de äga en rättighet, som de utöfva på ett så tyranniskt sätt, att deras ankomst är fruktansvärd; hvilken består deruti, att så snart flottan ankrar i någon hamn, går sjöfolket i land och hvar och en begifver sig till någon Rayas (undersåtes) handelsbo, tar plats bredvid husbonden och delar med honom afkastningen af det, som försäljes.

Toptschi Baschi, General af Artilleriet har flere Regementen Artillerister under sitt befäl, dessa äro de enda troppar i Riket, som äro un-

derkastade någon disciplin; de bestå af 8000 man, cantonerade dels i provincerna och dels liggande i caserner i Constantinopel. Tre Kompagnier Combaragi, Bombardierer, och 3 Kampagnier lätt Artilleri, de äro öfvade på Europeiska viset, och måste exercera 2 gånger i veckan. Desse bekomma den största aflöning, som någon Janitschar kan erhålla, d. v. s. en piaster om dagen och samma ration, som Janitscharerne erhålla endast i krig. De permitteras aldrig, för öfrigt är deras corps på samma fot, som Janitscharernas Ortas, men här finnas endast Neffér, ordinarier. Vakthållningen i Pera, Tophana och Beschiktasch är dem anförtrodd och de ombytas hvarje nymånad.

Artilleri-parken, som finnes i Constantinopel, och alla fästningar äro öfverflödigt försedde med canoner, men de hafva ingen bestämd caliber, och Turkarnes förvända sätt att servera dem förorsakar en sådan oreda och en långsamhet i servicen, som är utom all föreställning. Flere af deras Fästnings-canoner äga en högst märkvärdig caliber. Då Engelska flottan bröt sig igenom Dardanellerna hände, att en marmorkula af 16 tums diameter skjuten ur en af dessa canoner, träffade fören på ett engelskt skepp, borttog masten och dödade 32 man på däck.

Jenitscheri Agasi, Janitscharernes General, är Pascha af 2 hästsvansar och står under Vesirens omedelbara befäl; han är Commendant i Constantinopel och Chef för den oroliga milis, som är så känd genom sina fordna bragder, genom den esprit de corps, som förenar med så starka band en så ofantlig massa menniskor; men i synnerhet genom de ständiga nvälfningar den åstadkommit i Ottomaniska Riket. Denna Corpsens organisation är ganska enkel; deras instiftelse af Sultan Or-

kan är allmänt känd. De voro den tiden få till antalet, och corpsen bestod af Christna slafvar, temligen väl disciplinerade. Orkans efterträdare funno förmånligt, att öka denna corps, för att kunna ständigt disponera en väpnad styrka, då blefvo Musselmänner der inskrifne, men som deras antal, icke bestämdes hände att den ökades ansenligt; men då Sultanerne sågo sig nödsakade, att tygla sin eröfrings- och inkräktningslystnad, som var första orsaken till denna corpsens upprättande, hade de ofta stor olägenhet af dess ostyrighet och af de oerhörda utgifter den förorsakade. Då först bestämdes, att hvarje Orta icke fick öfverstiga 300 man; detta antal måste man dock sedan öka till 500, och de äro ännu i dag på samma fot, det finnas dock vissa Ortas, som stiga till 1000 man, såsom Bostangis, Solaks m. fl., som höra till Sultanens lifvakt.

Janitschar Agan utnämner till alla Officers-beställningar inom corpsen, på ett års tid och erhåller en afgift af hvarje Officer. Han har äfven 6 procent af hvarje Janitschars aflöning; han ärfver alla Janitscharer, som straffas till lifvet; äfvensom alla dem, hvilke dö utan lagliga arfvingar; hans plats kastar af sig en million: äfven han betalar en afgift till Vesiren. Han har under sitt befäl 5 Central-Generaler Eldstadens Agar kallade; de utgöra hans Conseil och efterträda honom efter tur. Den äldste af dem, hans efterträdare i Survivans, blir interims guvernör i Constantinopel då han sjelf går i fält. Den andre har Polisen inom corpsen om hand, de 3 öfriga biträda Chefen. 32 Öfverstar, hvilke föra befälet öfver de Janitscharer, som äro fördelade i Provincerna, utgöra, tillika med de förenämda, Corpsens Generalstab.

Det är svårt, att bestämma Janitscharernas

antal; ty det ökas eller minskas nästan beständigt. Corpsen består af 229 Ortas, hvarje Orta af 500 Neffér, ordinarier, som erhålla sold; men hvarje Orta har dessutom ett större eller mindre antal titulerade och extraordinarier; t. ex.: den 51:te Ortan, som är den mäst ansedde och mägtigaste; emedan det är den oroligaste, är också den i hvilken hvarje Turk helst vill inskrifvas, den har som vanligt 500 Neffér, eller lönte, men 30 tusen titulerade eller surnumerärer och 500 extra. 76 Ortas vistas i Constantinopel, de öfriga ligga i garnison i provinserna. Det vore ganska nyttigt att ofta kunna ombyta dessa garnisoner, men de Ortas, som ligga i Constantinopel äro så fruktansvärda och mäktige, att regeringen icke är i stånd dertill. Hvarje Orta består af följande Öfver- och Under-Officerare: Oda Baschi Kammarens Chef, han är Capitaine och Regements-Qvartermästare, och har Compagniets administration om händer, han emottar Ortans aflöning alltid för fulla antalet, fast ofta icke flere än 30 Neffér finnas; ty han lemnar många numror vacanta, detta är så mycket lättare, som det finnes alltid tusendetals surnumerärer hvilke kunna fylla antalet vid mönstringarna. Alla Janitscharer, Neffér, hafva en bok, uti hvilken hvarje qvartal qvitteras, således äger hvarje Orta 500 dylika böcker. Desse utgöra en slags lifränta, och äro mycket begärliga i Constantinopel, många köpa af dessa qvittenceböcker för ganska ringa pris, och göra sig en säker årlig ränta. Oda Baschi förtjenar ganska mycket på denna olofliga handel, utan att Regeringen kan förekomma eller hämma detta missbruk.

Näst Oda Baschi är Vekil (vicarius), Bairaktar (fanjunkare), Eski (ålderman), Ousta (eldstadens föreståndare), Basche Caracullukschi, (Öf-

ver-Kock); 3 Sakka (vattenbärare); 4 Caracul-luktschi (kittelbärare). Ibland alla deras Officerare har ingen ett så stort inflytande, som O u s t a; också måste regeringen ständigt söka vinna Oustans tillgifvenhet genom skänker. O u s t a r n e, äro alltid i största samdrägt med hvarandra, kunna med ett enda ord förmå sin Orta till uppror och åter på lika sätt stilla det. Janitscharerne respectera och frukta dem mera än sjelfva Janitschar Agan. En Janitschar kan aldrig för hvad brott som helst straffas annorstädes än inom sin Orta. Om han arresteras af vakten, återfordrar Oustan honom och han måste då genast utlemnas, men är det deremot en, med hvilken Oustan är missnöjd, så qvarblifver han i vaktens händer, hvilken förer honom till V e s i r e n, C a p u d a n P a s c h a eller T o p t s c h i B a s c h i, efter omständigheterna. Desse Herrar börja vanligen med att låta gifva honom bastonaden och han blifver sedan ofta strypt. Då en Janitschar är instämd till Vesiren för något större brott, tillfrågas Ousta om Ortan vill ännu erkänna honom som kamrat, svaras då J a, så öfverlemnas Janitscharen åt Oustan, om icke, aftages hans turban, man borttager Ortans tecken, hvilket ofta icke kan ske annorlunda än genom afskärande af köttet h v a r p å märket är t a t u e r a d t; och derefter blir han afrättad. Uti ett sådant land, der ingen personlig säkerhet finnes, der menniskolif anses för ingenting och tusende uppoffras af den styrandes nycker, är naturligt, att fruktan att mista lifvet skall alstra tillgifvenhet för den, som man anser såsom sin beskyddare. Janitscharerne njuta den förmån, att få sjelfva utnämna sina Under-Officerare och Oustan väljes alltid ibland de Janitscharer, som äro kända för sitt nit för corpsen. Dessa Oustas betraktas såsom corpsens beskyddare, och de äga

så mycken magt, att Sultanen blifvit icke så länge sedan tvungen att lemna dem tillträde uti Divanen. Då de komma derifrån yppa de för sina kamrater, alla fattade beslut och såmedelst är det lätt, att komma under fund med Portens största hemligheter.

Janitscharerne äga stora privilegier, de betala ingen skatt, man kan hvarken pligtfälla dem eller confiskera deras egendom, de kunna blott straffas af sina egna Officerare: dessa förmåner äro tillräckeliga i ett sådant land, som Turkiet, för att väcka hos hvar och en åstundan att blifva inskrifven i denna corps. Fordom läto Européerna äfven der inskrifva sig, men detta bruk har nu mera upphört. Sultanen är inskrifven i den första Orta. Det är brukligt att han går incognito till Casernen för att emottaga sin sold; den dagen utdelar han åt Janitscharerne stora skänker.

För att blifva upptagen som Janitschar uti en Orta, är nog, att gå till en af Casernerna till det Compagniets kammare man vill tillhöra; Oustan betäcker med sin turban den nykomne, som går att kyssa Oda Baschis hand; han blir då inskrifven, som Surnumerär, efter 2 år blir han extra och efter 3 år Neffér, men då desse såsom besoldade äro ansedda som tjenare, så äga de titulära och surnumerära mästa anseende. Hvarje Orta har en olika turban, men blott Neffér äro tvungna att bära den, de andra Janitscharerne bruka som högtidsdrägt hvita turbaner, men i hvardagslag af någon annan färg. Hvarje Orta har sitt eget kännetecken; och hvarje ledamot har detta tecken på allt som tillhör honom; hus, bodar, båtar m. m. Den första Ortan har 3 fiskar, den andra 2 torn, den 3:dje en canon o. s. v. Hvarje Janitschar bär detta tecken på en rem fästad vid sin

venstra arm, men oftast tatueradt på sjelfva armen; också då vakten vill arrestera en missdådare, eller en tvist uppstår emellan tvenne Janitscharer afhölja de sin arm, gripa till sina vapen för att försvara sig och ropa sin Ortas nummer, genast infinna sig alla deras Joldasch (kamrater), och taga deras parti. Ofta ser man i Constantinopel Ortas slås på detta sätt emot hvarandra, flere dagar å rad på gatorne, utan att de flesta veta orsaken till striden.

Janitschar-corpsen har en stor fana af hvitt siden, uti hvilkens midt äro med guld broderande verser ur Coranen. Dessutom har hvarje Orta en fana med Ortans märke, men de tecken, som de mäst värdera och som de med andakt vörda, äro deras kittlar. Uti stora ceremonier och i krig bäras dessa med ståt af 2 Caraculluktschi, framför dem går Basche Caraculluktschi, bärande på axeln en 2 alnars lång slef med skarpa kanter, efter honom följer en Sakka. Om någon skulle våga sig fram emellan dessa fyra skulle han bli mördad i ögnablicket. Om en Turk ser kitteln nalkas måste han stiga upp för att betyga sin vördnad, och vakterne uppställas att göra honeur. Vid stora statshvälfningar äro ställena, der dessa kittlar finnas, Janitscharernas föreningspunkter. Om en Orta gör uppror, begifver den sig med sin kittel till något af Constantinopels torg hvarest den kullstjelper honom. Och då denne Orta söker att tvinga de andra att förena sig häruti, borttager den ofta deras kittlar, som då kullstjelpas på samma ställe. Man kan säga att mången Sultans afsättning och död berott af en kullstjelpt kittel. Om en sådan kittel förloras i krig blir hela Officers-corpsen degraderad.

Rymning straffas med stryk under fotsålorna,

men i krigstid blir man degraderad och mister öronen. Man kan icke afrätta en Janitschar offentligen; den som blir för brott dömd till döden skickas till något kastell vid Bosphoren, der man stryper honom om natten och hans kropp kastas i hafvet.

Hvarje Corps de gard i Constanstinopel är anförtrod åt 10 Neffér, som förblifva der på vakt ett år, så vida icke något brott under tiden begås i detta qvarter. Neffers på vakt äro sittande på ett upphöjdt utbygge åt gatan, en samling af käppar, stående vid hörnet, äro det enda tecken att der finnes en vakt. Officerarne göra ofta rund för att efterse dessa poster; de uppstiga på utbygget, man framräcker dem Caffé och pipan, och sedan gå de vidare. Men då Janitschar Agan, eller Vesiren går förbi, gifves alltid åt dessa vakter någon skänk. Dessa poster äro ganska lönande på det sätt som Janitscharerne begagna dem; ty de förstå att på mångahanda sätt präja de förbigående i synnerhet Rayas. Vid alla högtidsdagar det må vara, Turkiska, Grekiska, Armenianska eller Judiska utbreda de en matta på gatan utanföre vakthuset och tvinga hvar och en, att ditkasta några paras. Om en brottsling afrättas, är brukligt att låta hans kropp ligga 3 dygn vid ett Corps de garde, Janitscharerne nödga då äfven de förbigående, att betala några paras. De bruka flere andra utvägar att preja till sig penningar och alltid på ett groft och oskickligt sätt, deras Officerare, som dela vinsten, öfverse med detta ofog.

Janitscharerne bekomma 3 slags aflöningar, den första är af 10 paras (4 sk. B:co) om dagen och den kan ökas till en piaster, som är det högsta någon för sin tjenstålder kan bekomma. Dessutom betalar den Grekiska Kyrkan en taxa åt dem, bestigande sig till sex marker kött om dagen för hvarje Orta, som vistas i Constantinopel,

Slutligen få Janitscharerne då de gå ut i krig fälttraktamente. Deras Officerare emottaga med en viss högtidlighet hvar 3:dje månad aflöningen för hvarje Orta på en af Seraljens borggårdar; för att sedan dela den till hvarje Neffér i Casernen. Efter tre dagar, då en Neffér icke uttager sin aflöning, har han förvärkat den. Janitscharerne kunna vara väpnade efter behag. Före deras aftåg i krig ger Sultanen hvardera af dem 50 piaster, 12 R:d 24 sk. B:co för att köpa sig vapen.

Der finnes en mängd andra corpser uti riket, som kallas reguliera, emedan de emottaga en sold, föröfrigt bestå de alla af titulära Janitscharer; sådane äro 2 Cavaleri-Regimenten Spahis och Dely Basch; dessa som fordom voro rätt ansenliga äro nu reducerade till 300 man, utan hästar, caserner och tjenstgöring: de hafva sina Generaler och Officerare och skulle i krigstid snart kunna completeras. Der finnes äfven en corps bestående af 8000 vapensmeder; de äro icke eller skyldiga till tjenstgöring i fredstid; de arbeta för egen räkning och erhålla Janitschar-aflöning, men i krigstid åter följa de med arméen. Jamaks äro också Janitscharer till större delen hörande till den 25 Ortan; de äro 25 tusen man och aflönas som Janitscharer i fält. De hafva en General, som vanligen väljes inom deras corps, och de äro organiserade såsom Ortas. De ligga i garnison på fästningarna, som äro belägna vid Bosphoren, eller rättare de äga dem i besittning. Regeringen har ingen magt öfver dem utan deras chefs bifall. De utgöra en slags republik nästan vid Constantinopels portar. Sultan Mahumed har bjudit till, att draga dem ur dessa fästningar, eller åtminstone förmå en del af dem, att marchera emot Grekerna, men det har hittills varit fåfängt. Desse Jamaks afsatte Sultan Selim, då Caba-

dge Oglu var deras General: denne tilltagsne man fann att hans magt under Selims regering blef dagligen mer och mer vaklande; han insåg att de reguliere troppar, som organiserades, och som voro Sultanen helt och hållet tillgifne, skulle snart kunna tvinga honom till lydnad och att öfverlemna de 6 Castellen han innehade; han beslöt således, att afsätta Sultanen och nedergöra eller skingra Nizamdgedits. Han samlade sina Jamaks vid Bujukdéré och marcherade emot Constantinopel. Fastän denna operation drog ut 2 dygn och Bujukdéré ligger endast 2 timmars väg ifrån Constantinopel, blef dock Sultanen icke underrättad om dessa rörelser förrän Jamaks voro nära intill Constantinopels portar. Han afsände då endast en af Seraljens Officerare, för att fråga Cabadgi Oglu, hvarföre han kom till Constantinopel utan Sultanens ordres. Denne svarade, att hans Jamaks hade anspråk, hvilka de ärnade göra gällande. Sultanen tvekade länge om han skulle låta sina Nizamdgedits rycka ut, hvilket desse, som insågo det kinkiga i sin belägenhet, ifrigt önskade, men innan han fattade något beslut, begåfvo Jamaks sig till Janitschar-Casernerna, borttogo deras kittlar och stjelpte ikull dem på Hippodromen. Alla Janitscharer i Constantinopel samlades då; Cabadgi Oglu sade dem, att Sultanen då han inrättat de nya reguliera topparna hade för afsigt, att upplösa Janitscharerna och att han blott väntade ett gynnande ögonblick, för att låta mörda dem alla; att Ottomaniska Riket, som var det mägtigaste och ärorikaste i verlden, hade förvärfvat denna glans endast genom sin lydnad för Profetens bud; att således hvarje nyhet vore ett brott, och att den nyhetskrämare, som ville införa sådant, vore ovärdig att styra de rättrogna. Sultanen beslöt entligen, att låta Nizamdgedits marchera emot Rebellerna, men

denna för sent gifna befallning, tjente endast, att göra deras undergång säker, som icke förenade sig med Janitscharerna, hvilka genast utropade Mehemet till Sultan. Selim blef innesluten uti Caffas.

I början af Grekiska revolutionen ville dessa Jamaks komma till Constantinopel för att mörda alla Greker, deras hufvudmän voro dock nog mägtiga och kloka för att förhindra detta våld, men Sultanen, som insåg huru litet man kunde lita på desse hufvudmän, befallte Paschan af Brussa, att med sin corps af 30 tusen man slå läger vid Bujukdéré, under förevändning att försvara Bosphorens inlopp emot ett anfall från Ryska sidan, men egentligen, för att förekomma de oordningar, som dessa Jamaks ville åstadkomma. Så snart det lyckas en missdådare, att taga sin tillflyckt till dessa Jamaks och blifva intagen i deras corps, kan han trotsa rättvisan; ty de kunna icke straffas af andra än sina egna Officerare. En Jamak gifter sig aldrig med någon annan än en Jamaks dotter, och flickorna få icke gifta sig med någon annan än en Jamak. Dessa Jamaks idka vanligen fiskare- och roddare-handteringen. De byggde i början hus ikring sina castell, som nu utgöra stora byar hvaraf Killa och Sariari äro de största. Det erforderliga antalet till Castellernas vakthållning tjenstgör en månad, hvarefter de aflösas af andra. Ofvannämde äro de enda på ständig fot varande troppar i Ottomaniska Riket. Fordom fanns der äfven militair-förläningar, kallade timars; deras innehafvare voro förbundne, att hålla 200 tusende man kavalleri alltid färdigt, att gå i fält, men de hafva nu mera blifvit upphäfna i anseende till de missbruk, som insmög sig. Dessa Timars lemnas nu åt Pascharna och andra Ämbetsmän, som betala en viss afgift till Stats-Cassan.

Hvarje provins skall i krigstid bestå sin Contingent. Det hela borde uppgå till 380 tusende man utrustade och underhållna, men Pascharne behålla penningarne och anskaffa vanligen ej mer än fjerdedelen af contingenten, under förevänning, att manskapet deserterat. Hvarje Pascha har sin lifvakt, som består af Kavaleri och Infanteri, och som uppgår till 4 tusende man för Paschar med tre hästsvansar och till 2 tusen för Paschar med två, hvaraf hälften måste gå ut i fält och andra hälften qvarblifva till provincens värn; det förhåller sig på lika sätt med Muselims, Voivoders och andra Ämbetsmäns lifvakt. Detta utgör en disponibel styrka af tillsammans 180 tusende man.

Det gifves flere sätt att värfva troppar i Turkiet under påstående krig, som användas då regeringen icke anser de ordinära såsom tillräcklige. Det allmännaste sättet är, att utnämna Bingbaschi, (öfverstar) som fara omkring i landsorterna och värfva manskap; de betala 25 piaster i värfning för hvarje utrustad karl, han erhåller dessutom lifsmedel och 5 piaster månateligen i lön. För en Ryttare med häst betalas 40 piaster, 7 piaster i månaden och foder. Hoppet att rikta sig genom plundring är en mägtig lockmat, som gör att man ganska lätt kan samla 100 tusende man på detta sätt. Nuvarande Paschan af Egypten var Chef för ett dylikt Regemente värfvadt i Albanien och som kom till Aker, då denna fästning belägrades af Fransmännerna.

Då Mahomets fana utsättes öfvergifva Muselmän hus och hem och bilda cohorter af 150 man, välja sig anförare sjelfva och aftåga till arméen. Detta medel användes dock endast i högsta nödfall, ty dessa troppar äro landsplågor, ödelägga allt, som träffas på deras väg, och göra byar och

städer i sitt eget land större skada än de tillfoga fienden. Fem tusen man frivillige begärde, att få rycka i fält då Valachiet och Moldau uppreste sig, Sultanen samtyckte härtill och gaf dem fartyg, som skulle föra dem ända till Varna; derigenom ville han förekomma de excesser de skulle begått om de genomtågat Rumelien. Vid afresan ifrån Constantinopel mördade de 30 till 40 matroser på några Europeiska skepp, nedrefvo flera Grekiska hus vid Bosphorens stränder; då de hunnit till Tarapia en mil ifrån Constantinopel stego de i land och förstörde två Grekiska byar; de få innevånare, som undgingo mördarnes svärd, måste tillbringa flera dagar i bergen, utblottade på allt. Då de anlände till provinserna, som redan hade blifvit underkufvade, fortsatte de sina förödelser, och då man ville tvinga dem att återvända hem, antände de staden Bukarest och plundrade flera qvarter. Sultanen kan omöjligen hindra sådana rysliga utsväfningar, hans goda vilja hade vid ett sådant tillfälle blifvit ansedd såsom en brottslig partiskhet för de otrogna, som rebellerat emot de rättrogna, sina Herrar.

Jag afreste ifrån Constantinopel till Persien, åtföljd af en Tartar (Turkisk Kurir); man brukar att hafva en sådan med sig, då man reser i Turkiet, denna försigtighet är så mycket nödigare, då man skall genomresa provincer, så litet hyfsade och så litet besökta utaf Europeer, som Anatolien. Det gifves många ställen, der, oagtadt man är åtföljd af en sådan vanligtvis ganska fruktad person, man dock har största svårighet, att kunna bekomma hästar och lifsmedel, och jag har vid flera tillfällen sett Tartaren nödsakad, att med pistolen i hand tvinga gästgifvarna till någon billighet. Man kan svårligen göra sig ett begrepp om detta sätt

att färdas, så olika andra länders; äfven de som känna både Constantinopel och Turkarna kunna icke göra sig ett begrepp derom utan att hafva sjelfve inträngt i det inre af landet.

Vi foro öfver Bosphoren, landade på Scutari, en af Constantinopels förstäder, af Delphiska oraklet benämnd de blindas stad, der stego vi till häst och anträdde resan till Persien. Afståndet emellan stationerna är icke noga bestämdt i Asien; det förefaller otroligt, att, då man ständigt färdas i fyrsprång såsom Tartarerne alltid bruka, hästarne kunna uthärda 3 à 4 svenska mils väg, som är vanliga afståndet emellan stationerna; också medtagas alltid, ett par hästar i reserve, som man vid förefallande behof begagnar, då den man förut ridit lemnas qvar på vägen och medtages af skjutsbonden vid återresan. Skjutsen i Turkiet betalas af Regeringen; på det sätt, att man anslår en viss summa för hela vägen och på hvarje ställe der ett ombyte inrättas, erhåller entrepreneuren så stor del deraf som svarar emot det antal häster han är förbunden att hålla. Tartarerna som äro försedde med Sultanens firman erlägga inga skjutspenningar, men måste bestå Gästgifvarne och Skjutsbönderne drickspenningar, hvilket alltid föranleder alfvarsamma tvister dem emellan. Om en Tartar är missnöjd med någon af de hästar han fått, äger han rättighet att afhugga hans svans, hvarigenom hästen är för alltid kasserad, också hotar han ständigt dermed, så snart hästarna icke springa nog fort.

Scutari fastän en af Constantinopels förstäder kan dock anses som en egen stad, i anseende till sin vidd och befolkning, hvilken öfverstiger 60 tusende innevånare, vägen som går derifrån är på begge sidor omgifven af praktfulla grafvårdar;

ty de förmögnare ibland Turkarna i Constantinopel låta begrafva sig der, på det att deras aska må hvila på Asiens heliga jord. Vi anlände om aftonen till Ismid, fordna Nicomedia. Denna stad har nu mera ingenting märkvärdigt, utom en ganska rymlig hamn, hvarifrån mycket hvete utskeppas.

I Turkiet finnas inga värdshus, utom i några sjöstäder. Caravan-Serais, hvilka finnas i några af de in i landet belägne städer, äro stora byggnader hvarest det lemnas resande, ett rum försedt endast med en rörmatta och en vattenkruka. Tartarerne, som aldrig uppehålla sig längre tid, hvarken natt eller dag, än som behöfves för att ombyta hästar, stanna alltid vid något Caffehus; en inrättning som icke saknas i den minsta Turkiska by. En Divan som intager 3 sidor af rummet, och är försedd med rörmattor, erbjuder de resande och öfriga gästerna tillfälle att sitta eller ligga; om man åstundar mat, låter Kaffehusvärden tillaga någon Turkisk rätt i sitt Harem. Dessa Caffegis äro äfven ställets barberare. En teckning af en sådan Turkisk Kaffené skulle framställa en rätt löjlig och mångfalldig karicatur. Man ser der, på en gång, personer, som sofva, andra rakas, äta eller röka, längre fram en rättrogen, som förrättar sin bön med lika stor andakt som uti Moskéen under det, att straxt vid hans sida en kringvandrande Dervisch sjunger och spelar m a n g a l a. Samtalet är alltid allmänt, man politiserar mycket, och man kan väl föreställa sig att detta är ett ganska narraktigt kanstöperi. Man är angelägen att inhämta nyheter ifrån hufvudstaden; så fort en Tartar anländer infinna sig alla ansedde personer på stället, genast på Caffehuset; men, än värre är det, då en främling, en G i a u r, anländer; ty då blir det en förskräckelig

trängsel af qvinnor och barn vid dörren; emedan det icke är dem tillåtit att träda in i Caffehuset. Turkarne tycka om främlingar, som tala deras språk och känna deras sedvanor, och utan att vilja tillstå det för sig sjelfva, erkänna de inom sig deras öfverlägsenhet; inre Asiens invånare i synnerhet förmoda, att det är nog att vara Europé för att kunna bota alla sjukdomar; också knapt anländ till en by, blir man straxt omgifven af alla ställets sjuklingar, som fordra bot för sina krämpor. Man kan häraf finna huru besvärligt och tröttsamt det är att på detta sätt i sporrsträck rida 25 à 30 dygn och ingen hvila njuta de få ögonblick, som till rast äro bestämda. Caravanerne använda $3\frac{1}{2}$ månad på denna resa.

En beskrifning öfver landet ifrån Constantinopel till Persien; hvilket består till större delen af usla byar, omätliga skogar, och eländiga vägar, vid hvilkas danande menniskohanden icke haft någon del, som också inträffar med alla landsvägar i hela Turkiet; skulle ganska litet interessera; jag förbigår den således.

De förnämsta städer, som man genomreser äga ingen ting anmärkningsvärdt, Amasia, Tokat, dervid finnas vackra koppargrufvor; Erzerum och Kars äro de folkrikaste, denna sednare är bäst befästad af alla städer, som ligga på gränsen emellan Turkiska och Persiska Armenien. En rund mur, temligen hög, af huggen sten, med skottgluggar för handgevär, omgifver fästningen, i hvilken befinnas caserner bebodda af 2:ne Janitschar Ortas, som der ligga i garnison, några Canoner, uppsatta på träställningar, så höga som muren, försvara denna fästning; på detta sätt ungefärligen äro alla fästningar uti landet beskaffade, de anses ganska starka, då mu-

ren är af sten i stället för af jord, såsom Erzerums ringmur, löpgrafvar finnas sällan. Tre svenska mil ifrån Kars ligger byn Nakchivan, vägen derifrån till Persiska gränsen, belägen 2 mil längre bort, är den farligaste för de resande; ty der ligga alltid Curdiska flockar, som lurande på rof och plundring; säkra om straflöshet, så snart brottet blifvit begånget på främmande gebit, begå stora våldsamheter. Anlände till Nakchivan togo vi qvarter liksom ville vi tillbringa natten derstädes, vi accorderade med en trupp af 20 man, som skulle escortera oss dagen derpå, men emot midnatten satte vi oss i all tysthet till häst, och genomforo i fyrsprång i mörkaste natten skogar, kärr, berg och steniga dalar, med pistolen i handen och lysnande till minsta buller. Det är högst besynnerligt att Asiaterne i allmänhet, och äfven Araberne, som äro så berycktade stråtröfvare, hafva en så afgjord vedervilja att anfalla nattetid. Vi redo förbi en Curdisk flock på 10 stegs afstånd; desse sutto i ring på marken och rökte helt lugnt. De ropte att vi skulle stanna, då de sågo att vi voro blott 5 man, men vi voro redan så långt förbi, att de icke kunde tvinga oss dertill. Fruktan att råka ut för en ny flock, som blifvit uppmärksam genom de skott, som desse aflossat efter oss, gjorde att Tartaren ville gå öfver floden på detta ställe. Denne flod kallas Zengui, kommer ur en sjö vid Erivan och kastar sig i Arax. Få af Asiens floder äro försedda med broar, man måste vada öfver dem; vid de tillgängligaste ställen finnes alltid folk, som för en ringa penning hjelper resande öfver floden. De hålla sig tillsammans 3 eller 4 med långa stafrar i handen, bryta på detta sätt strömmen, då vadar man öfver litet nedanföre dem. Vi kastade oss uti, och oagtadt strömmens häftighet, på detta stället, förmodade vi att

det icke borde vara farligt, att denna årstid våga sig öfver utan vägvisare. Men den arme Tartaren var nära, att blifva offer för detta företag; ty hans häst ville icke fortfara att simma emot strömmen, utan blef bortförd och kullkastad. Mörkret och vågornas brusande hindrade oss, att se och höra honom; med största möda hunno vi öfver. Vi följde sedan stranden och ropade honom länge, ändteligen lyckades det honom att simma i land, men hästen blef borta.

Vid gryningen anlände vi till första Persiska station, en tämligen ansenlig by Amamloü; derifrån till Erivan, den första befästade staden på Persisk botten, är hela 8 milen igenom ett slätt land, bebodd om vintern af Curder, som hafva der sina tält, men öfverfalla icke de resande på detta ställe; ty deras chefer skulle blifva ansvarige för de våldsgerningar de begingo. Curderne äro utan gensägelse de djerfvaste banditer näst Mingrelierna; deras enda sysselsättning är, att till häst vakta sina hjordar, deras qvinnor äro sysselsatta med spinning, förfärdigande af mattor af Kamelhår, ystning och att garfva fårskinn. Dessa qvinnor hafva snart sagt icke menniskoskepnad; de äro halfnakna, deras röst och utseende är vildt, man fasar vid deras åsyn, i synnerhet då man vet att de äro mera rofgiriga än deras män; de se med ledsnad, att desse låta resande fara förbi utan att brandskatta dem. Curderna bo under tält, som äro väfda af tagel; då man måste färdas nära dessa boningar finna qvinnorna, som alltid vistas der, ett stort nöje att skocka sig och stena de förbifarande. Hyfsningen i många länder beror af qvinnornas belägenhet och inflytande i samhället. Känslan för ära, ädelmodet, mildheten och artigheten alstras af begäret, att behaga det vackra könet. Man kan

då lätt föreställa sig huru mycket Curderne också ledas af begäret, att behaga sådana qvinnor, om hvilkas otäckhet jag sökt gifva ett litet, fast ofullständigt begrepp.

Deras religion är den Mahomedanska. De slå läger om sommaren i bergen, der de valla sina hjordar och om vintern på slätterna. Hvarje by bestående af 10 à 12 tältlag är styrd af en Aga. Alla dessa Agas lyda under en Curdisk Prins, vald af detta folk till deras Öfver-Herre. Han vistas i en by i Curdistan, hvarest Schaken i Persien gifver honom ett visst underhåll, för att vinna hans tillgifvenhet. Curderne äro tappre och rida förträffligt. Deras vapen äro ett par pistoler, en dolk, som de bära i bältet, och en lång bössa, som de sällan nyttja och som de bära hängande öfver axeln. Då de anfalla, kasta de ett spjut af jern under ridandet i fyrsprång. Jag har ofta sett dem med detta vapen genomborra en häst på 20 stegs afstånd. De hafva ett sådant spjut på ömse sidor af sadeln. De betala till Schaken 7:de delen af sina hjordars afkastning, och en tredjedel af alla hästföl, som böra lemnas vid ett års ålder och utväljas af Saranet Chin, herdarnas förman. Deras hjordar äro ganska talrika, och öfverhölja ofta fälten så långt synen kan sträcka sig. Deras handel är ganska vidsträckt, de fara omkring till alla Persiens städer, och till många Turkiska, för att sälja Kameler, Mulåsnor, Hästar, Får och Buflar, de behålla blott honorna för afveln skull. De anse stöld såsom loflig och berömlig, då den sker med väpnad hand. De berätta sina egna och sina fäders röfverier såsom något utmärkt hedrande. De uppresa sig ofta emot Regeringen, och upproret består deruti, att de begifva sig i massa till Turkiska gebitet. Pascharna i Van och Kars reta dem ofta dertill

genom det löftet, att de skola erlägga mindre dryga skatter än under Persiens styrelse Prins Abbas Mirza, hvilken styrer denna provins, skickar då troppar, som tvinga dem att återvända, men det kostar ofta mycken möda och många strider. Jag har sjelf varit anställd vid en af dessa expeditioner, som äro i synnerhet vådliga för Officerarne, efter hvilkas lif Curderne i synnerhet ifrigt trackta.

Då en Curd vill gifta sig kommer han öfverens med brudens fader om lösen. Den består af Får, Kameler, Mattor, men sällan af Penningar. Sedan Contraktet blifvit underskrifvit i Prestens närvaro, blir den förlåfvade prydd med sina bästa kläder, man målar hennes ansigte på Turkiska viset, med Cypresser på begge kinderna, en gyllene stjerna på hakan; allahanda blå-blommor, öfver ögonbrynen; händer, fötter och hår färgas röda; qvinnor som idka detta handtverk blifva tillkallade för att pryda henne på detta sätt; men ofta otåliga deröfver att se deras arbete förstöras genom de tårar, som sorgen att öfvergifva sina föräldrar utprässar af somliga flickor, misshandla de dem och hota tillika att icke göra några granna teckningar. Sedan bruden blifvit fyllest putsad, ställes hon vid skymningen framför sitt tält med två hönor i händerna, dem hon tvingar att skrika; brudgummen kommer då till häst, åtföljd af några sina vänner och bortröfvar sin tillkommande, som han förer hem till sig och förblifver med henne instängd i 4 dygn.

Midt på en omätlig slätt emellan Amamlou och Erivan, höjer berget Ararat sig majestätiskt. Ararat kallas af Perserna Macis; dess belägenhet på midten af en slätt gör, att det synes så mycket högre, och om konsten bidragit till

dess danande, hade det varit omöjligt, att skapa en fullkomligare sockertopp på en jemnare och vidare plan; denna besynnerlighet gör taflan ganska märkvärdig. Det är omöjligt att komma till bergets spets; den fina rörliga sanden, hvaraf det består och den eviga snön hindra ett sådant företag. Armenianerne hysa dessutom en djup vördnad för detta berg, på hvilket de försäkra, att Noaks ark ännu befinner sig. De berätta en mängd underverk och bestraffningar, för hvilka de varit utsatta, som sökt uppklättra på berget; ty Armenianerne anse det, som ett ohelgande, att våga nalkas detsamma. Vid foten af berget är ett Armenianskt kloster kalladt Aralik; det påstås, att Noak bebott detta ställe, sedan han steg ur arken och planterade vinrankan deromkring: också öfverflödar detta land af vin: vinet är ganska godt och säljes för 3 R:d B:co lasset, som består af 15 kannor. Tre mil ifrån detta kloster ligger ett annat, som Armenianerne kalla Echmuazin och Perserne Uche eglisié: det liknar mera en fästning än ett Munk-kloster. Armenianska Patriarken vistas der; han bär titel af Khair Abad (Allmännerlig fader). Man finner i kyrkan, som är prydd på det pragtfullaste, flera reliquier, alla föremål för Armenianernas dyrkan. Klostret är ganska rikt. Patriarken finner särdeles nöje uti att, omgifven af all sin pragt, emottaga Christna främlingar, han sitter då på en thron och betjenas af omkring 30 Munkar. Han liknar en Relik, som man förvarar, prägtigt infattad; ty han är öfverhöljd med guld och ädla stenar af stor skönhet och värde. Han visar sig alldrig i denna skrud, för landets öfriga innevånare, utom för Armenianerna; ty en sådan rikedom skulle fresta Curdernas roflystnad; han och hans Munkar visa sig tvärtom i sitt yttre ganska torftiga. Detta kloster står nu

under Rysslands beskydd; men betalar skatt till Guvernören i Erivan. och Schaken sjelf reqvirerar ofta derifrån ansenliga summor under namn af lån. Dess förnämsta inkomster bestå i försäljning af den heliga oljan, som Patriarken ensam kan inviga eller helga och som skickas vidt omkring ända till Constantinopel och Pettersburg. Det finnes öfver 40 andra Armenianska munk-kloster i Persien, och 10 Nunne-kloster, hvilka underhållas af Armenianernas gifmildhet. Staden Erivan är belägen 2 mil ifrån ofvannämnde kloster; den är väl befästad af Naturen, som synes hafva danat detta ställe till en fästning; en Engelsk Officer fullkomnade dess fästningsverk 1809. Den emotstod Ryssarna i 5 månader, och arméen, som belägrade densamma, måste öfvergifva sitt företag för att marschera på Tabris; men Abbas Mirza, nu varande Schakens son, följde Abbas den stores efterdöme, härjade hela landet, bortförde invånarne, då Ryska arméen, sedan den framträngt i ödemarkerna och gått öfver Arax, nödgades i brist på lifsmedel att återvända och passera öfver Caucasus.

Det finnes tvenne slags provins-guvernörer i Persien, Sardar Kan, befallningshafvande Herrar, och de små Guvernörerne Kulombeg; i krigstid förer Sardar Kan befälet öfver så väl Kulombegernas, som sin egen provins's troppar. Hvarje Läns vidd beror af den gunst, uti hvilken dess Guvernör står vid hofvet, och ofta tillägges den ena en del af det angränsande Länets gebit. Ofvannämde tvenne slags Guvernörer äro oberoende af hvarandra; och styra sina Län efter godtfinnande, fastän det är dem anbefallt, att följa de instructioner de erhållit vid sitt utnämnande. Nödvändigheten att skaffa medel

till underhållande af sin yppiga hofhållning, till skänker åt Konungen och alla hans omgifningar, och slutligen till besparingar i händelse af onåd, gör att de plundra folket på allt möjligt vis. Då förtrycket blifver för stort, klaga bönderne för Konungen sjelf, dock oftast förgäfves; om tillfälle till klagomål icke kan betagas dem af Ministrarna och de stora, som äro af Guvernörerne mutade, föregifva dessa för Kungen att klagomålen äro antingen öfverdrifne och ogrundade eller använda de en mängd hemliga konstgrepp för att göra de klagande utledsna; ty uppenbarligen våga de icke afvisa dem: om desse, det oagtadt, vinna företräde hos Konungen, hvilket i Persien är ganska lätt; ty han står flere timmar om dagen i Palatsets port, för att skipa lag; blir dock det onda oftast blott värre; ty om Konungen dömmer Guvernören till något straff, måste denne för att blidka honom skicka dyrbara skänker, som förr eller sednare betalas af folket; om deremot Guvernören blir afrättad, händer ofta att hans efterträdare blir ännu mera rofgirig; alla dessa omständigheter verka så att sällan några klagomål framkomma till Konungen.

Guvernörerne äro envåldsherrar i sina Län, hvilka styras på samma sätt som hela riket; deras hof är alldeles på samma fot, som Konungens, deras embetsmän bära samma titlar, men äro mindre lönte än den förras. Guvernören i Erivan är Sardar Kan, fast denna provins tillhörer Abbas Mirzas förläning; Guvernören drar deraf en årlig behållen inkomst af 20 tusen tomans (200,000 R:d B:co) utom de extra inkomsterna. Hvarje Län i Persien afkastar ungefär lika mycket.

Hos hvarje Guvernör finnas 3:ne Ämbetsmän, utnämnde af Konungen, för att bevaka denne, och

aflemna rapport, så väl öfver hans uppförande som öfver allt hvad, som tilldrager sig i Länet. Dessutom utnämner Konungen alla städers (Darogué) och fästningars (Kan) Guvernörer. Desse äro oberoende af Länets Guvernör och blott ansvarige för Konungen.

Konungens inkomster af hvarje Län indelas i ordinära och extra: de förra bestå af en bestämd taxa på hvarje Läns alster och som lefvereras in natura; de användas till underhåll för hela hofstaten och utgör 5 procent på bomull, silke, tobak o. m. d. Skänkerne, som Guvernören och öfrige Ämbetsmän måste gifva, bestå af det sällsyntaste och bästa af alla provinsernas alster. Dessa kallas extra; ty de äro frivilliga men får icke uragtlåtas. Konungens öfriga ordinera inkomster bestå i tull-afgifter, förpacktningar, och årliga tributer, som kringvandrande horder betala, men i synnerhet i afgiften för rinnande vatten. Allt vatten tillhör Konungen, och som det är rent af omöjligt, att jorden i Persien kan frambära någon frukt utan vattning; måste hvar och en, som dageligen behöfver en vattenådra på sin jord betala derföre något visst.

Alla tjenstemän i Persien ifrån den högste till den lägste hafva såsom lön ett bestämt stycke jord, som åtföljer tjensten, Konungen är på samma fot; ty en tredjedel af hvarje provins anses, som hans enskildta egendom och kallas Kasch Schak (Kronogods). Denna del af Länet är oberoende af Guvernören, en särskildt förvaltning, under en Vesirs inseende, har sig uppdragit, att bortarrendera och draga fördel af denna jord; den betalar lika med all enskildt jord, som bortarrenderas, 40 procent af afkastningen.

Guvernörerne i Länen äro äfven domare så väl i civil som criminalmål, men kunna icke, såsom det brukas i Turkiet, dömma till döden utan Konungens särskildta tillåtelse; de dömma också heldre till böter, som enligt författningarne skola tillfalla Konungen. men hvaraf de sjelfva behålla största delen. Hvarje Guvernör nödgas hålla en Agent vid hofvet för att beva a hans interessen, handhafva Guvernementes angelägenheter och underrätta huru Kungen är sinnad emot honom.

Ifrån Erivan till Tabris räknas 50 Fars seng, det vill säga 20 svenska mil. fordom var hela denna landsträcka mycket befolkad och väl odlad; der funnos trenne ansenliga städer, Nakschivan, der en Kulombeg residerat; Maraan, hvarest visas en stenhop, som påstås vara Noaks graf, och Sofian; men Abbas den store för att hindra Turkarne att befästa sig der och finna lifsmedel då deras arméer inföllo i Persien, förstörde städerna och byarna samt bortflyttade alla innevånarne. I sista kriget med Ryssarna gjorde Abbas Mirza på samma sätt, han lät härja och uppbränna allt, till och med träden; man börjar nu åter att odla landet, bygga hus af ler och utgräfva hålor på kullarne till bostäder. Landet är mycket fruktbärande; ty floden Arax genomskär det och begagnas till vattning, men der synes icke ett enda träd; denna brist ger landskapet ett bedröfligt utseende.

Det finnes ingen ordentlig skjuts i Persien; så snart man anländer till första gränsestad, erhåller man en Tschopar (Curir), som åtföljer den resande. Desse Tschopar taga hästar hvar helst de anträffas och ibland äfven af resande på vägarna; man kan icke undvara en sådan följesla-

gare om man icke sjelf är i Konungens tjenst; ty då är man Tschopar sjelf och i denna egenskap oantastelig i Persien till den grad, att om en Armenian är Tschopar kan han misshandla en Mahomedan, utan att denne vågar beklaga sig.

Regeringen, som är ganska misstänksam, lemnar främlingar sådane Tschopars, för att gifva akt på dem, desse hafva hemlig befallning att icke föra främligen i det inre af landet, utan endast på större vägar. Under mitt vistande i Persien, blef en utländsk resande, som man misstänkte hafva kommit för att taga kännedom af landet, lönnmördad af en Tschopar, som säkerligen hade fått hemlig befallning dertill; ty mördaren, som var Konungens slaf blef icke straffad. Tchopar äro egentligen Rikets och Guvernörernas curirer, ty det finnes nu ingen annan postgång i Persien fastän det har varit första landet, der en ordentlig postgång fordom först inrättades. På alla vägar äro byarne förbundne, att bestå dessa Tschopars hästar, nattläger och förtäring; detta afdrages sedan på de årliga skatter, som byarna skola utgöra: vanligen hota Tschopars de resande, som de möta, att taga deras hästar, för att präja sig till några styfver; de resa för öfrigt ganska fort och det finnes få länder hvarest curirerne färdas fortare. Tschoparerne, som Konungen skickar, äro vanligen stora Herrar med vigtiga uppdrag och fara alltid med en stor svit.

Man far öfver Arax vid Sofian på en stor färja; ty denna flod är så stark, att man icke kan anlägga någon bro öfver honom; den har sin upprinnelse på berget Ararat, och skiljer Armenien ifrån Aderbedjan (fordna medien) och kastar sig i Caspiska hafvet.

Nejden omkring Tabris är behagligare än hela den trakt man genomreser ifrån gränsen ända dit; trägårdar och popel-planteringar omgifva staden. Fästnings-verken äro uppförda på Europeiska viset af en Engelsk Fortifications-Officer. Man kan med skäl säga, att sedan Abbas Mirza valt Tauris till sitt residens, har denna stad blifvit den starkaste Asiatiska fästning. Staden är skyddad på norra sidan af en utgrening af berget Taurus och en ström, som har sitt ursprung i nämnde berg flyter igenom staden och kan begagnas till att fylla den första löpgrafven, hvilken är 40 fot bred. Tauris är icke mer hvad den fordom varit. Under Abbas den store bodde der 800 tusende menniskor; den var beryktad för sina sköna byggnader, sina Moskéer, Bazarer och Caravan Seraï; alla Indiens handlande, som reste till Europa foro genom Tauris. Det finnes knapt något ställe i verlden der jordbäfningar så ofta förefalla; i Februari månad 1817 räknade jag nitton. Hvarje år förefalla vanligen lika många i nämde månad, men om ett eller annat år går förbi utan jordbäfningar, gör den första, som då inträffar, stora förödelser. Dessa jordbäfningar äro besynnerliga i anseende dertill, att jorden under skakningarna öppnar sig fläcktals, och det på hela två mil omkring staden. För 30 år sedan förstörde en jordbäfning denna stad, en del af dess innevånare blef uppslukad: det var 5:te gången, som staden blifvit förstörd af jordbäfningar, sedan dess grundläggning af Califen Harun år 160 af Hedgira. Man har länge tvistat om denna stadens fordna namn, men är dock nu tämmeligen ense om, att Ecbatana, Mediens fordna hufvudstad, var belägen heromkring. Den har ofta varit eröfrad af Turkarna men sedan Tamas Kuli Kan, hafva alla deras försök att återtaga den, varit fruktlösa. Den ford-

na staden var byggd af tegel; man ser ännu dess ruiner på ett litet afstånd ifrån den nya. Befolkningen i Tauris uppgår för närvarande endast till 60 tusende menniskor. Husen, 6 till 7 alnar höga, äro bygda af ler, af en enda våning och några trappsteg upphöjda öfver marken; taken äro platta; hvarje hus är omgifvet af en ganska hög mur också af ler, så att man på alla gator, ser endast höga murar med små portar så låga, att man måste bocka sig för att komma igenom. Detta gifver denna staden ett besynnerligt och ganska bedröfligt utseende. Solens strålar, som återkastas från alla dessa höga murar och från gatorna, som bestå af en hvitaktig lera, icke stenlagda, göra den odrägliga sommarhettan ännu odrägligare. Inom dessa murar finnas ofta flere gårdar och angenäma trägårdar försedde med många springbrunnar.

Prins Abbas Mirza, nu regerande Schak Fyttej Ali Kans, äldste son, är Guvernör af Provinsen Aderbedjan och residerar i Tauris. Denne Prins tyckes vara danad, för att återgifva Persien den glans och magt, som detta rike ägde innan det blef i så många år sönderslitet af den tvedrägt, som uppstått emellan dess särskildta Guvernörer, hvilka alla trodde att kunna tillskansa sig högsta magten och uppstiga på Sofiernas thron. Prinsen är begåfvad med alla erforderliga egenskaper, som kunna tillvinna honom sina undersåtares kärlek. Snillets behag, mildhet i tal och seder, nedlåtenhet, en stor lätthet att fatta andras och meddela sina egna tankar; ett ojemnförligt minne; mycken skapsinnighet i omdöme, som är en så nödvändig egenskap i detta land, der regenten är domare i sista instantien, utan att någon annan lag leder hans domar, än hans vilja och välbehag. Alla dessa stora egen-

skaper fördunklas dock af en stor själs svaghet och en oöfvervinnerlig benägenhet, att låta missleda sig af andra.

Hans bror Mahmud Aly Mirza, som var född samma dag, och hade lika rätt till thronen, var af ett alldeles motsatt lynne: vild, stolt, häftig och förfärlig i sina pasioner och laster: ansedd som blodtörstig, äfven i Persien, der ett menniskolif skattas så ringa; men tapper, oförvägen, och orygglig i sina beslut. Sådane vore de två Prinsar, hvilke voro födde till att täfla med hvarandra om den Persiska kronan. Colera Morbus, som bortryckte Mahmud Ali Mirza i segrens sköte vid Bagdads portar under kriget emot Turkarna, har befriat Persien ifrån ett inbördes krig, som ofelbart inträffat emellan begge bröderna, efter nu regerande Schakens frånfälle. Större delen af Schakens öfriga 47 söner äro Guvernörer i städer och districter, men de äga en så obetydlig magt, att de kunna aldrig väcka någon farhåga hos Abbas Mirza.

Indiska Compagniets inrådande, som till detta ändamål utbetalar en viss årlig summa *), så väl som egen åstundan, att blifva Mahmud Aly Mirza öfverlägsen, hafva förmått Abbas Mirza till det beslut, att låta exercera en corps af sina troppar på Europeiska viset; men då han sjelf snart insåg den öfverlägsenhet, som Europeiska dicipli-

*) Enligt allians-tractaten, som slöts med Engeland 1809 skulle dessa subsidier utgöra 240 tusende P. S., men sedan hafva omständigheterne förändrat sig, och Indiska styrelsen tror sig nu mera hafva skäl, att snarare önska denna disciplinerade armés förstöring, än dess förökning: följakteligen betalas nu mera blott 112 tusende P. S. och detta sker endast i afsigt, att bibehålla sina handelsförbindelser i Persien.

nen gaf dessa troppar, beslöt han, att öka denna corps och sluteligen, att äfven låta exercera på samma sätt alla provinsens troppar.

De franska Officerare, som 1809 följde med detta Rikets Ambassadör General Gardane till Persien, bildade flere regementen, hvaribland voro 20 sqvadroner Lancierer, commenderade af en fransk Officer, som qvarblef några år i Persien. Sedermera hafva tio Indiska Compagniets Officerare, som ännu vistas i Persien, förmått Prinsen, att reformera dessa troppar. Man har upprättat en ny corps, som består af 3 Compagnier ridande Artilleri; en Engelsk Capitain är deras befälhafvare eller Saap, under honom förer en Persisk Öfverste befälet; två regementen infanteri comenderade af en Engelsk Capitain; hvarje regemente utgöres af 3 bataljoner, hvarje bataljon består af 6 Compagnier af 90 man. Hvardera af dessa regementen har en Persisk Öfverste. Der finnes dessutom i Tauris två infanteri-regementen bestående af Ryska öfverlöpare, med Ryskt befäl; och tre Kavalleri-regementen af 2 sqvadroner hvardera, som någon tid stått under en Svensk Officers öfverbefäl.

Hela den nämnda armé uppgår till 25 tusende man väl disciplinerade troppar, och cantonerade på åtskilliga ställen af provinsen Aderbedjan; alla dessa troppar äro klädde på Europeiska viset, med undantag af ridbyxorna och mössan. Kavalleriet nyttjar Sablar och Carbiner, samt ett par pistoler, som bäras uti en patrontaska, hvilken hänger öfver högra axeln, så att Ryttaren, i fall han kommer ifrån hästen, medhafver sina pistoler; Artilleriet har en dylik anstalt, men endast en pistol. Hela armen är beklädd och beväpnad på Prinsens bekostnad, sol-

daternas aflöniug är 5 toman årligen och en ration ris och bröd, och dessutom en toman inqvarteringspenningar. Toman gäller 10 R:d B:co. En Under-Löjtnant har 100 toman, en Löjtnant 120, Capitainen 145; Regements-Officerarnas löner äro icke bestämda, utan bero af Prinsens välvilja Engelska Officerarne bekomma utom lönen, som Engelska Compagniet ger dem, och som är ansenlig, en toman och 10 rationer om dagen. Andre Europeiska Officerare erhålla vanligen 800 till 1000 toman. Då Prinsen ej erhåller bidrag af sin far, kan han icke bestrida alla sina stora utgifter och det dröjer derföre ibland flere år innan man kan utbekomma något af sin aflöning; ofta får man dock anvisningar på Miri; detta är en afgift, som handlande i städer och byar skola erlägga; för att uppbära denna afgift nödgas man, att i slutet af hvarje år skicka ett ombud ifrån by till by och ifrån den ena boden till den andra för, att uppbära litet i sönder; man erhåller på detta sätt blott några toman i månaden.

Hvarje tolfpundig Artilleripies har ett spann af sex stora Turkomaniska hästar; Haubitserne och mindre fältstycken dragas af 4 hästar. Anspannet är lätt och välgjordt. Utom 30 till 40 skott, som åtfölja hvarje kanon, transporteras den öfriga ammunition i kistor, burna af Kameler; detta har stora olägenheter; ty man måste använda mycken tid till dagliga på- och aflassningen, och i händelse af något oväntadt anfall, går vanligen hela ammunitions-förrådet förloradt. År 1817 funnos i Persien ett dussin tolfpundiga metall-kanoner, sex haubitser och fyra åttapundningar, i ganska brukbart stånd.

Det finnes blott ett enda kanon-gjuteri i Persien, och det i Tauris. Alla kulor lefvereras

af Engelska Compagniet, som säljer dem ganska dyrt och lemnar ett otillräckligt förråd; man nyttjar derföre bly och kopparkulor. Prinsen, som ifrigt sysselsätter sig med allt, som kan vara gagneligt för sitt land, afsände 1817 till Frankrike och Engeland åtskilliga unga Perser för att der studera mekaniken och bergsvetlenskapen, på det man måtte derigenom blifva i stånd, att bearbeta de rika grufvor af alla slag, som finnas i Persien, och som hittills blifvit obegagnade.

Före sista Persiska oroligheterna och enligt Nadir Schaks stadgande bestod hela Persiska krigsmagten af en Konglig och en indeldt armée. Hvarje provins underhöll sin contingent, beräknad efter dess vidd, befolkning och rikedom; denna contingent bestod sjelf dels af Kavalleri och dels af Infanteri. Hvarje soldat odlade och drog inkomst af ett jordstycke, som han bekom af provinsen och hvilket hans äldste son, äfven minderårig, sedan erhöll i fall denne icke annars alldeles afsade sig militärståndet. Nu återstå ganska få af dessa soldater; ty inrättningen förstördes under de oroligheter, som före den nuvarande Schakens uppstigande på thronen härjade Persien i 40 års tid. För närvarande underhåller hvarje provins en corps under en befälhafvare, som vanligen utnämnes af Konungen, men äfven någon gång af Guvernören i provinsen. Soldaterne aflönas af provinsen och det bestås hvarje karl 14 toman, men täta missbruk insmyga sig, så väl i anseende till soldaternes antal, som deras aflöning, fastän Konungen årligen skickar en General för att mönstra dem och till ock med sjelf ofta håller mönstringar. Desse soldater böra straxt vara marschfärdige till det anvista stället. De äro förlagde på landet och kunna idka något handverk; ett litet antal begagnas till vakthållning hos Provin-

sens Guvernör och hos deras egen chef. Under krig njuta de underhåll och Kavalleriet får fourage; om en häst omkommer i Konungens tjenst, så blir han ägaren ersatt. Desse soldater äro beväpnade med ett par pistoler, en dolk i bältet, en sabel; somlige med båge och pilar, andre med en lång bössa med gaffel. Denne gaffel är en machin af träd $\frac{1}{2}$ aln lång, som hänger nära vid ändan af pipan. Ganska få Perser kunna skjuta som vi; de falla på knä, stödja bössan på denna gaffel och då skjuta rätt väl. Denna armé är commenderad af Officerare, som äro födda och bosatta i provinsen. Den exerceras icke, men är dock tämmeligen väl disciplinerad; ty den lyder noggrant sitt befäl. Då den sammandrages i läger till mönstring sysselsättas karlarne förnämligast med att skjuta till måls med båge eller musköt. Perserne äro i allmänhet krigiske och tappre. Den indelta arméen utmärkte sig ganska mycket uti sista Ryska kriget. Syder-el-Sydor, hvilken är lagens tolk hos Perserna, lika som Cheik-el-Islam eller Mufti hos Turkarne, gaf hvarje soldat, som åstundade det ett pass vid hvars uppvisande, om de stupade i detta krig, sedan de dödat en fiende, de skulle vinna inträde i Houriernas paradis, utan allt afseende på deras föregående lefnad. Man såg också då en mängd soldater anhålla om tillstånd af sina förmän, att nalkas Ryska linierna för att döda en Ryss. Paradisets glädje måtte hafva fallit på mångas lott; ty större delen af denna armé gick förlorad. Indelta arméen uppgick fordom till 120,000 man.

Före Nadir Schak fans en annan armécorps bara Kavalleri bestående af Persiens Nomadiska Nationer och kallades Kesil Basche (röd-hufvud), ett namn som Turkarna än i dag gifva Persiska soldaten. Desse Kesil Basche

bodde alltid i tält och hade Officerare af sina egna stammar; deras General af Turkomanernes eller Afganernes stam var alltid Rikets förste Alender, d ä Banerförare af Alis fana; han hade ett stort inflytande, förde ofta öfverbefälet i arméen och har mer än en gång inkräktat högsta magten. Timur Lenk var af deras stam och sattes af dem på Persiska thronen. Corpsens Officerare hade nämligen slagit under sig alla rikets förnämsta ämbeten och voro sluteligen fruktansvärdare än Janitscharerne äro i Turkiet; Nadir Schak, som fant sin makt och sitt lif ständigt blottställda för deras tilltagsenhet, och hvilken ville, oberoende af dem, styra sitt rike, beslöt att utrota dem. Under förevändning af ett förestående krig emot Turkarna organiserade han tvenne nya militär-corpser, som ännu utgöra en del af den Kongl. arméen; sedan samlade Nadir hela ofvannämnde milis uti ett läger vid Chiras, inbjöd alla Kesil Basche's Chefer till en fest, och lät på förrädiskt sätt mörda dem alla. Vid ett på samma ögonblick gifvit tecken kastade de Persiska soldaterne sig på Kesil Basche och mördade större delen af dem; de öfverblefne spridde sig i Korasan och gjorde länge motstånd. Detta Nadirs nidingsverk ansågs, såsom ett politiskt mästerstycke. Nuvarande Schaken, som är af den nomadiska stammen Ajar, har en Kavalleri-corps af 4000 Kesil Basche till lifvakt. I krigstid lemna alla nomadiska stammar, Curderna inbegripna, en contingent af 40,000 man Kavalleri, väpnade och underhållna på Konungens bekostnad; de äro tappre och krigiske; en del är beväpnad med långa lansar, andra med kastspjut af jern, sablar, pistoler, bågar och förgiftade pilar, äfven med långa carbiner. Persiska militären har, efter dessa Kesil Basche, antagit det bruket att hafva ett stycke rödt kläde på sin mössa; man

kan i Persien urskilja hvars och ens stånd på klädets färg i mössan. Mössorna brukas nu mera af Krimer-skinn, af vördnad för Konungen; ty detta slags mössor brukas af hans stam.

Den Kongl. arméen består af flere mer och mindre talrika och disciplinerade corpser. Den första, Zerbas består af Infanteri, de äro beväpnade med gaffel-musköter, sablar, dolkar, korta lansar och sköldar. Soldaterne äro alle utvalde och Officerarne utnämnas af Konungen. En del af denna corps ligger i garnison i städerne, som tillhöra Konungens domaine, och ombytas tid efter annan; den andra delen bevakar gränsorna; 4000 man äro förlagde på Sigistanska gränsen, för att hindra Arabernes dagliga infall uti Persien.

Soldatens lön är obestämd; så snart en plats blir ledig ger man den åt någon yngling, som erhåller till en början en ganska liten sold, men den ökas dels årligen, dels för hvarje utmärkt gerning, för deras krigiska utseende och till och med för deras mustaschers längd, så att det finnes soldater, som erhålla 30 till 40 toman om året. Officerarne aflönas på samma sätt, deras lön ökas med åren och bragderna.

Andra armé-corpsen består af 12,000 man Infanteri; den utgör egenteligen Konungens vakt och är förlagd i och omkring hufvudstaden samt står under Cular-Generalens befäl. Manskapet är prägtigt klädt i Skarlakan med silfverbälten; de voro förr beväpnade med silfverbeslagna carbiner, men hafva nu fått stora gevär med bajonetter, som Konungen erhållit till present af en Engelsk Ambassadör. Då Konungen reser ut, går en del af denna corps långt framföre; Konungen

rider eller går allen; hela hans svit håller sig på minst 30 stegs afstånd: ingen vågar nalkas utan att blifva kallad. Soldaterne njuta fritt underhåll och bekomma 18 toman årligen. De förrätta vakthållningen i Palatset; detta bör icke så förstås att de stå på post; ty det brukas icke i Orienten. Abbas Mirza, låter likväl nu mera sina reguliera troppar hålla vakt på Europeiska viset.

Tredje armé-corpsen består af Kavalleri; den var i början på samma fot, som Janitscharerne och bestod i Abbas den stores tid af Christna slafvar; Georgier, Armenianer och Circassier. Deraf erhöllo de namnet Cular Schak, hvilket betyder Konungens slafvar; ett namn, som Corpsen ännu bibehåller fastän blott Perser sedan en lång tid antagas. Befälhafvare-platsen för denna corps är en ibland de förnämsta militärposter i riket. Soldaterne äro i krig klädde i pansarskjorta och med hjelm; de äro väpnade med carbin, sabel och pistoler; men i fredstid äro de klädde, som alla andra enskildte, men bära dolk och sabel. Corpsen uppgår till 6000 man, kallas arméens bödlar och har en rättighet, som den mycket värderar nämligen: att alltid först få angripa fienden. Deras sold är obestämd och ringa, men de erhålla ofta uppdrag af Konungen, på hvilka de förtjena ansenligt. Det är brukligt i Persien, att då Konungen skickar en present till någon, densamme bör gifva en ansenlig skänk åt budet. Ofta bestämmer Konungen sjelf summan, som man måste erlägga. Detta bruk är allmänt, till den grad, att många betydande män icke gifva sina betjenter någon lön, utan lofva att skicka dem med presenter flere gånger om året. Konungen skickar ofta genom dessa Cular, Calaat (heders rock) till Guvernörer och äfven till lägre tjenstemän.

Denna nåd är mycket eftersökt; men kostar ansenligt; ty utom de skänker man måste gifva Konungen, för att bevisa sin tacksamhet, är man tvungen att gifva den person, som frambär dem 2 till 300 toman, eller hästar, rikt broderade kläder och vapen, allt i förhållande till den gunst, uti hvilken den utskickade står vid hofvet. Ämbetsmän skicka blommor, frukter, eller låta blott efterfråga huru man mår; en mängd betjenter åtfölja presenten eller budskickningen, som måste vedergällas efter personens rang och det afseende man har på dess ynnest. Dessa presenter ske alltid ifrån en högre till en lägre; ty man måste sjelf frambära de skänker man vill förära åt en förman. Coulars af ofvannämde militärs-corps erhålla äfven ofta det uppdraget, att afrätta de Provins-Guvernörer och andra Ämbetsmän, med hvilkas förhållande Konungen är missnöjd. Då man fruktar något motstånd å den biltoges sida, skickar man honom Calaat och under det den utskickade påkläder honom denna, ger han honom ett dolkstyng och halshugger honom sedan; en sådan execution är icke underkastad något motstånd å de närvarandes sida. Hos mindre mägtiga personer sker dessa executioner på det sättet, att executor kommer i den proscriberades hus, belägger all hans tillhörighet med qvarstad, till och med hans hustru, barn och tjenare, och förer sedan den brottslige till Konungen. Culars Corpsen har inga Officerare, de äro alla lika och lyda endast sin General och Konungen sjelf; de innehafva större embeten vid hofvet, och blifva ofta Kans och Provins-Guvernörer.

Den fjerde armé-corpsen består af Kavalleri och heter Cular-tuffen-Kie, (slafvar med musköt). Desse uppgå till 40,000 man, men äro på långt

när icke så ansedde som de ofvannämnde. De kunna äfven vid förefallande behof strida till fots; deras vapen äro: sabel, pistoler och en gaffelbössa; deras lön är 15 toman och 3 mått säd. De äro ganska tappre, och deras Officerare bestå af gamla mycket högaktade veteraner.

Artilleriet är det mäst vanvårdade vapen i Persien. Dess bruk infördes af Nadir Schak, Turkarne hade då redan länge begagnat det. Före sista kriget med Ryssland fanns i Persien mycket Artilleri, men det gick nästan helt och hållet förloradt i detta krig. Indiska Compagniet har sedermera skänkt Regeringen 50 jernkanoner; desse och hvad Prins Abbas Mirza har anskaffat i Tauris är, allt hvad som finnes i brukbart stånd. I några fästningar finnas väl gamla stycken, som ibland serveras af Guvernörernas betjening; men de äro nästan obrukbara. Artilleri — personalen är ännu mera vårdslösad än sjelfva vapnet; ty utom 3 Compagnier disciplinerade Artillerister, som Prinsen har organiserat, finnes der ingen enda uti detta vapnets behandling öfvad karl. Man har förut heldre begagnat ett slags Artilleri på Kameler kalladt Zunburuk. Detta passar bättre i ett bergigt och besvärligt land, utan ordentliga landsvägar, och som dessutom i många trakter är ganska sandigt. Kamel-sadeln, på hvilken är fästad en jerngaffel, bär Nickan, som genom en tandad skruf kan höjas och sänkas. Då man skall skjuta faller Kamelen på knä med länden åt fienden; karlen, som serverar Nickan, laddar under reträtten, och, som Kamelerne kunna uppöfvas att springa ganska fort, kan icke något Cavalleri hinna dem. Denne Artilleri-service skall bestått af 1200 Kameler och skulle, om den vore väl ordnad och använd, kunna blifva ganska nyttig.

Konungen mönstrar ibland sjelf sina troppar; de samlas då på slätterna vid Sultanie uti Maj och Juni månader. Ett bestämdt antal, som skall mönstras för dagen, marscherar om morgonen till Konungens tält; hvarje soldat blir uppropad vid namn, kommer fram, bockar sig för Konungen och afträder. Fordom commenderade Guvernörerne sjelfve sina provinsers troppar och regenten hade nästan icke något välde öfver dem, men sedan Konungen sjelf företagit sig att utnämna befälhafvarne, äro desse oberoende af Guvernörerna, hvilka icke kunna begagna tropperna till sina afsigters vinnande, utan tjena desse nu mera till att befästa den Kongl. myndigheten och att tygla Guvernörernas roflystnad och upprorsanda.

Ofvannämde Corpser utgöra egentligen den Persiska arméen: "Men krig emot statens fiender, "säger Coranen, är en helig lag, som ålägger "hvarje rättrogen, att vid första kallelse, samlas "omkring fanan; i synnerhet vore hvarje ung-"karl, som undandroge sig denna plikt, värdig det "största straff. Men det blir ett oförsvarligt brott "emot Gud, att icke väpna sig och marchera då kri-"get är försvarskrig: de otrogne (Armenianerne), "gubbar, hela massan af nationen måste vid så-"dane tillfällen rycka ut i fält. Då skall den fat-"tige väpnas och underhållas af den rike, och re-"genten är berättigad att confiskera deras egen-"dom, som undandraga sig denna plikt." Hvarje soldat tillegnar sig allt hvad han kan taga af fienden; han får sälja sina fångar till slafvar, om desse icke äro militärer; ty då tillhöra de Schaken. "Den soldat som undfår Konungens sold, ärhål-"ler den för sin själ, — säger lagen —, om han "flyr sedan han pantsatt denna, må hans blod "utgjutas." Följakteligen öppnas buken på alla desertörer.

I Persien finnas flere Sardar (Generaler) och en Buzurk Sardar (Generalissimus). Prins Abbas Mirza bär nu denna titel. Kanerne föra befäl öfver 4 eller 5000 man, och blifva ömsom anställda vid Infanteriet, ömsom vid Cavalleriet; under fredstider innehafva de andra tjenster, de kunna vara Domare, Guvernörer, Ministrar, m. m. i Persien såsom i Turkiet, kan en och samma person ifrån den ena dagen till den andra bekläda två olika ämbeten; ty en man, som icke är blind eller Eunuk, bör duga till allt hvartill man vill bruka honom. Man har ofta sett Öfverste prester commendera arméer, och hos Curderne stå presterna alltid i spetsen för en anfallande tropp. Näst Kanerne äro Bimbaschi (Öfverstar), Yuz Baschi (Compagni-Chefer) Pinsches (Under-Officerare). Persernas sätt att föra krig har varit i olika tider mycket olika. Under Abbas den store brukades, att, så snart gränsorna voro hotade, bortföra alla innevånare in åt landet, och härja hela landet på 8 dagars väg rundt omkring; Persiska arméen lägrade sig nu bakom denna rymd, utskickade detachementer, för att oroa och trötta fienden; och då man sluteligen trodde honom i förtviflad belägenhet, anfölls han ifrån alla sidor. Denna method följes ännu vid sådana tillfällen, då arméen är slagen. Perserna, likasom alla Asiater, hafva ingen bestämd ordning och ingen plan för sina fälttåg; taga icke heller några af de försigtighetsmått, som ibland andra nationer anses i allmänhet för arméernas trygghet oundgängligt nödvändiga. Deras antal må vara stort eller litet, så sätta de alltid vid ankomsten upp sina tält hvar helst de tycka beqvämligast vara; afsadla sina hästar och förblifva i ro utan att bekymra sig om fiendens ställning; hvar och en lägger sig och somnar ganska tryggt, de hafva hvarken förposter, skildtvakter eller patruller, med ett ord in-

ga af alla hos Europeerna brukliga försvarsanstalter. De lägra sig heldst på något berg, vid någon flod och ofta till och med i ett trångt pass; utan ordning för kamperingen: hvar och en sörjer för sig sjelf. De högre Officerarnes tält ställas midt uti; sedan de lägre Officerarnes och sist soldaternas, i en cirkel eller i fyrkant, efter localens beskaffenhet. En mängd handlande och marketäntare följa arméen och slå upp sina handelsbodar så fort arméen stadnar; detta allt gifver det hela mer utseende af en marknad än af ett läger. Den mängd Åsnor, Kameler, Hästar, Oxar och Får, som omgifva alla tälten, alla slags handlande, skräddare och vapensmeder, skomakare, sadelmakare och hofslagare om hvarandra, gifver det hela ett rätt besynnerligt utseende. De hafva intet begrepp om någon krigs eller batalje-plan; vande att strida med Turkarna, som bruka samma krigskonst, rusa de på fienden och tänka blott att hinna fatt och slå honom; om de då segra, förfölja de honom till det yttersta; blifva de slagne, så undkomma ganska få; ty de tänka aldrig på att försäkra sig reträtten. Deras stridssätt består i att formera sig i 3 eller 4 Corpser på en och samma linie; hvar och en skjuter när han tycker och vanligen på ett ganska långt håll. Cavalleriet, sedan det uppeldat sitt mod, med Allah-rop, rusar med oemotståndlig häftighet på fienden, som vanligen vänder ryggen, och emedan Turkarne och Perserne ej bruka någon reserv-corps, så är merändels bataljen med det samma afgjord. I sista kriget emot Ryssland, var Persiska arméen under Abbas Mirzas befäl lägrad på den ena sidan af Arax och den Ryska på den andra. Man förblef i flere dagar i denna ställning utan att något företogs; flere rådde Prinsen att betjena sig af utposter, och patruller åtminstone om nätterne, men alla Perser, som omgåfvo honom, ansågo detta

vara tämligen öfverflödigt i denna position; ty huru hade det varit möjligt, tänkte de, att fiendtliga arméen skulle kunna om natten komma öfver en sådan flod som Arax, utan att man skulle bli den varse? Likväl hände, att midt i natten en Rysk Cavalleri-corps kastade sig med förfärliga rop på Persiska lägret; Prinsen, som trodde hela Ryska styrkan i annalkande, steg till häst med sitt harem, som äfven var i lägret och flydde; alla följde befälhafvarens efterdöme. Persiska arméen jagade alla provinsens invånare framför sig, brände och härjade byar och egendomar, uppbrände ända till träden på marken, afledde alla bäckar med särdeles konst och inneslöt sig i Tauris, utan att en enda gång hafva inlåtit sig i drabbning med fienden. Ryska arméen måste vända om, sedan den gått fram några mil i dessa ödemarker. Persiska soldaterne äro ganska skickliga att underminera fästningar. Efter Prins Mahmud Ali Mirzas död i Colera morbus vid Bagdad och sedan Persiska arméen i anledning deraf aftågat derifrån, blef Paschan, som förde befälet derstädes ganska förskräckt att finna staden nästan helt och hållet underminerad; detta hade skett inom 20 dagar, utan att man märkt det minsta. Prins Abbas Mirza, som mycket älskar det militära yrket och som af de förluster han lidit genom sin egensinnighet, då han förde befälet emot Ryssarna, kommit i tillfälle, att inse huru mycket några till utseende obetydliga fel kunna bidraga att förstöra en talrik armé, har sedan haft all omsorg ospard att sätta sig sjelf och sin lilla armé i stånd att täfla i taktik och disciplin med Europas arméer. Han har låtit affatta Chartor och planer öfver alla Persiens provinser och angränsande länder, ett i Persien alldeles nytt och förut okändt företag. Också vann han 1825 i kriget emot Turkarne en seger, som bort smickra honom så mycket mera,

som han ägde blott sig sjelf att tacka derföre. Vid Erzerum slog han den 30,000 man starka Turkiska arméen, med 12.000 disciplinerade Perser, hvilka sjelfva voro förvånade öfver sin seger.

Persiens befolkning, skall, enligt Persernas påstående, stiga till 60 millioner, men om man räknar 140 menniskor på hvarje svensk qvadratmil, en ganska hög beräkning i anseende till de många sandöknar och ofruktbara berg, som finnas i landet, så uppgår befolkningen till omkring 15 millioner invånare. Perserne tros härstamma ifrån Elam Sems son; de följde först den sanna Gudens dyrkan, kände blott en allsmägtig Gud, som man hvarken kunde se eller afbilda; men sedan började de af okunnighet, att tillbedja stjernorna, emot hvilka de borde vända sig för att tillbedja honom. Denna dyrkan kallades Sabeismen: af Saba en stor slätt i Irac, hvarest en stor religions högtid firades några nätter hvarje sommar. Zoroaster förändrade, under Bejen Gustaps regering, landets religion, återförde den till den ursprungliga, lärde dem att tillbedja en enda Gud, hvars afbild solen var och elden dess sinnebild. Zoroasters böcker voro skrifna på ett språk, som man snart derefter icke förstod mera och de blefvo på Darii befallning förvarade uti ett torn i Persepolis och anförtroddes såsom en helgedom åt Magernas vård. Magerna tillvällade sig rättigheten att tolka dem och gynnade vidskepelser förmonliga för dem sjelfva. Nu började man att tillbedja Elden, sinnebilden i ställe för Gudomen. Då Perserne regerades af Alexander, dyrkade de Grekelands Gudomligheter, men efter hans frånfälle råkade desse snart i glömska. I åttonde århundradet, då Araberne inkräktade Persien, utrotade de alla dessa villfarelser och införde Muhamedanismen; men en skiljaktig-

het i flere lärosatser har delat Perserna och Turkarna i tvenne secter, af hvilka den ena heter Chia och den andra Sunni. Efter Muhameds död, ville både Aly hans måg och Abubeker hans svärfar, efterträda honom. Muhameds lärosatser voro ännu otydliga; Aly och Abubeker hans närmaste anförvanter uttydde dem hvar på sitt sätt. Denna olikhet splitrade den oerhörda folkmassan, som så lätt låtit hänföra sig, att följa Muhameds fana, i tvenne delar. Sedermera, då Alys söner Hassan och Hussein blefvo mördade af Omar och Osman, Abubekers efterträdare i Califatet, uppstod ett starkt hat emellan Chigi och Sunni, och hatet är ännu så starkt att hvardera af dessa Nationer mycket heldre tål en Christen än en Muhamedan af motsatta secten; också säga Perserne vanligen om en Turk: han är Muhamedan, men det är en otrogen.

Persiska Presterskapet är utan gensägelse det förmögnaste och rikaste i verlden. Dess egendom är helig och ökar sig med hvarje dag genom ständiga donationer af Konungen och af enskildtas frikostighet. Denna egendom tillhör Presterskapet i allmänhet och får icke skingras; presterne njuta blott afkastningen deraf. Öfverste Presten i Persien bär flere prunkande titlar, såsom: Den Högstes och den Allsmägtiges pansar, Trones Kung, m. m. hans vanliga namn är dock Syder el Gehou, (verldens Biskop), och vid hofvet kallas han Syder el Sydor, Presternes Öfverste. Presternas öfverdrifna anspråk, att Konungamakten, enligt Muhameds stiftelse, tillhörde dem, hans afkomligar, hafva föranledt Persiska Schakerne, hvilka fruktade presternas inflytande, att hålla dem, så mycket möjligt vore i en slags förnedring. Också har Syder el Sydor icke på långt när i Persien den makt

och det anseende som Mufti besitter i Turkiet. Han är högsta domaren i Ecclesiastik-mål och förvaltar alla kyrkans gods, men står under en slags Kammar-Rätt. Abbas den store, som kanske var den slugaste Statsman i Asien, utnämnde, för att småningom minska den makt, som vidskepelsen giffver Syder el Sydor, hvilken Persierne anse som Muhameds och Alys rätta afkomling, tvenne Öfverste prester med enahanda makt och titlar; sedan den tiden har presterskapet varit deladt uti två partier och deras oenighet är Schaken den säkraste borgen för deras trohet.

Uti hvarje stad finnes en Buzurk Aku Öfverste prest, han är mycket ansedd och honom åligger att dömma i alla mål, uti hvilka Coran skall begagnas, som är i Persien likasom i Turkiet den ende Codex för religiösa, civila och criminal-mål. Man vädjar från honom till Syder el Sydor och till Konungen. Denna Buzurk Aku har under sitt befäl flere Aku (prester); Muezrin, desse förrätta bön, besörja giftermål och begrafningar; Molas, som ifrån Moskéen ropa till bön, undervisa barnen i läsa, och förrätta omskärelsen. Man måste ock till presterskapet räkna Dervischerna. Detta ord betyder en fattig, ödmjuk och utmattad Munk. Desse äro så väl i Persien som i Turkiet skojar-skaror, verklige plågoandar för folket och de stora. De indelas i Persien uti fyra classer: Saheids Alys afkomlingar genom hans dotter Fatmé; Mirs, Muhameds afkomlingar på svärdssidan; reguliera Calendèrer, d. ä. sådane, som äro en viss regel underkastade, och irrande Fakirer.

Saheids och Mirs äro mycket högaktade, de hafva fritt tillträde öfverallt, de stiga in helst

hos de förnämare, sätta sig till bords med sällskapet, begära almosor af hvar och en, och ingen vågar afvisa dem; men om man vill pruta emot, eller nekar, att gifva; inqvartera de sig på stället, och förblifva der till dess man förnöjt dem. De resa omkring i byarna, vistas hos byens föreståndare, och beskatta byn, fordra alla slags lifsförnödenheter, hvilka man nödgas föra till deras hemvist, medan de fortsätta sin vandring.

Calendèrerne äro indelade i flera klasser, de lefva i kloster, och bruka flera botöfningar, som anses för ganska gudliga, men som dock äro gyckel och bedrägeri, såsom: att stöpa bly i munnen, vråla och dansa ända tills de falla afdånade af matthet; de antaga vissa besynnerliga och tröttande ställningar, hvilka de behålla ständigt i flere år. Det vackraste och rikaste af deras kloster är i Ispahan och heter Néhamed Allah.

Fakirerne äro de envisaste och oförskämdaste af alla, de äro farliga att träffa ensamme på aflägsna ställen då man är obeväpnad; ty de bära alltid i handen ett oformligt vapen, som liknar en lans, en yxa eller dolk, och taga under namn af almosor allt hvad man har på sig. De äro vedervärdige till utseende, somliga trasige, andre halfnakne med en tiger-hud öfver axlarna, andre åter rödfärgade öfver hela kroppen, och alltid försedde med en vidunderlig hufvudbonad. Somliga med borstiga hår bära i barmen ormar och andre giftiga djur; och allt detta för att visa sin tillgifvenhet för Profeten. Desse äro de liderligaste och fruktansvärdaste af alla Munkar; de stryka ständigt landet omkring; man tror att det finnes öfver 20 tusende sådane i Persien.

Persiens hufvudstad har ofta blifvit ombytt;

Chiras, Samarkand, Tauris, Hispahan, Ardebillé, Kysbin, hafva under särskildta Konungar ömsom varit det. Nuvarande Schaken har valt Teheran till sin hufvudstad. Den har hvarken den prakt, befolkning, eller någon af de stora förmåner, som Ispahan förenar; dess belägenhet på en sandig och ofruktbar mark, gör luften osund och hettan odräglig om sommaren; hvarföre alla de, som äga förmåga dertill öfvergifva staden och flytta till någon bergig trakt. Konungen bor då i ett hus beläget vid en kulle, en mil ifrån staden, en källa rinner igenom alla rummen. Fyttej Ali Schak har gifvit den staden företräde endast derföre att han är säkrare om innevånarnes trohet. Ispahans innevånare hade sett med afsky denna Schak, då han 1797 inkräktade högsta makten, och lät aflifva 40 Prinsar af den förra Kongl. familjen, och alla afkomlingar af Abdil Schaks familj. Staden Teheran liknar Tauris ganska mycket: husen äro bygda på samma sätt; dess befolkning tror man uppgå till 300,000 innevånare. Konungens Palats tillika med Harem intager en sträcka af omkring en svensk mil. Uti alla Persiens större städer äger Konungen prägtiga Palatser, ibland hvilka det i Ispahan är det förnämsta; palatsen äro alla inredda på ett och samma sätt. Teheranska Palatsets port vetter åt ett stort torg, omgifvet af Artilleri; då någon erhållit ett nåde-bevis af Konungen, måste han komma i stor ståt att kyssa denna port. En brottsling, som tog sin tillflyckt till denna port eller till Konungens stall, kunde blott af Konungen sjelf ryckas derifrån; nuvarande Schaken har dock upphäfvit detta bruk. Två salar äro belägna på hvarje sida af denna port, deras fönster äro åt torget; uti den ena skipar ordföranden i Divanen lag 6 timmar om dagen och Konungen infinner sig då och då för att afhöra hans domar. Uti

salen midt emot afbidar Sadrazam (Premier-Ministern) Konungens befallningar. Uti den tredje salen vistas Nizarschi Baschi (Öfver-Ceremoni-Mästaren), han inför till Konungen de personer, som antingen blifva befallte till honom eller erhålla audiens; alla Embetsmän och de, som söka sysslor, infinna sig äfven der hvarje morgon på cour. Uti fjerde salen vistas den, som har vakten för dagen; ty hvarje högre embetsman måste ett dygn hålla vakt vid Palatsets port; man är mycket mån att förskaffa sig denna heder, emedan den vakthafvandes namn anmäles hvarje afton hos Konungen. Bakom dessa rum äro lifvaktens, några Cularers och några vaktmästares, boningar. sedan kommer en stor gång, på hvilkens båda sidor de rum äro belägna, uti hvilka sadelmunderingarne förvaras. Här finnas äfven Hof-Stallmästarens och Hofmästarens (Hof-Upplysarens) rum, denne går framför Konungen med en stor silfver-lampa, Hof-Dansörerna stå äfven under hans uppsigt; Munskänken, Öfver-Hofmästaren och Chefen för löparne, bo äfven der men äga dessutom rum uti staden.

Vid Religions-högtider och andra stora ceremonier t. ex. vid Ambassadörers emottagande, ställer man på ömse sidor af nämnde gång tolf guldbetslade hästar, betäckte med perlor och ädla stenar, stickade sadlar och schabrak; hästarna äro tjudrade med massiva guldkedjor vid en guldpåle, hvilken med en klubba af guld slås ned i marken. Vid ändan af denna gång är en stor byggnad, uti hvilken finnas verkstäder af alla slag för de arbetare, som ständigt äro sysselsatte för Konungens och dess Harems räkning; deras antal uppgår vanligen till 2000, underhållne på Konungens bekostnad. På andra sidan af en stor öppen plats

finnes en annan byggnad, midt emot denna, den innehåller magaziner till förvarande af de skänker, som komma ifrån provinserna och som användas till Palatsets behof. Genom en portik eller hvalf kommer man till en gård, på hvilken magazinerna äro belägna, hvarest alla Schakens dyrbarheter, hans skatt och juveler förvaras. Ingen Regent i verlden har så mycken rikedom sammanhopad som denne Schak och det sätt, hvarpå detta rike förvaltas, ökar årligen hans rikedom. Skatterne, dem Nadir Schak i Delly tog af stora Mogol uppgingo till 800 millioner Riksdaler; hvad plundringen af de rikaste provinser inbringat, hvad Gengiskan, Tamerlan röfvat och dessutom alla skatter dem upproriske Ståthållare samlat; allt är sammanhopadt här. Också talar nuvarande Schaken, kanske den girigaste man i verlden, derom med stor förnöjelse. Med föraktets löje sade han en gång, då det talades om den 79 fot höga colonnen, som Abbas den Store låtit efter en stor jagt uppresa af de fällda hjortarnes hufvuden, och som ännu finnes i Ispahan; att han för sin del kunde låta uppresa en dylik af gediget guld och pryda den med perlor och ädla stenar. På andra sidan af ofvannämnde byggnader inträder man uti en stor trädgård hvars gångar äro belagda med hvit marmor, qvarteren äro omgifna af förgylda galler och innehålla blommor och springbrunnar. I slutet af denna trägård är ett stort rum beläget, hvars tak uppbäres af marmorpelare; murarne äro betäckta med guldplåtar, fönsterna åt trägården äro af en manshöjd; Schakens thron är midt uti detta rum på en upphöjning af hvit marmor. Denne thron är en stol af massift guld med ett högt ryggstöd, betäckt med ädla stenar af alla slag och äkta perlor i öfverflöd, men utan någon smak. Schaken sitter nästan alldrig derpå, utan vanligen efter Persiska viset på en

med perlor broderad matta, som är utbredd vid ett fönster på golfvet. Hans drägt är enkel men prydd med ganska dyrbara stenar: han har på armarna ett par armband, som utgöras af tvenne diamanter och 4 rubiner af ovanlig storlek; denna prydnad anses i Persien, som suveränitetens tecken. Omkring lifvet bär han öfver bältet ett halsband af de största perlor, och i handen ett radbad af dylika; hans sabel, hans Kaliun (Persisk pipa), hans mössa, med ett ord allt hvad han nyttjar är öfverhöljdt med perlor och ädla stenar. Det är omöjligt att göra sig ett begrepp om den yppighet och rikedom, som råder i Schakens Palats; alla kärln, som han nyttjar äro af gediget guld, jag har hört sägas att de bestå af 4000 piecer; sant är likväl att detta är det enda slags öfverflöd, som fins i hans Palats; ty der, som öfverallt i Persien, finnas inga andra meubler i rummen än mattor, som tjena till stolar, sängar och stundom till bord. Flere andra rum stöta till thronsalen, alla så inredda att fönstren äro åt trädgården; i alla rum finnas marmor-bassiner och springbrunnar; väggarne i de flesta äro af förgylld hvit marmor.

Man kommer till audiens hos Konungen, klädd i den för tillfället brukliga drägt, d. ä. med gröna skor och röda strumpor, som man sätter högre eller lägre på benen efter den värdighet man innehar: Magnaterne ända öfver knäna, de lägre folkklasserna blott öfver fotknölarna. På detta sättet utstyrd ställer man sig, åtföljd af Ceremoni-Mästaren, uti trägården midt emot thronsalen, der Konungen nästan alltid sitter; man stannar omkring 100 steg ifrån fönstret med händerna i kors öfver bröstet och väntar till dess Konungen ger Ceremoni-Mästaren ett tecken, då nalkas man långsamt och gör en djup bugning för

hvart 10:de steg; då man hunnit 10 steg ifrån Konungen aftager man sina skor, bockar sig åter ganska djupt och väntar sedan till dess Konungen sjelf begynt samtalet; det händer stundom att man får befallning att träda in i rummet och sätta sig ned: man sätter sig då på hälarna i andra ändan af rummet.

Harem är beläget uti en trägård och Schaken allena kan dit inträda ifrån denna sidan af Seraljen, det är omgifvit af ganska höga murar och bevakas med mycket större sorgfällighet än Turkiska Sultanens; ty man skulle klyfva buken på den, som vågade att se på dess port, som är likväl belägen uti en lång krokig gång, så att man måste verkeligen ärna sig dit, för att kunna se den. Dessa fruntimmer erhålla ibland tillåtelse att fara ut på promenad, detta sker ridande såsom karlar; men inträffar ganska sällan i anseende till alla de besvärliga förberedelser, och anstalter som äro nödvändiga för sådana tillfällen; ty långt förut måste flere herolder utropa vägen, som de skola fara och tiden, på hvilken det skall ske, på det att ingen må finnas der de framtåga; man kallar detta Courouk. Eunukerne, som följa med dem, mörda hvilken helst öfver 7 års ålder, som träffas på deras väg. En ansenlig lifvakt går en mil framför Harem och lossar skott för att underrätta innevånarne på gatorna och i byarna, som Harem skall passera, att fly undan. Om natten då Harem återkommer måste man hufvudstupa stiga opp och fly ur sitt hus; det vore dock icke att befara det någon skulle kunna se dessa fruntimmer; ty de äro beslöjade och Eunukerne, som omgifva dem, bära tyger spända på käppar bildande liksom en vägg omkring dem; om Konungen far till lägret och Harem åtföljer honom, måste alla troppar öfvergifva det och fly långt undan och få icke återkomma förrän Harem blif-

vit instängt i sina tält. Eunukerne äro obarmhertige och försumma icke tillfället, att göra sig en merit af någons aflivande. Höga Herrars Harem föras också med Couroük men man behöfver, då man möter dem, blott gå in uti ett hus eller vända bort ögonen.

Schaken gifter sig alldrig, alla fruntimmer äro hans slafvinnor, så snart de inträdt i hans Harem, de må vara af hvad härkomst som helst. Så snart någon af dem faller i barnsäng, erhåller hon en särskild boning och hennes behandling, beror af barnens antal, som Konungen har förut; ty om barnen äro för många blifva de nyfödda strypta. Perserne bära ingen afsky för sådana illgerningar, de säga blott att det är så brukligt. Schakens moder eller ock något annat åldrigt fruntimmer har öfverinseendet i Harem, det är hon, som anbefaller alla bestraffningar, som angå slafvinnorna; hon låter prygla dem, begrafva dem lefvande, klyfva deras mage eller dränka dem, för tämmeligen obetydliga förseelser. Man påstår att denna stränghet är nödvändig för att förekomma följderna af det hat och den afund, som råder ibland 7 till 8 hundrade qvinnor, hvilka alla eftersträfva den lyckan att behaga en enda man och detta begär förmår dem att begå de största illgerningar. Det fruntimmer, som föder den första prinsen är mycket väl behandladt, hon får åtfölja sin son, hvilken vid en mognare ålder blir utnämnd till Guvernör i någon provins. De öfriga Schakens barn komma alldrig ur Seraljen der de äro inneslutna och bevakade. Då den äldste uppstiger på thronen, låter han vanligen ombringa alla sina bröder; är han mycket god och mild så låter han blott sticka ut deras ögon och snöpa dem, hvarefter de få njuta sin frihet. Nuvarande Schaken hade en bror, hvilken han mycket älskade

och som bistod honom af alla krafter, då han inkräktade Persiska thronen; straxt efter sin upphöjelse befallte dock Schaken att sticka ut denne broderns ögon, hvilket också blef verkställt; detta oagtadt förblefvo de gode vänner och Schaken har mer än en gång bedt honom om förlåtelse för denna af en nödvändig försigtighet påbudna gerning Schakens döttrar blifva ofta bortgifta, men merendels med prester; då de föda barn, låter Konungen vanligen strypa dessa eller ock befaller han, att man icke skall gifva dem di; mycket sällan tillåter han sina döttrar, att behålla något enda barn vid lifvet.

Eunukerna bevaka Harem och besörja den yttre uppassningen; Hojar Baschi deras chef är en ibland de högsta Embetsmän vid hofvet och är mäktigare än Kislar Aga i Turkiet. Han har flera ombud i Provinserna, som skola anskaffa de vackraste flickor de kunna öfverkomma; han äger rättighet att visitera enskildtas Harem och ifrån dem för Konungens räkning uttaga de utvalde; det är märkvärdigt att han erhåller stora skänker: af Magnater och högre Embetsmän för att förskaffa någon af deras döttrar inträde i Konungens Harem; men af Armenianer och enskildta i motsatt ändamål. Föräldrarne, för att förebygga sina döttrars intagande i Harem, bortgifta dem ganska tidigt till och med vid 8 års ålder; och som ägtenskapsbandet är mycket högaktadt i Persien har det ganska sällan händt att man tvungit någon gift qvinna att öfvergifva sin man och inträda i Harem. Eunukerne äro 400 och af trenne slag, nemligen: svarta, mulatter och hvita, desse sednare få alldrig visa sig uti Harem; ty deras hvita hy kunde föranleda hos fruntimmren den tanken, att det torde finnas vackrare karlar till, än Schaken.

Regeringssättet har sedan 4 sekler varit militäriskt i Persien och Riket anses, som en eröfring af Konungarna, hvilke äro oinskränkte envåldsherrar, Konungen följer ingen lag; alla hans undersåtare äro hans slafvar och finna sig smickrade af denna titel; ingen ting kan sätta någon gräns för hans magt och hvarje Perser kan hafva skäl att känna efter, då qvällen kommer, om hans hufvud ännu sitter qvar. Schaken behöfver blott vinka, för att blifva genast åtlydd; icke något afseende göres hvarken på omständigheter, förhållanden eller personer; till och med Monarkens berusade tillstånd kan icke hindra värkställigheten af hans bud och befallningar; ingen ting kan beskydda den enskildtes lif eller egendom för en nyck eller ett ögonblickets infall, som genast verkställes. Ingen af dem, som omgifva Konungen, är säker ett ögnablick; han låter inom ett ögnablick hugga armar och ben af sina favoriter och Ministrar, klyfva deras magar eller dränka dem, och sälja deras hustrur och barn till slafvar, utan dom och ransakning. Allt darrar för honom och Perserna säga, att hans löje liknar Tigerns, som är färdig att sönderslita sitt rof. Turkiska Sultanens makt är ett intet i jemförelse med dennes; Janitscharerne, Alcoran, Mufti, och gamla bruk och sedvanor äro öfvervinnerliga hinder; i Persien åter äro alla Konungens bud lika heliga som om Gud befallte genom hans mun; att hvarje Persers lif, gods och familj tillhörer Konungen, och att han kan återtaga allt detta, när och huru han behagar, att hvarje far måste med egen hand uppoffra sin son och lemna sin dotter till Konungens nöjen. Hofmännen, Ministrarne och Embetsmännen, som omgifva honom, äro mäst blottställde för detta tyranni, ganska ofta låter han gifva åt en hög embetsman 300 slag under fotsålorna, och detta anses icke som van-

hedrande utan blott som en liten näpst, hvaröfver man skrattar, sedan man tillbragt några dagar till sängs. Perserne äro så vane vid denna träldom att de icke frukta för döden, som ständigt sväfvar öfver deras hufvuden; tvertom äro de farligaste beställningar de, som äro mäst sökta; ty de äro de mäst ansedda.

Sadrazam (förste Ministern), som ibland äfven kallas Atschemadoulet (verldens styresman), är statens första värdighet; han är nästan det samma som Vesiren i Turkiet. Det andra Rikets Embete är Kaimakamens, han är Sadrazams vicarius; den, som nu bekläder det, vistas i Tauris; ty Schaken har lemnat honom åt Abbas Mirza såsom Premier-Minister; det är en mycket erfaren och skicklig man. Ministrarne måste i alla ärender underrätta sig om Konungens vilja; ty det finnes ingen annan regel för besluten; Divan samlas väl ibland, men det sker blott pro forma. Sardrazam leder vanligen alla ärender, han måste på alla ansökningar tekna sitt omdöme: Eunukerne och fruntimmerna verka mäst på hans beslut; ty Harem styrer egenteligen riket. Alla Embetsmän måste för att ej förlora sina tjenster, bemöda sig att icke motverka Harems beslut: ett exempel må här anföras. Mazanderans Ståthållare hade genom oerhörda pressningar retat folket till uppror; flere bönder kommo för att anföra klagomål hos Konungen; detta sker på det sätt att de ställa sig på torget midt för Palatset, den tid Konungen kommer till Lagskipnings-kammaren, skrika högt och hålla i händerna grenar af trän. De blefvo tillfrågade och lemnade Konungen sin klagoskrift; Ståthållarens begge söner, som voro Konungens gunstlingar voro närvarande, Konungen vände sig till dem och förebrådde dem deras faders uppförande och återvände derpå till

Palatset utan att synas vidare fästa någon uppmärksamhet vid klagomålen. Förargade deröfver att bönderne vågat anklaga deras far, började desse unga herrar, att vara otidiga emot bönderna och att slå dem; desse begynte nu att skrika jämmerligen, så att Konungen fick höra detta oväsende och underrättad om orsaken bafallte han att man genast skulle afhugga händerna af dessa hans gunstlingar för det de misshandlat dessa fattiga redan nog betryckte menniskor. Underrättelsen om denna bestraffning kom till Harem, hvarest dessa Herrar hade flere slägtingar; ty hvarje förnäm Perser bemödar sig att få dit någon anförvandt, som kan beskydda honom: en af dessa deras slägtingar, en ung och vacker flicka, blef så uppbragt då hon fick höra den skymf, som hade träffat hennes slägt, att hon gick till Konungen, förebrådde honom hans grymhet och var föröfrigt på allt sätt otidig; slutligen föll hon i ett sådant raseri att hon kastade sig på honom och sönderslet hans klädning; Schaken uppbragt häröfver lät begrafva henne lefvande.

Konungens begge gunstlingar hade länge bemödat sig att störta Sadrazam och sätta sin far i hans ställe; denne försäkrade Konungen att Ståthållaren i Mazanderan, då han fick höra sina söners öde, tycktes af fruktan för straff, vilja uppresa sig, att han hemligen samlade troppar och att statens lugn tycktes påkalla några mått och steg för att förekomma ett uppror. Konungen befallte genast att man skulle skicka honom Calaat med bref, som försäkrade honom om Konungens ynnest. Officeraren, hvilken skulle påkläda honom hedersrocken, hade tillika hemlig befallning om hans afrättande, som också verkställdes. Schakens moder, som Guvernören genom presenter hade vunnit på sin sida, fattade, sedan hon

förgäfves sökt frälsa hans lif, ett oförsonligt hat emot Ministern och beslöt att hämnas. Alla Harems fruntimmer, som voro uppbragta öfver den unga flickans död, gingo gerna in i denna complott. Man öfvertygade Schaken att Guvernören hade varit honom trogen och att han alldrig tänkt på något uppror. Konungen för att försäkra sig om sanningen kallade till sig de 3 Naiber, som han håller hos hvarje Guvernör, för att hafva uppsigt öfver det, som tilldrager sig; desse voro mutade, och försäkrade detsamma. Konungen, som man i Harem sökt att uppreta, fann att denna sak borde behandlas med stränghet och utkom några dagar derefter ur sitt Harem rödklädd, hvilket betyder att någon betydlig man kommer att afrättas den dagen. Alla darra då, den hemskaste tystnad råder ibland hoffolket; hvar och en väntar med ängslan och fruktar för denna dödsdom. Man bör hafva sett Persiska hofvet vid ett sådant tillfälle, för att göra sig ett begrepp om Schakens magt och huru en menniska kan vara fruktad. Ändtligen lät Konungen kalla Stor-Vesiren och sedan han förebrått honom hans otrohet, befallte att man skulle klyfva hans buk. Tvenne Cular trädde fram och utförde genast denna befallning: man ränner en tve-eggad dolk i magen och skär till höger och vänser, tarmarna rinna genast ut, man tar den bestraffade i fötterna och släpar bort honom; det händer, att han lefver i flere timmar derefter.

Konungen är högsta domaren i alla mål. Man vädjar till honom i hvad sak som helst. Hans dödsdomar verkställas genast och oftast i hans närvaro. Det minsta straffet är 500 slag under fotsålorna, dernäst att afskära öronen, vidare att klyfva magen, att dränkas och slutligen att lefvande begrafvas. Darogas i städerna hafva be-

fattning med polisen; de vistas flera timmar om dagen på något torg och emottaga klagomål, hålla undersökning och oftast är ett mål afgjort inom 2:ne timmar och den brottslige bestraffad. Alla mål, som angå pennigesaker, tjufnader, tvister emellan makar, köp-afhandlingar höra till Cazisernas domstolar; Caziserne äro de Kongl. domstolarnes ordförande Det finnes neml. i Persien liksom i Turkiet 2:ne slags domstolar; ty, om man ständigt skulle följa Coranens lagar, vore lagskipningen ofta både grym och löjlig; ingen christen skulle våga vistas i detta land; ty Muhamedanerne skulle beröfva honom hans egendom och äfven hans lif utan motstånd, emedan de 12 Imamerne utsätta till straff för en christens mord endast en rening liksom om man hade vidrört ett svin; i fall icke annars mordet skett på förrädisk sätt. Enligt deras utläggning är en Muselman icke skyldig att hålla det han lofvat en christen, således, om en christen skulle komma med en skuldsedel till en Akous domstol och fordra betalning derföre af en Muselman, blefve han bortvist såsom bedragare. Derföre finnas Kongl. domstolar, som Musélmännen anse såsom ett slags missbruk och kallas derföre i Persien Ourfa (våld). Man vädjar till dessa ifrån sådana domar, som blifvit gifna efter Coranen, då blifva nämde Ecclesiastika domstolar incompetenta och kunna icke mer befatta sig med målet. Fastän man påstår att Coranen innefattar både de religiösa och de politiska lagarne, ske dock så många afvikelser derifrån, att man ej ens kan uppgifva till hvad mon ett sådant påstående är grundat. Exsecutiva polisens chef i hvarje stad heter Moleb, han låter hvarje vecka utropa varornas pris, ser till att de säljas för detta pris och efter rigtiga vigter; ty allting säljes efter vigt i Persien. Han gör runder nätter och dagar för att vaka öfver ordningen och

gripa missdådare, han utskickar stämningar och kallelser till anklagade personer; detta sker munteligen, ej heller finnes någon skriftvexling vid domstolarna. Man kommer till domstolen med sina vittnen; man försvarar sin sak sjelf och domaren fäller utslag, är man missnöjd, vädjar man till en högre domstol eller till Konungen. Då domaren anser brottet påkalla döden, hänvisas målet till Konungens domstolar; oftast blir den brottslige dömd att betala blodets värde; en mördare skall till den mördades slägtingar betala denna lösen, men om de icke nöja sig dermed, utan fordra hans bestraffning, så utlemnas den brottslige till dem och de göra med honom hvad dem lyster. Vanligen döda de honom, sedan de plågat honom på allt upptänkeligt sätt; detta marterande får dock icke räcka öfver en bestämd tid. Man ser ofta sådana uppträden, som äro rysliga i anseende till de grymheter, hvilka föröfvas. Ett exempel må här anföras: Amadi Kan var Handsekreter hos Sadrazam, qvick, arbetsam, förståndig, begåfvad med många egenskaper, som hade tillvunnit honom sin Herres tillgifvenhet, hvilken var redan gammal och blott bibehöll sin plats genom Schakens moders gunst, som hade skaffat honom detta Embete, och fant sin uträkning i att bibehålla honom dervid. Amadi Kan hade bortröfvat en ung gosse, i hvilken han blifvit kär; föräldrarne klagade hos Schaken, som låt öfvertala sig af sin Minister att frälsa hans gunstling, derigenom att han dömde Amadi Kan skyldig att betala blodet; ty ofvannämnde brott bestraffas i Persien såsom mord. Man erbjöd föräldrarne ganska betydande summor, men hämdelystnaden, som öfvergår till ett slags raseri i detta brännande klimat, gjorde att de icke ville lysna till någon förlikning. Sedan man bjudit till på allt upptänkeligt sätt måste

man slutligen lemna dem Amadi Kan. De förde honom omkring gatorne och plågade honom på allt upptänkligt sätt; derefter förde de honom utom staden, kastade honom omkull och under det mannen släpade honom i fötterna, höll hustrun honom i håret och skar hans hals med en såg. Amadi Kan dånade och blodet, som rann, gjorde att de trodde honom vara död. Dessa bödlar öfvergåfvo honom då, men sedan de gått några steg märkte de att han ännu lefde, de ville återkomma för att göra slut på hans lif, men Domstolens betjenter, som voro tillstädes tilläto det icke; ty så snart man en gång öfvergifvit kroppen har man förlorat sin rättighet dertill. Man bar hem Amadi Kan, han blef återställd och bekläder för närvarande ett ibland de högsta Hof-embeten.

Perserne äro mycket vidskeplige, och rådfråga ständigt Astrologerna, som finnas i ganska stort antal i Persien; hvarje rik Herre har sin egen. Om Konungen skall fara ut at spatsera eller göra en resa, fira en fest, förklara krig, sluta fred, måste Astrologen utse den lyckliga dagen och stunden; Konungen skulle visst icke våga företaga någon ting utan att rådfråga dem. Munègeim Baschi, (Astrologernas chef), står i stor gunst hos Schaken, som är, fastän mycket förståndig, dock ganska vidskeplig; denne chef har ett så stort välde öfver Konungen, att han gör allt hvad den förre vill. Prins Abbas Mirzas Astrolog står på en hel annan fot; ty genom några hemligen tilldelade käpprapp har han förmåtts att rätta sina spådomar efter Prinsens vilja, som begagnar honom derföre ofta för att upplifva sina troppars mod. Hvarje Perser bär på sig en mängd saker efter helgon, amuletter m. m. ibland hela exemplar af Coranen inneslutna i

dyrbara juveler. Hästar, Kameler, Elephanter, Falkar, Jagthundar, med ett ord, allt hvad de älska är dermed försedt i mån af det värde de sätta på hvarje af dessa djur; ofta sättas äfven dylika på bössor, sablar och dolkar, hvilka icke äga något värde i deras ögon och anses farliga endast då de äro försedda med verser ur Coranen. Perserne äro för öfrigt mycket mer hyfsade än Turkarna; de äro milde, fryntlige, och ganska gästfrie; men sluge, listige, fiendtligt sinnade emot hvarandra, smidige och krypande inför sina förmän; älskare af prakt och skryt. De äro tappre och krigslystne, ovanligt vige, men utan sansning uti faror, flyktige och utan ihärdighet; vidskeplige, men utan Turkarnas fanatism. Man finner i Persien tre olika Muhamedanska sekter, och Induer, Judar, Armenianer, Guebrer, samt Nestorianer. Alle njuta fri religionsutöfning utan att vara den minsta förföljelse underkastade. Perserne äro långt ifrån att hysa den stora tankan om sig sjelfva, som Turkarne, hvilke anse sig upphöjde öfver alla menniskor på jorden. De äro i allmänhet icke utan kunskaper, dock mindre nu än fordom, de hafva en stor lätthet att fatta, och äro främmande för det slags högmod, som tyckes åtfölja högre embeten, hvilka man erhåller af regentens gunst, men icke genom sina förtjenster. Deras sätt att samtala i likgiltiga ämnen är fullt af ständiga försåt; ty de önska att sätta andre i förlägenhet; och använda allt för att visa sitt snilles fintlighet och list. De äro förhända icke så tadelvärde som det skulle kunna tyckas, för alla de odygder, dem de i allmänhet i hög grad utöfva; ty man bör besinna huru uti ett land, som styres på det sätt, som deras, allt är förtryckt; menniskan kan icke utan fara följa en bättre naturs ledning; hon måste ifrån sin spädaste ungdom studera på

att blifva lögnare, skälm, förfalskare, tjuf och äfven lönnmördare; på samma sätt som man hos oss bemödar sig om de motsatta dygderna. Att önska sig en utmärkt plats i samhället och vara hvad vi kalla en hederlig karl tyckes vara der två oförenliga saker. Hela de förnämares lefnad är ett ständigt prejeri; de nedlåta sig till de största nedrigheter, äfven till böner, då de behöfva sina underhafvande. På en vink af Konungen draga de icke i betänkande, att rusa emot en vän, en broder, mot den, som de tyckas hafva kärast i verlden och afhända honom lifvet, utan att derföre anse sig sjelfva tadelvärde.

Enligt den alldra äldsta Persiska Historien, finner man att de alltid hyst för sina anförare, som kallades Atta Bej den största vördnad; de kallade sitt vördnadsfulla sätt att nalkas honom, tillbedjande och visade sig alldrig för honom utan att bjuda honom skänker. De uppgifva en lång Konungalängd, ibland hvilka Mohadad, alla menniskors fader var den förste, men man börjar först att hafva ett någorlunda bestämdt begrepp om deras historia då Kiamour regerade; hans ätt regerade i 90 år. Jemschid började en ny ätt, han anlade staden Persepolis, som den tiden kallas Jemschids thron, införde sol-året och var så högmodig öfver sina kunskaper, att han lät tillbedja sig som en Gud. Under hans regering var Persiens befolkning så stor, att en del af invånarne utvandrade och sökte sig andra bostäder åt Norden. Den stora Persiska monarkien varade i 200 år, under 12 Konungar ifrån Cyrus 480 år före Christi födelse till Darius, som besegrades af Alexander. Efter denne hjeltes död öfvergåfvo hans Generaler Persien; Partherna och Mederna delade då landet, men 30 år derefter inkräktade Arsaces

dessa tre länder och bildade deraf det Persiska riket, ungefärligen af samma omfång, som det för närvarande har. Hans afkomlingar under namn af Arsacider bibehöllo det nära 500 år, oaktadt Grekernes och Romarnes bemödanden, som förlorade emot dem flere arméer. Under Artaban IV regering bemägtigade en soldat vid namn Artaxates, sig thronen och begynte en ny ätt under namn af Sassanassider. Ommiadiska Califerne bemägtigade sig detta riket år 640 af vår tideräkning: Abassiderna efterträdde dem. I början af 13:de århundradet eröfrade den beryktade Gengis Kan en del af Asien och då han dog år 1227, delade han sitt Colossala rike emellan sina 4 söner; Touli Kan bekom Persien, och hans ätt regerade der till 1350 då Timur Lenk, en Tartarisk prins inkräktade det; hans afkomlingar innehade thronen till år 1460, då Hyssein Hassan, en annan Tartarisk Prins bortjagade dem och regerade i 30 år; denne efterträddes af Ismaël Sofi, en Muhamedansk Prins. Schak Abbas den store, en af hans afkomlingar, har varit en ibland de ryktbaraste Asiatiska Prinsar; han anlade staden Ispahan och valde den till sitt residens; denna stadens befolkning är ännu ganska stor; ty den tros uppgå till nära en million. Schak Tamas var den siste af denna ätt; Tamas Kouli Kan, som var blott en Coular regerade under denne svage och veklige prinsens namn, afsatte och lät efter 10 år innesluta honom i ett fängelse och satte hans son på thronen. Efter ett års förlopp satte han kronan på sitt eget hufvud under namn af Nadir Schak. Han var en sägersäll furste och återtog Georgien ifrån Czar Petter den store. 1732 inkräktade han Indien, gifte i Delly sin son med Stora Mogols dotter, och återvände till Persien med ett stort byte, som värderades till 800 millioner R:dr

B:co. Han regerade derefter ännu i 15 år, hans grymhet föranledde täta uppror och han blef slutligen mördad år 1747. Efter hans död inträffade i Persien det, som händer i alla stater, der en stor eröfrare, ett folkens plågoris, uppstår; då en sådan ständigt arbetar på att förstora sitt rike, men icke att stadga sin makt eller att göra sin regering älskad, inträffar oftast att han plågar folket och vänjer de stora till samma inkräktnings och roflystnad, som han sjelf utöfvar. Alla provinsers Ståthållare trodde sig vara berättigade att efterträda den mördade Nadir Schak, och Persien blef söndersliten af ett inbördes krig, som varade i 30 år. Denna anarki hotade med hela rikets förstöring då det lyckades Kerim Kan att underkufva de flesta af dessa Ståthållare, han vågade dock icke antaga titeln af Schak; efter hans död, underkufvade Aga Muhamed Kan, nuvarande Schakens farbror, alla rebeller och utropades till Konung; men de grymheter, som han ansåg nödigt att föröfva och de krig, med hvilka han trodde sig böra sysselsätta folket, uttröttade och förbittrade slutligen nationen, till uppror. Baba Kan, hans brorson, begagnade detta missnöje, lät lönnmörda farbrodern under det han förde krig i Georgien och uppsteg på thronen år 1797, samt antog namnet Fyttej Ali Schak. Persiens nuvarande blomstrande tillstånd är ett ojäfvigt bevis på denne monarks stora egenskaper. Uti många år sönderslitne af inbördes krig hade den ena provinsen blifvit den andras fiende; Ståthållarne, som icke kunde bibehålla sig i detta beständiga krigstillstånd, utan att söka vinna soldaternes tillgifvenhet genom ständiga skänker, hade så utmattat landets invånare genom oupphörliga brandskattningar och prejerier, att både städer och byar befunnos i elände. En del utaf landets befolkning hade flytt till Indien och Mogol, för

att söka i dessa länder det lugn, som de saknade hemma. Knappt uppstigen på thronen måste Fytej Ali Schak uthärda ett krig med Ryssland, som hade kunnat förorsaka Persiens undergång, om icke Ryska Generalernas felsteg och andra oförutsedda omständigheter tvungit trenne arméer, att öfvergifva Persien just i det ögonblick, då detta rike var utblottadt och utan försvar lemnadt i deras händer. Konungen fick tid att sansa sig, samla en betydlig armé, och slöt, genom Englands bemedling, någon tid derefter fred med Ryssland.

Fytej Ali Schak är en ibland de vackraste karlar man vill se; han är nu 68 år gammal, men är mycket utlefvad och förstörd; fastän han, på läkarens inrådan, börjat för flere år sedan sorgfälligare vårda sin hälsa och nästan helt och hållet öfvergifvit sitt Harem. Det oagtadt kan han blott bibehålla sig genom bruket af en slags balsam, hvars egenskaper anses som öfvernaturliga. Denna balsam framflyter ur en klippa i Korasan (fordom Bactriana), hvilken är omgifven af flere ringmurar; vakten derstädes är anförtrodd åt folk af bepröfvad trohet; man hämtar balsamen derutur en gång om året och skickar den till Konungen uti förseglade silfverdosor. Perserne försäkra, att Profeten Daniel, som är begrafven i Susa, har lärt dem nyttan af denna balsam; den kallas Moum Chay (Kongl. Vax), och det är sannolikt, att namnet Moumi, som man ger åt de balsamerade liken, som finnas i Korasan och Egypten härleder sig derifrån.

Perserna hafva ganska milda seder; deras dagliga lif förflyter icke heller så känslolöst och orörligt som Turkarnes, men deras lynne liknar dock mycket dessa sednares. Fastän de äro beväp-

nade med sabel och dolk, träta de och slåss utan att någonsin nyttja sina vapen. De förnäme tillbringa sin förmiddag vid Palatsets port på cour, de begifva sig dit till häst åtföljde af en talrik betjening, sedan promenera de och roa sig ofta med att kasta dgirit. De äro alltid omgifne af en talrik betjening, och deruti består deras hufvudsakeliga luxe, den minst ansedde Mirza måste åtminstone hafva en Tyelender, som går framför honom. De förblifva på promenaden ofta sittande sysselsatte med att röka sin pipa ända till måltidstimman, då de begifva sig hem och träffa sina vänner eller klienter, som äro samlade för att emottaga dem.

Alla Asiater i allmänhet äro mycket gästfrie, till och med den fattige sätter sig icke ned till att äta utan att bjuda de närvarande; och de anse ett afslag såsom en förolämpning. Meubleringen i rummen så väl hos de rika som hos de fattiga, består blott i en matta, som betäcker golfvet, och omkring rummet längs väggarna är en Ketsche (groft ylletyg) af en alns bredd och en tums tjocklek, på hvilken alla sätta sig; det vore högst oanständigt att spatsera fram och tillbaka i rummet, såsom man brukar i Europa. Så snart någon kommer, uppreser värden, som vanligen sitter i ett hörn af rummet, sig mer eller mindre efter den ankomnes värdighet; denne utan att säga ett ord aftager sina toflor vid dörren och går att sätta sig närmare eller fjermare ifrån värden: allt efter som rangen det tillåter; han samlar sina kläder faller på knä och sätter sig på sina hälar. Nu säger värden åt honom Osch Gueldi (välkommen), denne tackar, sedan hälsar han hvar och en af de närvarande efter hvarandra med ordet Alekim Selan, hvarpå den, till hvilken talet är ställdt, svarar Selam Alekim. Då nu alla

gäster äro samlade, gifver man dem Kallion, persisk pipa, så gjord att röken går igenom vatten, och hvilken hvarje Perser alltid låter bära efter sig af en betjent; hvilkens enda sysla det är att sköta och vårda denna nödvändiga meubel, som bäres efter husbonden på gator, på visiter och på resor. Sedan man rökt ut, framräckes tvättvatten åt alla gäster; sedan bredes ut på golfvet ett slags duk med stora röda blommor, man ställer framför hvarje par af gäster en Cini, stor flat bricka af koppar, silfver eller guld, allt efter värdens rikedom och värdighet. På denna Cini äro flere fat med Pilaf, fogel, ragouer och frukter, flere bålar med Scherbets och andra sommardrycker, som man förtär med sked. Sedan alla äro på detta sätt serverade, uttalar värden med hög röst det språk ur Coran, som bör föregå hvarje handling man företager sig: Bismella i Raman Ruhim. Nu framräcker hvarje gäst handen och börjar att äta och uppmuntrar sin granne dertill genom ofta upprepande af ordet Bujurun (var så god), det enda ord, som säges under måltiden; hvilken ej varar 20 minuter. Den största höflighet, som värden kan visa någon, är att taga en näfve pilaf, göra en boll deraf och räcka fram den på fingerspetsarne; man skyndar då att emottaga och uppäta densamma och slickar sig om läpparne liksom åt en läckerhet. Denna boll är en sinnebild af saltförbundet: att äta någons salt betyder neml. i Orienten ett slags heligt förbund, som upphäfver det mäst inrotade hat. Man vet med, hvilken förbittring Araberne förfölja sina slägtingars mördare; det oagtadt, om mördaren kan lyckas att spisa tillsammans med sin fiende och låta honom äta af sitt bröd är all ovänskap förbi. En persisk historieskrifvare omtalar en ed, som ådagalägger, huru helig denna sed anses hos folket. Då Timur

Lenk icke förmådde att dämpa det hat, som rådde emellan sina Tartariska och Persiska troppar, samlade han dem på Sultanies slätt och bad dem der försona sig med hvarandra, afsvärja all fiendtlighet och anse hvarandra som bröder; han tvingade Tartarerna att äta af det salt och bröd, som Perserne bödo dem, och ifrån den dag hafva dessa nationer varit förenade genom vänskapliga band. Så snart måltiden är förbi, borttages duken och Cini; man tvättar sig och Kalionerna bäras åter fram. Ljudet af några och 30 sådana machiner, som röka på en gång, är lustigt; nu begynner samtalet först att blifva lifligt; kaffe blir framburet, man trakteras med musik, dans och till och med komedier Tre eller fyra musikanter sätta sig i sällskapsrummet den ene spelar mandolin, den andre ett slags tresträngad fiol med mycket lent ljud, en annan spelar tamburin; ju mer sångarens röst är stark och ju mera han skriker, desto mera omtyckes han. Hela detta skrål efter takt, gör en ganska löjlig effect, men torde blifva behagligt, om man är vand dervid. Dansörerne äro unge gåssar, som parvis exsequera de mäst oanständiga dansar och sjungande accompagnera sig sjelfve med Castanietter. Offentliga Dansöser utföra också ganska okyska dansar, hvilka deras klädedrägt gör ännu oanständigare. Likväl dansa de sällan för karlar, om icke uti något Harem. Comedier uppföras uti rummet, der gästerne äro samlade och vanligen öfver något ämne, som man föreslår. Actörerne föreställa vanligen älskare, som söka att bedraga Eunukernas vaksamhet, eller Eunuker, som efterapa fruntimmer för att ertappa älskare, eller ock tjufvar, som söka plundra någon. De improvisera sina roler utan att deras contraparter äro förut underrättade om de puts de tänka göra dem.

Perserne äro stora älskare af jagt. Det finnes ock mycket vildt i Persien, såsom Dåfhjortar, Hjortar, Rågetter, Tigrar, Leoparder, Vildsvin, Harar, fyra slags Fasaner, 3 slags Rapphöns m. m. Då Konungen vill jaga, hålla ett par tusen man skall några nätter förut, omringa villbrådet och samla det på en slätt. Då Konungen ankommer, tränga ryttarne sig tillsamman i en stor ring, uti hvilken finnes tusentals djur af alla slag. Konungen, och hans svit, skjuter först flera gånger, och derpå skjutes vid ett gifvet tecken af alla dem, som komma åt; och som de äro ganska nära hvarandra inträffa ofta olyckshändelser, vid hvilka man dock icke fäster någon uppmärksamhet. Det händer icke sällan, att man vid en sådan jagt fäller 2 till 3000 villbråd. Enskildte förfölja villbrådet till häst och fånga det med vindthundar, eller ock lössläppa de ett Lodjur, som de hafva bakom sig på hästen, och som i tre språng fångar en hjort. Fasan och Rapphöns jagt sker med falkar. Konungen har 600 sådana; en jägare är antagen för hvarje falk, för att vårda och öfva honom, af dem finnas flera slag och ibland desse äfven sådane, med hvilka man kan fånga både hjortar och menniskor. Tiger-jagten sker äfven till häst; så snart Tigern blir varse jägaren, lägger han sig ned och väntar att denne skall nalkas, för att kunna rusa på honom; jägaren galopperar omkring i en vid krets, den han småningom minskar allt mer och mer, utan att tigern vågar anfalla honom: så snart jägaren är några få steg ifrån, kastar han ett jernspjut på tigern, och tager genast till flykten. Afganerne och Mongolerne äro så öfvade i detta slags jagt, att de oftast träffa; i motsatt fall rusar tigern på hästen och störtar honom med sina framtassar till marken.

Perserna nyttja mycket opium, som beredes på åtsilligt sätt, men är ganska skadligt för hälsan; regeringen har ofta, men förgäfves, velat hämma dess bruk. De förnäma bära alltid hos sig en dosa med piller, som kallas Afiun. Det åstadkommer angenäma drömmar och framkallar en slags förtrollad verld i första ögnablicket, sedan det blifvit intaget. Det upplifvar dem, som äro vana dervid, men sedan det upphört att verka, återfaller man i ett slags slummer och vanmagt, som liknar sömn. Då man någon längre tid nyttjat det, kan man svårligen vara det förutan, och man tror, att saknaden deraf kan förorsaka döden. Gemeneman har icke tillfälle, att nyttja af det ofvannämda slaget, såsom för dyrbart; de infinna sig uti offentliga kaffehus, der man får dricka åtskilliga preparationer deraf. Den vanligaste sorten utgöres af en decoct på valmofrön; ett annat mycket skadligare slag beredes af hampfrö, eller blad utaf hampa och nux vomica; denna composition kallas quenar. Man går ofta af nyfikenhet på dessa kaffehus, för att åskåda den löjliga och progressiva verkan, som detta medel gör på dem, som begagna sig deraf. Man skulle tro att man befunne sig ibland vansinniga; i början äro de bedröfvade, nedslagne, bleke, trånande och liksom liflöse; en liten stund derefter, sedan de druckit denna decoct, ser man somlige skratta, utan att veta hvarföre, andre träta, somlige tala med hänryckning om sina bragder, andre åter vilja omfamna alla närvarande. Verkan af denna dryck varar 5 till 6 timmar, hvarefter man återfaller uti ett trånads och dysterhetstillstånd, som en ny dosis allena kan skingra. Dess verkan är att lefra blodmassan och förstöra nervsystemet. Man ger uti Mongolien och i Indien de brottslige Afiun blandadt med ättika, ingen ting kan då mera frälsa ifrån döden, som de sedan gå dansande och

sjungande till mötes. En mindre dosis af samma slag, blandad med de stötta bladen af hampa försoffar till den grad, att man duger till intet, man ger af denna dryck åt de personer af Kongl. familjen, som man vill göra oförmögna att regera.

Qvinnorna äro i Persien såsom i Turkiet dömda till evig fångenskap. En qvinna kan ej bivista den offentliga Gudstjensten och kan icke hoppas något efter detta lifvet; ty de äro skapade endast till mankönets nytta och nöje i denna verlden, uti andra verlden skola Muhamedanerne finna mycket älskvärdare mör, som ifrån evighet väntat på dem. Ifrån fruntimmernas föraktade och nedtryckta belägenhet i samhället härrör förmodeligen ock deras okunnighet och inskränkthet; de kunna hvarken läsa eller skrifva, sy, brodera eller taga sig det minsta före, de sysselsätta sig endast med sin toilette, att röka sin Kaliun uti någon trägård, att se sina slafvinnor dansa och göra hos hvarandra visiter, men förnämligast sysselsätta de sig med Harems små intriguer, hvilka ofta förorsaka männerna mycken ledsamhet och förargelse, i synnerhet då desse hafva flere lagliga hustrur; ty de kunna taga 4 sådana; vanligen äro de äldsta ibland dem högtaktade af de yngre, som böra rätteligen lyda dem. Det gifves tre slags ägtenskap i Persien: att köpa en qvinna, hyra henne på viss tid och ordentligen gifta sig med henne. Alla de, som bekänna sig till Alis sect, anse dessa 3 slags ägtenskap lika lofliga och barnen, som födas derunder för äkta. De Persianskor, som äro födda af Circassiskor och Georgianskor äro de vackraste qvinnor i verlden, de äro stora, väl bildade och fulla af behag, ganska raka och välväxta fastän de alldrig bruka snörlif: deras hår är utomordentligt vackert och ovanligt långt: också vårda de det med en särdeles sorgfällighet. De hafva hög panna

bågformiga smala ögonbryn, i allmänhet mörka mandelformiga ögon, huden ganska hvit och fin, vackra tänder, och en ganska liten mun; för att anses som vacker bör ett fruntimmers mun vara mindre än ögat. Bruket af för mycket varma bad gör att de snart åldras. De måla sina ögonbryn blå, sminka sig med coccionell, och måla små blommor på sitt bröst, hvilket ett linne klufvit ända ned till magen icke döljer; deras händer och fötter äro enligt en religions föreskrift orangefärgade. Då de äro utom Harem äro de så insvepta i slöjor och tyger, att de likna spöken. Då en Perser skall gifta sig, besöker hans mor eller någon af hans slägtingar flera Harem ända till dess hon funnit fruntimmer, som hon tycker böra anstå honom. Hon beskrifver nu dem hon har sett och så fort han gjort sitt val, går en slägting till fadren och kommer öfverens med honom om vilkoren: vanligen måste friaren gifva en summa penningar, gods, hus, slafvar och schalar. Hemgiften bestås af brudens föräldrar. Förlofningsdagen samlar svärfadren begge familjernas alla anförvanter, föreställer dem den unga mannen och underrättar dem om den person han utvalt till sin brud. Brudens moder förfar på samma sätt med anförvandterna af andra könet; efter denna ceremoni ger brudgummens mor en skänk åt bruden och bestämmer tiden, då brölloppet skall firas, hvilket ofta hålles flere år derefter; ty det är ej ovanligt att förlofningar ske emellan 7 till 8 års gamla barn. Då brölloppet skall firas, går brudgummen, åtföljd af sina slägtingar och en prest, till ett fönster af sin tillkommande makas Harem, hvilken nu dold bakom ett förhänge svarar på prestens tillfrågan om hon vill hafva den förestälda personen till sin maka; sedan samma fråga blifvit brudgummen gjord, räcker bruden ut sin hand genom en öpning i förhänget och presten förenar dem. Mannen ut-

sätter dagen då han skall hemta sin maka och kommer då åtföljd af 40 eller 50 af sina vänner beväpnade och till häst fram till Brudens hemvist; framför dem tåga musikanter, sångare, dansörer. och en hop betjening, som lossa skott. Så snart han anländt, sätta sig alla fruntimmer, som äro slägt med bruden eller hennes vänner till häst; brudgumen går in i Harem och söker sin maka, bruket är att hon döljer sig och låter honom söka länge Så snart han äntligen får rätt på henne, bjuder han till att öfvertala henne att följa sig, men hon gör motstånd och försvarar sig på allt sätt, upphäfver nödrop och döljer sorgfälligt sitt ansigte; detta gyckelspel räcker ibland hela två timmarne, till dess mannen tager och bär henne på hennes häst; men om det är en förnäm flicka nyttjas härtill en Kamel, på hvilken en slags kur är inrättad. Det vore högst oanständigt att upphöra med sitt rop förrän hon kommit på sin häst eller Kamel. Nu tågar man af till brudgummens hemvist, karlarne förut och fruntimmerna efter, midt ibland hvilka bruden är så betäckt med allahanda tyger att man omöjligen kan göra sig ett begrepp om hennes skapnad; då man framkommit till stället emottagas fruntimren i Harem af Brudgummens moder och slägtingar. Musiken och dansen fortfara ända till qvällen, och sedan man spisat, fortsättas nöjena långt in på natten. Man förer sedan Brudgummen till Harems port och önskar honom lycka i sitt förehafvande: detta ögnablick är verkeligen af vigt för dem begge. Så snart han kommer in i Harem afhöljer han brudens ansigte och om hon icke behagar honom, går han genast, utan att säga det minsta, utur rummet; man förstår, hvad detta har att betyda; således börja alla fruntimmerna då att skrika och gråta öfverljudt, bruden återföres hem och han slipper dermed att hon behåller de skänker han redan gif-

vit henne. Åter om hon behagar honom, sätter han sig bredvid henne, säger henne artigheter och tackar fruntimmerna, som åtföjt henne; dessa afträda genast: slafvinnorna bereda sängen och afträda med undantag af några gummor, som biträda mannen och söka öfvertala bruden att gå till sängs; detta är ganska svårt; ty som de anse oanständigt att gifva vika för sina männers önskningar göra de ibland flere månaders motstånd. Abbas den store gifte en af sina döttrar med sin Toptschi Baschi (General af Artilleriet), som han mycket älskade; hon var stolt och gensträfvig och satte sig med sådan häftighet emot sin man att hon flere gånger sårade honom med en dolk; ty Persiska Schakernes döttrar äga rättighet att bära en sådan i bältet. Toptschi Baschi anförde klagomål hos Konungen, som befallte honom att alla nätter emottaga en slafvinna i sin säng, till dess Prinsessans egensinnighet blifvit öfvervunnen. Det hände ock verkligen att hon några dagar derefter blef fogligare; hennes motstånd hade varat 14 månader. Perserne kunna likasom Turkarna förskjuta sina hustrur när häldst de behaga, endast de lemna dem deras lifgeding; de kunna tvenne gånger återtaga den samma, men tredje gången måste hon gifta sig med en annan, som också äger rättighet att förskjuta henne. Fruntimmerna kunna också begära ägtenskapsskilnad, men saken möter flere svårigheter; ty de måste uppgifva skäl, såsom å mannens sida brist på tillgångar till deras underhållande, eller fallenhet för olofliga nöjen, hvilka äro allmänna i Asien. Barnen af begge könen tillhöra alltid fadren; modren äger ingen rättighet till dem.

Det vore svårt att gifva ett rigtigt begrep om Persiens klimat utan att beskrifva hvarje provins särskildt; ty trakter finnas, som äro så omgifne

af berg, att der är i Januari månad lika så varmt, som hos oss midt i sommaren. Det, som Xenophon låter Cyrus den yngre säga derom, är det sannaste man kan säga: "Min faders rike är så "vidsträckt och stort att uti samma ögonblick, "som man vid ena ändan, befinner sig midt i "vintern lider man i den andra af sommarvär-"men." Det är märkvärdigt att det finnes få länder der solen är så brännande het om vintern, och få dagar gå förbi, utan att solen visar sig, äfven straxt sedan det snögat. Uti södra Persien är vintren den angenämaste årstiden, sommarn deremot är farlig och hettan qväfvande. Utom de febrar, som den öfverdrifna värmen förorsakar och som tvingar hela städers befolkning att flytta till bergen och lägra sig under tält, blåser der då en vind, som i stället för att kyla luften gör den ännu mera qväfvande genom den mängd af fint dam den medförer, och hvilket är så genomträngande att hela kroppen finnes betäckt deraf, så täte än de kläder må vara, som man har på sig. I Augusti månad blåser der ofta ett slags vind, som kallas Hamzin och som Hebreerne kalla Sam-iel; den hviner starkt och dödar alla, som inandas den, så att hela deras kropp blir upplöst utan att dock förlora sin skapnad, förr än man vidrör densamma; för att bevara sig för denna vind, lägger man sig med ansigtet emot jorden och betäcker sitt hufvud med sina kläder: man innesluter sig väl i sina hus, men oagtadt denna försigtighet, känner man under det denna vind blåser en oro och ett illamående, som mycket liknar sjösjuka.

Vattenbristen, som några år har varit ganska tryckande i Persien; inbördes krigen, som nära ett halft århundrade sönderslitit detta land, och Nadir Schaks förtryck, hos hvilken törsten efter

rikedomar emot slutet af hans lefnad hade qvaft all mensklig känsla; hafva gemensamt föranledt största delen af Persiens befolkning att flykta till Indien: man påstår att invånarne i byar och städer reste sig liksom af en ovilkorlig drift och flydde genom bergstrakterne, för att undgå denne tyranns drabanter, som han skickade efter dem för att beröfva dem lif och egendom. Man kan häraf lätt finna huru öde landet nu måste vara, och huru dyster och vild dess anblick i allmänhet är; ty det är ej värdt att nämna några trakter, hvilka synas så mycket förträffligare, som man träffar dem först sedan man genomfarit hela provinser, hvarest endast några usla byar finnas. Marken har blifvit ofruktbar och är betäckt med salt, utan trän eller någon slags grönska; der finnas få skogar utom vid kusten af Caspiska hafvet och veden är så dyr att de fattiga icke bränna något annat än boskaps spillning blandad med halm och torkad i solen. Uti få länder finnas så många giftiga djur och insekter som i Persien. Kejsar Valeriani Armé stadnade vid en skog nära Caspiska hafvet af förskräckelse öfver den oerhörda mängd ormar den såg. Scorpion, en spindel och en liten till 6 tum lång orm äro de farligaste; ty man dör nästan genast af deras bett och stygn. Ett slags vägglus, som finnes uti några byar i Aderbedjan, är ett annat ganska förskräckligt djur; ty man har stor svårighet att bevara sig derföre; den biter om natten, såsom den vanliga vägglusen: om morgonen är fläcken blåaktig, men ökar sig med hvarje dag i sällskap med en långsam feber, hvaraf man vanligen dör inom 3 månader. Man känner icke något botemedel deremot: men bettet är icke farligt för dem som bruka att intaga opium. Man antänder genast de husen der man upptäcker något af dessa djuren: detta oagtadt finnas de tämmeligen allmänt. Jag förbigår den

mängd andra djur, som finnas i Persien och som äro allmänt kända.

Då General Gardanne var i Persien, instiftade nuvarande Schaken en Riddare-Orden; tecknet var ett Lejon på den ena sidan och Alys tvåspetsade sabel med en arabisk inskrift på den andra; bandet var rödt. Engelska Ambassadören, hvilken kom efter den franska, nekade att bära denna orden, som tycktes varit stiftad för den förres skuld, hvarföre ock Schaken inrättade en annan, hvars tecken är ett liggande lejon med en uppstigande sol bakom sig: bandet var grönt af samma färg som Alys turban. Den första Orden råkade i glömska och den senare prydd med ädla stenar och ganska dyrbar kunde sällan gifvas åt någon militär. Prins Abbas Mirza, som älskar alla Europeiska inrättningar, i synnerhet dem, som hafva för ändamål att upphjelpa soldaternas enthusiasm, inrättade en ny Orden, kallad Seferli (arméens i fält) tecknet är en stjerna med 8 strålar med en vers af Coranen på ena sidan och en smaragd på den andra, bandet är rödt.

I Persien finnes ingen ärftlig adel, och inga stora namn, som öfverlefva sitt århundra, och om man känner sin faders namn kommer detta af det bruk som äfven är gängse hos oss att säga: Ferosch Hasanson. En person, som är af bättre härkomst, d. ä. som icke är tvungen att idka ett handtvärk för att lifnära sig, sätter vanligen framför sitt namn stora titlar efter behag; ty bruket tillåter det. Således låter man kalla sig Kan Muhamed, Syder Ussein, Sardar Salik och äfven Schak Abdul, utan att någon säger något deremot; de blygsammaste kalla sig Mirza,

Alla dessa titlar betyda dock ingen ting, men om titelen står efter namnet betecknar den personens innehafvande värdighet. Abbas Mirza, Prins Abbas; Abdul Schak, Konung Abdul; Muhamed Kan, General Muhamed. o. s. v.

Anmärkningar.

Sid. 2, raden sista. Man finner uti flera Resebeskrifningar äfven som uti Geographiska lexica, att de Kastell, som äro belägna vid Hellesponten, kallas Dardaneller. Likväl heter Kastell på Turkiska Kallé, dessutom hafva alla dessa Kastell sina särskildta namn, t. ex.: Kum Kallé, Jeni Kallé &c., sundet heter Bogaz. Det tyckes således vara naturligt att denna benämning ifrån början tillhörde Staden, som är mycket äldre och har fått af Turkarna allena heta Dardaneller. Dardanus hade anlagt en stad vid berget Ida, men efter Trojas förstöring, nedsatte Dardanerne sig på den landtunga, hvarest ännu staden är belägen, och denne kallades Dardania. I sednare tider har väl också sjelfva sundet blifvit kalladt Dardaneller och detta namn har sedermera af resande och främlingar blifvit tillagt utan åtskilnad åt sundet och Kastellen, som dervid äro belägna. Som Platsens nuvarande befolkning utgör cirka 15 tusen: dels Turkar, och dels Greker; samt Armenianer och Judar, torde han ock på goda skäl få räknas ibland städer.

Sid. 22, rad. 6. Katun: namn, hvilket man gifver åt de fruntimmer, som fått barn med Sultanen och, som upphöjas till rang af hans gemål. Det härstammar af ordet Kat, som betyder Prins. Man säger: Kat el Scherif (Sultanens order) och det är i denna bemärkelse det tages här och betyder: härledande sig ifrån Sultanen.

Sid. 23, rad. 1. Kanun: namn, som Prinsessorna af blodet bära, såsom: Sultanens systrar

eller döttrar. Detta ord, härleder sig ifrån Kan, som betyder Hertig.

Sid 23, rad. 1. Man vet att fordom ingångs-porten hos de höga var stället der affärerne afhandlades, äfven i Patriarkernes tid. I Orienten afhandlades alla ärender vid tältens ingång och detta bruk fanns uti Persien i äldsta tider. Deraf härleder sig namnet Pascha Capese (Chefens Port), hvaraf man gjort Ottomaniska Porten.

Sid. 98, rad. 13. Passiva lydnaden lemnar undersåtaren hvarken fri vilja eller samvete. Hvarje Muhamedan, som dertill blir befallt, är färdig, att förgifva, mörda, röfva eller förråda utan något samvetsagg, förebärande till ursägt, "herrn har så befallt, det må stanna på hans ansvar." Denna maxim återverkar på alla enskilta öfverenkommelser; ty det förstås alltid inunder "om icke husbonden annorlunda befaller;" hvilket leder till alla möjliga skälmstycken.

Sid. 103, rad. 19. Detta språk är början af Alkoranen, och är det samma för Muhamedanerne, som korstecknet för Catholikerne. Det betyder, "I den barmhertige och milde Gudens namn, ära vare verldens beherrskare." Giaab en namnkunnig Muhamedansk Theolog, säger: att, då detta språk blef ifrån himmelen skickat till Profeten, flydde molnen, vindarne lugnades, hafvet tystnade, djuren stannade medvetslöst och spände öronen, och de onde andarne flydde till afgrunden.

